

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ - CERRAHPAŞA
ADLİ TIP VE ADLİ BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Danışman
Prof. Dr. Gökhan Oral

TRAVMANIN NESİLLER ARASI İNTİKALİ:
ÇERKEZ GÖÇMENLERİ ÖRNEĞİ

SOSYAL BİLİMLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZAUR BAYOGHLU

İSTANBUL, 2020

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ - CERRAHPAŞA
ADLİ TIP VE ADLİ BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Danışman
Prof. Dr. Gökhan Oral

TRAVMANIN NESİLLER ARASI İNTİKALİ:
ÇERKEZ GÖÇMENLERİ ÖRNEĞİ

SOSYAL BİLİMLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZAUR BAYOGHLU

İSTANBUL, 2020

ÖZET

Bu çalışma, nesiller arası aktarım fenomeni ile insan ruhsallığı oluşumunun ilişkisine odaklanmaktadır. Tezde nesiller arası iletim ve kalıtım konusunda yapılmış çalışmaların teorik çerçevesi sunulmuş ve bu sürecin ilgili çalışmalarda ortaya çıkan yıkıcı, patolojik yanlarına odaklanılmıştır. Yazarın tezdeki konumu çerçevesinde, nesiller arası iletişim, aktarım, kalıtım, aile içi iletim gibi mekanizmaların bireysel ve toplumsal düzenekleri incelenerek bu sürecin nasıl işlediği ile ilgili sorulara cevap bulunması amaçlanmıştır. Böylelikle bu çalışmada hangi nesiller arası faktörlerin yaşam senaryosunun oluşumunun altında yatan hangi başlıca dinamikler olduğu, senaryonun iletiminde aile tarihinin etki payını ve aktarım oluşumunda belli tekerrürler olup olmadığını incelemektedir.

Çerkez göçmenlerin soyundan gelen yetişkin uzak torunlarının benzersiz deneyimlerini değerlendirmek için Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz (Interpretative Phenomenological Analysis - IPA) (YFA) kullanıldı. IPA metodolojisine uygun olarak yapılan mülakatlar görüşmelerden hemen sonra yazıya döküldü. Her görüşmeden sonra araştırmacı tarafından alınan yansımalar dikkat edilerek kodlama başlangıcında görüşmelerin ve saha notlarının transkriptleri okundu ve yeniden değerlendirildi. Sonra mülakatlarda her görüşme kodlandı ve şu ana temalara ulaşıldı: 1) kimlik oluşumu, 2) sürgün ve göç süreci, 3) eski ve yeni vatan, 4) adaptasyon süreci, 5) anı nesneleri. Bu temalar kimliğin oluşmasında kişinin yaşamında nesiller arası aktarılan hikayeler üzerinden hayatında yer bulmuş sürgünle

ilişkili bir misyon edinmesine, toplumsal yaşamda davranışlarını belirlemede ve politik ve ideolojik yönelimlerinin belirlemedeki etkilerine işaret etmektedir.

Anahtar kelimeler: nesiller arası iletim, Çerkezler, travmanın aktarımı, göç, sürgün.

ABSTRACT

In the thesis, the theoretical framework of studies on intergenerational transmission and inheritance was presented, and the destructive and pathological aspects of this process that emerged in related studies were focused. Within the framework of the author's position in the thesis, it is aimed to find answers to the questions about how this process works by examining the individual and social mechanisms of mechanisms such as intergenerational communication, transmission, inheritance, and intra-familial transmission. Thus, in this study, we examine which intergenerational factors are the main dynamics underlying the formation of the life scenario, the influence of family history in the transmission of the scenario and whether there are certain repetitions in the formation of the transference. Interpretative Phenomenological Analysis (IPA) was used to evaluate the unique experiences of distant adult descendants of Circassian immigrants. In accordance with the IPA methodology, interviews were transcribed on every record immediately after the interviews.

After each interview, the transcripts of the interviews and field notes were read and re-evaluated at the beginning of the coding, paying attention to the reflections taken by the primary researcher. Then, in the interviews, each interview was coded and the themes were reached. The themes were: 1) identity formation, 2) exile and migration process, 3) old and new homeland, 4) adaptation process, 5) memory objects. These themes point to the effects on the formation of identity, a mission related to exile that has taken place in one's life through the stories conveyed

between generations, in determining his behavior in social life and his political and ideological orientations.

Keywords:generational transmission, Circassians, transmission of trauma, migration, exile.

ÖNSÖZ

Araştırma konusunu seçilmesinde ve bu çalışmanın yürütülmesinde bana başından sonuna kadar destek veren, yönlendiren, tezimde sadece hatalarımı düzeltmekle kalmayan, aynı zamanda değerli tavsiyeler vererek her belirsizliğe düştüğümde fikirlerimi şekillendirmemi sağlayan sayın Prof. Dr. Gökhan Oral'a en derin teşekkürümü sunmaktayım.

Ayrıca eksiklikleri tespit etmeyi ve ayrıntıları daha iyi anlamayı mümkün kılan arkadaşlarım Ziya Valişov'a, Nebil Bozyiğit'e, Batuhan Demir'e teşekkür borçluyum.

Son olarak kendi ve ailelerinin hikayelerini benimle paylaşma fedakarlığında bulunup araştırmaya destek olan tüm katılımcılara ve Çerkez toplumuna derin minnettarlığımı bildirmekteyim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ.....	v
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ix
1. GİRİŞ VE AMAÇ.....	1
2. GENEL BİLGİLER.	4
2.1 Nesiller Arası Travma Konseptinin Tarihsel Zemini.....	4
2.2 Ruhsal Travma Olarak Nesiller Arası Travma.....	13
2.2.1. Kolektif Düzeyde Travmatik Etkiler.....	13
2.2.2. Travmanın Bireysel Boyutta Etkileri.....	21
2.2.3. Travmanın Nesiller Arası Aktarımın Kavramsal Çerçevesi..	30
2.2.4. Nesiller Arası İletimin Mekanizmaları Ve Öğeleri.....	38
2.2.4.1.Nesiller arası iletimin mekanizmaları.....	38
2.2.4.2. Travmanın görünürlüğü.....	42
2.2.4.3. Çocuğun ailedeki kimliği ve travmatik deneyimin aktarılması.....	43
2.3. Türkiye’de Çerkez Diasporasının Kısa Tarihi.....	44

2.3.1. Çerkezler.....	44
2.3.2. Büyük Çerkez Sürgünü.....	45
3. GEREÇ VE YÖNTEM	49
3.1. Katılımcılar.....	49
3.2. Verilerin Toplanması.....	50
3.3. Veri Analizi.....	50
3.4. Araştırmanın Konusu.....	51
3.5. Güvenirlilik.....	52
4. BULGULAR.....	53
4.1. Kimlik Oluşumu.....	53
4.1.1. Çerkez Olmak.....	53
4.1.2. Çerkez Kimliğinin Kaybolma Tehlikesi.....	54
4.1.3. Kimliği İnşa Eden Ve İleten Olarak Adlar.....	55
4.1.4. Kültürün İletimi.....	57
4.2. Sürgün Ve Göç Süreci.....	58
4.2.1. Travmatik Serüven Olarak Sürülme.....	58
4.2.2. Vatana Benzeyen İskan Arama.....	59
4.2.3. Meskunlaşma Sürecinde Yaşanılan Zorluklar.....	60

4.3. Eski Ve Yeni Vatan.....	61
4.3.1. Ana Vatanı Ziyaret Etme Ve Taşınma Niyeti.....	61
4.3.2. Ana Vatanla Bağ Kurma Çabası.....	61
4.3.3. Vatan Olarak Türkiye.....	61
4.4. Adaptasyon Süreci.....	62
4.4.1. İdealize Edilmiş Atalar Ve Kültür.....	62
4.4.2. Bölünmüş Aileler Ve Birarada Yaşama.....	62
4.5. Anı Nesneleri.....	62
5. TARTIŞMA.....	64
6. SONUÇ.....	72
7. KAYNAKÇA.....	73
8. EKLER.....	89
Ek-1: Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu.....	89
Ek-2. Görüşme Formu.....	92

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1. Yıllara göre Kafkasya'nın işgali haritası.....	46
Şekil 2. Bölgelere göre Çerkez sürgünü haritası.....	47
Şekil 3. Türkiye'de Çerkez yerleşim yerleri haritası.....	48

1. GİRİŞ VE AMAÇ

İnsan ruhsallığının oluşumunda çocukluk dönemi problemlerinin kaynağı ebeveynlerin veya diğer yakın yetişkinlerin travmatik deneyimleri ile de ilişkilidir. Jacques Lacan (Lacan, 2001) bunu “çocuğun semptomu ailenin yapısındaki semptomatik olana karşı bir cevap olarak konumlanır” şeklinde formüle etmektedir.

Bu alanda yapılmış çalışmalar, aktarım fenomeninin sonraki nesillerde patolojik sonuçlar doğurabildiğini göstermektedir. Yaşam senaryosunu incelemek için yalnızca bir kişinin hayat hikayesiyle sınırlı kalmamız yeterli değildir. Bu yaşam senaryolarının birçoğunun kaynağı sadece aileden değil, önceki nesillerden de gelebilir. Bunun için geçmişin derinliklerine dalmamız, önceki nesillerin tarihine, uzun zaman önce yaşanmış ve unutulmuş olanlara dönmeniz gerekir. Bu süreç de nesiller arasında aktarım ögesi olarak özdeşleşmenin önemini ortaya koymaktadır. A. Schutzenberger'in yazdığı üzere “Psikoterapi sürecinde bireyin ailesine bütün olarak atıfta bulunmadan ilerlersek, nesiller boyu tekrarlamaların var olduğunu göz ardı edersek o zaman terapide anlamlı bir şey yapmadık demektir. En iyi ihtimalle yalnızca geçici bir rahatlama sağlamış oluruz” (Schutzenberger, 2001). Klinik gözlemler ve diğer çalışmalar, travmanın sadece doğrudan maruz kalan kişileri etkilemekle kalmadığını bu kişilerin hayatlarındaki diğer kişileri de etkilebileyeceğini göstermiştir (Dekel & Goldblatt, 2008). Bu durumu tanımlamak için "ikincil travma" (Rosenheck & Nathan, 1985), "empatik travma" (Baranowsky, Young, Johnson-Douglas, Williams-Keeler & McCarrey, 1998), "travmanın aktarımı" (Kellermann, 2001) gibi kavramlar kullanılmaktadır. Travmaların etkilerinin nesiller arası aktarıldığını savunan bu perspektife göre, aile üyelerinden birinin yaşadığı travmatik deneyimlerin etkileri sonraki kuşak aile üyesinde de görülebilir. Bu etkinin gerçekleşmesi için yeni aile üyesinin doğrudan travmaya maruz kalmasına gerek yoktur. Hatta yeni aile üyesi travmatik deneyim sona

erdikten sonra doğmuş olabilir (Danieli, 1998). Bu, travmanın ondan doğrudan etkilenenlerin yanı sıra sonraki nesiller için de risk teşkil edebileceği anlamına gelir.

Bir yetişkin ile çocuk arasında duran ebeveynin travmatik deneyimi üzerine terapötik bir çalışma yapılmadığında bu, patolojik sonuçlar doğuracak ilişkiler yaratmakta ve bunu değiştirmek çok zor olabilmektedir. Çocuğun iç dünyasını etkilemeye başlamış olan bu travmatik deneyim, görünürde herhangi bir sebep olmadan onun için bazı yaşam durumlarını veya gelişim aşamalarını çok örseleyici şekilde geçilmesine neden olabilir. Birçok kompleks hastalığın başarılı bir şekilde tedavi edilmesi, doğalarının doğru bir şekilde anlaşılmasına bağlıdır. Hastalığın çevresel, davranışsal ve psikolojik belirleyicilerinin çoğu, sadece genetik olarak değil, aynı zamanda “nesiller arası” farklı şekillerde de kuşaktan kuşağa aktarılabilir (Schutzenberger, 2001).

Nesiller arası travma, ailenin birkaç kuşaktan gelen örseleyici hikayesidir. Bu travma çocukları ya ebeveynleri travma mağduru oldukları için ya da ailenin travmatik hikayesine maruz kalmaları dolayısıyla etkilemektedir. Bu durumda ailelerde önceki hikayelerin tekrarı görülebilmektedir. Aile senaryolarının nesiller arası aktarımı önceki nesilleri görmüş olması veya birinci elden bu travmatik öyküyü alıp almamasından bağımsız olarak, bilinçli de olmadan sonraki nesillere aktarılması gerçekleşebilmekte ve bu hikayeler yeni aile üyelerinin hayatlarında önemli rol oynayabilmektedirler. Aile tecrübesinin nesiller arası aktarılması ihtimali, başlı başına psikoterapatik kürün odağının sadece bireyle sınırlı tutulmamasını ve bireyin önceki nesillerinin de hikayelerini dikkate alınmasını gerekli kılmaktadır. İntragenerik bağlantılar kurarak aile öyküsünü izlemek ve gözlenebilir tekrarlar, aile sırları gibi nesiller arası fenomenleri analiz etmek, bireyin yaşam senaryosunun oluşumunda bu fenomenlerin rolünü ortaya koymak gerekmektedir. Bu perspektiften bakıldığında nesiller arası faktörün incelenmesi ve onun yaşam senaryosunun oluşumu üzerindeki etkisi teorik anlayışı önemli ölçüde genişletmemizi sağlar. Bu, senaryonun nesilden nesile aktarım kalıplarını tanımlamak,

mevcut neslin senaryosunda önceki nesillerin rolünü belirlemek, senaryonun oluşum süreci ve içeriği üzerinde en büyük etkiye sahip olan en tipik transjenerasyon faktörlerini tanımlamaktır. Belirtmek lazım ki ileride işleneceği üzere birçok kuramcı ve farklı ekollerden psikoterapistler nesiller arası aktarım fenomenlerini dekonstruktif ve patolojik görmekte ve geçmişin hikayelerinin, önceki nesillerin izlerinin bireyde bugün de sürdüğüne vurgu yapmaktadırlar. Aile sırlarının açığa çıkarılması ve önceki nesillerin çözülmemiş düğümlerine odaklanılması, bireyin hayatında nesilden nesile aktarılan yaşam hikayelerindeki tekrarlardan kopabilme imkanını taşımaktadır. Dolayısıyla bu çalışmanın amacı söylemler, aile mitleri, kültür ve onun öğeleri üzerinden 1864 Büyük Çerkez Sürgünü'ndeki yaşanmış toplumsal travmanın 5. nesline taşınması hatlarını ve bu nesil üzerindeki etkilerini araştırmaktır. Tezin I ve II bölümlerinde nesiller arası aktarılan (ki bu aktarımın etkisi ve ona tepki her zaman klinik tanı sistemi açısından değerlendirilebilir görüngü olarak karşımıza çıkmamaktadır) travmanın doğası ve iletim mekanizmaları ve ona karşı toplumsal ve bireysel boyutta geliştirilen türlü savunma mekanizmaları ve onunla baş etme biçimleri ele alınmaktadır. Her zaman travmanın klinik psikopatolojisini yansıtmayan bu durumlar çoğunlukla subklinik seyirde devam etmekte ve çoğunlukla mevcut klinik değerlendirmeler tasnifine girmemektedir. Tezin teorik çerçevesinde literatüre dayanarak bu unutulmuş, düşünülemeyen, sessizleşmiş ve susturulmuş, konuşulmamış ve konuşulamamış toplumsal ve aile hikayelerinin bireysel ve sosyal düzlemdeki tetiklenmelerle yeniden nasıl canlandığı üzerine durulmakta ve bulgulara bunun tutum, davranış, düşünce, kimlik gibi psikososyal alanda nasıl ortaya çıktığı tartışılmaktadır. Bu doğrultuda araştırmanın amaçlarına yönelik olarak şu sorulara yanıt aranmıştır: Toplumsal anlatılar kimliğin inşasında nasıl rol oynamaktadır? Katılımcıların resmi veya gayriresmi isimlerinin travma hikayeleriyle ilişkisi nedir? Üst nesiller tarafından nesiller boyu göç sürecine ait veya bu göç sürecinin anısını canlı tutacak herhangi bir nesne bulunuyor mu ve bu nesnenin taşıdığı hikaye nedir?

2. GENEL BİLGİLER

2.1 Nesiller Arası Travma Konseptinin Tarihsel Zemini

Bir çocuk, yetişkinden sürekli yardım ve rehberlik alarak, birçok nesil tarafından yaratılan insan kültürü dünyasına katılır. Başka bir deyişle, sosyal miras, nesiller arası deneyimin aktarılması ve aktarılanın özünsenmesidir. Sosyal deneyimin aktarılması ve özünsenmesinin, temel olarak toplumsal ve özel aile değerlerin iletilmesi olarak planlanmış bir süreç olabileceğini vurgulamak önemlidir. Bunun yanında sosyal deneyimin aktarımı, yetişkinler ve çocuklar arasındaki doğrudan iletişim sürecinde taklit ve özdeşleşme süreçleriyle de gerçekleşebilmektedir.

Evrimsel perspektifin ise kalıtımın çevresel koşullardan etkilendiği ve ataların bu etkiyle edindiği özelliklerin gelecek kuşaklara geçebileceğini söylemesi nesiller arası travmanın aktarımının geniş yelpazesine işaret etmektedir. Örneğin, Baptiste Lamarck'ın Evrim perspektifinin özü olan “sonradan kazanılan özelliklerin aktarılması” teorisi çevresel faktörlerin kalıtım üzerindeki etkilerini açıklar (Wang, Liu, Sun, 2017). Ayrıca Darwin'in Pangenesis teorisinde de çevresel faktörlerin etkisinin yeni nesillere kalıtımını sağlayan bir mekanizma olduğu ileri sürülmüştür (Heard, & Martienssen, 2014).

“Psikolojik travma” teriminin nispeten kısa bir süre önce ortaya çıktığı, ama bu tür yaralanmaların varlığından daha önce de söz edildiğini söyleyebiliriz. Travmatik etkinin sonuçları farklı araştırmacılar tarafından şu terimlerle tanımlanmış: “Patolojik Keder” (Lindemann E.), “Toplama Kampı Mahkumları Sendromu” (Frankl V. E.), “Travma Sonrası Kurtulan Sendromu” (Leopold R.C.), “Tecavüz Sonrası Sendrom” (Burgess A.) vb.

Nesiller arası travma kavramının aktif gelişimi, son yüzyıla denk gelmektedir. Psikik ve psikolojik travma kavramlarının, psikanaliz (Freud S., Han M., Ferenczi S., Balint M.,

Krysztal H.), Jungcu psikanaliz (Kalsched D.), bilişsel psikoloji (Epshtein S., Balmer Y.) temelinde ortaya çıkmıştır söylenebilir. Kolektif travma teorisinin oluşumu, özellikle kimlik sorunu ile başlar (Neill A., Jeffrey A, Eyerman R, Sztompka P.).

Kuşaklar arası travmatik deneyimin aktarımı psikoloji ve psikoterapide çeşitli yönelimlerin fikirlerine dayanıyordu: psikanaliz ve özellikle nesne ilişkileri ekolü. Nesilden nesile, kolektif örselenmelerin, keşfedilmemiş yasın, açıklanamayan duyguların sonuçlarının aktarılabilceği gerçeği birçok yazar tarafından ifade edilmiştir; Dolto F., Klein M., (Klein,& Mitchel, 1998), bağlanma teorisi Bowlby J., Brisch K.H. (Brisch, 2012), aile dizimi psikoterapisi Bowen M. (Bowen, 2005), Schutzenberger A.A.’ın çalışmaları (Schutzenberger, 2001), Abraham N. ve Torok M. (Abraham,& Torok,1994), Richter H.-E., Ruppert F. (Ruppert, 2010), Boszormenyi-Nagy I., (Boszormenyi-Nagy, Krasner, 1986), Lafargue R., Cukier R. (Cukier, 2004), Noar Y. (Noar, 2005), Kellermann N. (Kellermann, 2000).

Psikanalitik aile terapisi çerçevesinde Dolto F., Abraham N., Boszormenyi-Nagy I. gibi isimler nesiller arası aktarımın anlaşılması için tamamen çözülmemiş çatışmaların, aile sırlarının, aile üyelerinin erken ölümlerinin ve bireylerin meslek seçimlerinin incelenmesi gerektiğini ortaya koymuşlardır.

Ailenin bileşimi ve yapısı tekrarlayan ve psikolojik miras kalmış gibi tezahür ediyor; hem bedenlen hem de ruhen aktarılan tekrar. Tekerrürün kaynakları tanınmaz ve rasyonel değildir. Aile sırları gelecek neslin hayatının kaderi olarak beliriyor. Mesela, Dolto F., “Çocukların Meselesi” adlı eserinde şöyle yazıyor: “Her çocuk içinde büyüdüğü ortama katlanmak zorunda kalması yetmezmiş gibi annesinin ve babasının patolojik geçmişinden miras kalan patojenik etkilerinin yükünü taşımak zorunda kalıyor” ve ekliyor ki “birinci neslin taşıdığı sır üzerinde konuşulmazsa, çalışılmazsa ikinci nesil onu bedeninde çalışıyor” (akt. Schutzenberger, 2005). Nesiller arası aktarımın nasıl gerçekleştiği, bu mekanizmanın nasıl çalıştığı sorusunu cevaplamaya çalışan Dolto, perinatalite sürecinde annenin bilinç

dışıyla çocuğunki arasında güçlü bir bağlantı olduğunu öne sürmüştür. Zaten bu dönemde çocuk, yazara göre, birkaç kuşak boyunca ailesiyle ilgili şeyleri anlamlandıramasa da onu tahmin ediyor ve hissediyor (akt. Schutzenberger, 2005).

Benzer perspektif nesiller arası yaklaşımın temsilcisi, Nicolas Abraham, 1978'de Maria Torok ile birlikte, klinik çalışmalarına dayanarak “Kabuk ve Çekirdek” başlıklı bir makaleler toplamında da bulunmaktadır. Burada “aile kabri” veya “aile hayaleti” gibi “ölmüş” birinin aile üyesinin birinde “gömülmüş” olması gibi çok metaforik kavramlar kullanılmaktadır. “Hayalet” bilinç dışının oluşumudur. Onun özgüllüğü, hiçbir zaman bilinçli olmadığı gerçeğinden kaynaklanmaktadır. Bu “hayalet” ebeveynin bilinç dışından çocuğun bilinç dışına aktarılmış olmasıdır (akt. Schutzenberger, 2005).

Bizleri takıntılı şekilde takip eden ölümler değildir, başkaların sırları dolayısıyla geri kalan problemleridir. Bunların görünülüğü garip ve olağan olmayan davranış ve sözler şeklinde, semptomlar ve hastalıklar biçiminde tezahür etmektedir. İşte bu şekilde kendini yeni nesilde ortaya koyan belirtiler önceki neslin yaralarına işaret etmektedir (Schutzenberger, 2005). Başka bir deyişle, “hayalet”, yazarların terminolojisine göre tanınamayan, ancak nesilden nesile “beyaz lekeler”, “sırlar” ve “ifade edilmemişlik” şeklinde sürdürülen ve ayrılmayan bir bağlantı (veya “düalistik birlik”) anlamına gelir. Bu ifade edilmemişlik başlı başına patojeniktir, çünkü bir sonraki nesilde muamma olarak taşınmaktadır. Bu tür ifade edilmemişlik ve muamma çocukta kendini korku, endişe ve fantazileriyle doldurulan bir yarık, boşluk olarak göstermektedir. Ama yine de bu muamma, üst nesil olarak ebeveynlerin sakladıkları sırrın endişesi yeni nesil olarak çocuklarda kıyas götürmeyecek derece yüksektir. Ve ebeveynlerin çocuğa aktardıkları ve çocuğun da üstlendiği bu endişe onun ruhsallığının oluşmasında patolojik etki yapmaktadır. Bu durumda iletilen travma, yüklenicinin ruhsallığından daha güçlü olmaktadır.

Frieda Fromm-Reichmann da bu yöndeki çalışmaları bu konudaki araştırmaların ön saflarında yer almaktadır. Nitekim Frieda Fromm-Reichmann'ın aile iletişimindeki aksaklıklar bağlamında bu tür fenomenleri ortaya koymuştu. Yazara göre kelimelerin iştirak etmediği bu iletişim şeklinde bilinçli olmayan bir ilişki türü gerçekleşmektedir. Yani bireyin aktarılan şey hakkında ifade edilebilecek kelimesi yoktur, yani çocuk içinde bulduğu veya içinde taşıdığı deneyimi aktaramamaktadır (akt. Schutzenberger, 2005).

Çağımızdaki nesiller arası yaklaşımının temelini; iki nesil arasında bilgi, endişe, duygu aktarımı fikirlerini ve kavramlarını içeren kuramsal yaklaşımı Freud ve Jung gibi kurucu ve ilk nesil psikanalistlerin oluşturduğu söylenebilir. Bu anlamda, önceki neslin etkilerinin bir sonraki nesilde görüleceği düşüncelerini Freud'un ilk Histeri Üzerine Çalışmalar'da (1893) ve Tekinsiz isimli çalışmasında (1919) da görebilmekteyiz. Bu çalışmalarda ilk başlangıçta sadece kalıtsal faktörlerin etkili olduğu düşünülse de sonraki dönemlerde giderek metapsikolojik açıklamalar; bir önceki neslin yaşadığı dramatik olayların, savaşlar ve felaketlerin korkunç izlerinin sonraki neslin kabuslarında kendini ortaya koyduğu düşünülmüştür. Bu belirtiler, eğer gerçek olgular gizlenir, açıklanmazsa anma günlerinde ve / veya yıldönümlerinde görülür. Bunlar söylenmemiş veya tarihsel olarak bilinen ancak ailede göz ardı edilen sırları içerir. Benzer nesiller arası iletim görüşünü Freud, 'Totem ve Tabu'da (1913) "eğer bir neslin deneyimi bir sonraki nesle aktarılmamış olsaydı herbirimizin her defasında herşeyi tekrar ve tekrar deneyimlemesi gerekirdi ve bu da gelişim ve ilerlemenin olmadığı anlamına gelirdi" şeklinde belirtmektedir (Freud, 1991).

Daha sonra Jung, Freud'un görüşlerini daha ileri götürür ve sonrasında modern psikoloji ekolleri arasında, felsefe ve teolojide de kendine yer bulacak olan "kolektif bilinç dışı" kavramını ortaya koyar: "Öyleyse benim tezim şudur: Hemen bilincimize ek olarak, tamamen kişisel olan ve yalnızca ampirik psişik olduğunu düşündüğümüz bilincimize ek olarak, (bilinç dışımızı kabul etmekle beraber) tüm bireylerde özdeş, kolektif, evrensel ve

kişisel olmayan bir karaktere sahip ikinci bir zihinsel sistem vardır. Bu kolektif bilinç dışı bireysel olarak gelişmez ve ancak miras edinilir. Bu, önceden var olan biçimlerden oluşan, yalnızca ikincil olarak bilinçlenebilen ve zihinsel içerik öğelerinin biçimini tanımlayan arketiplerdir. Jung'un bireysel nevrozların kitleselliğinde takip ettiği yol, Freud'un Uygarlığın Huzursuzluğu'ndaki medeniyetin nevroza neden olduğu görüşüne paralellik arz eder; böylece toplumsal durumlarda "arketiplerin" devreye girdiğini varsaymamız gerekmektedir. Belli durumlarda ona denk düşen arketipler aktive olur ve içinde barındırdığı saklı ve yıkıcı dinamiğin bazen öngörülemez dinamiği ortaya çıkarır". Belirli bir arketipe karşılık gelen bir durum ortaya çıktığında, o tetiklenir ve içgüdüsel tepkiler iradesine karşı patolojik boyutlarda çatışmaya neden olan, yani nevroza yol açan bir dürtü ortaya çıkar (Jung, 1991). Jung'a göre, kolektif bilinç dışı herhangi bir kişisel deneyimin dışında var olur. Nesilden nesile aktarılan arketipik görüntü ve modellerde sunulan, tüm insanlığın birikmiş deneyimidir (Jung, 1991). Jung da Freud'un Haz İlkesinin Ötesinde'de belirttiği gibi, "psişemizin bir bölümünün zamanın ve mekanın dışında olduğuna inanıyordu (Jung, 2003).

"Psikolojik Bir İlişki Olarak Evlilik" adlı çalışmasında Jung, evvelden beri her erkeğin bir kadının imgesini taşıdığını ve kadınların da bir erkeğin doğuştan gelen bir imgesine sahip olduğunu belirtiyor. Özünde, bu imge bilinçsizdir, antik çağlara dayanan ve yaşam sisteminde kalıtsal olan bu miras, birçok neslin tüm deneyimleri tarafından damgalanmıştır (Jung, 1995). Bireyde travmatik durumlar gibi ruhsal sıkışıklığın olduğu olağanüstü durumlarla karşılaşıldığında ise daha önce farkında olmadığı subkişilikler açığa çıkabilir. Jungcu perspektiften bakarsak, "Kurtarıcı kompleksi, kolektif bilinçsizlerin arketipik görünürlüğüdür ve gerçekten ruhsallığımızın dezorganize olduğu durumlarda aktive olmaktadır"(Jung, 2003). Jung, "Sembolik Yaşam" adlı eserinde şunları söylüyor: "Bireysel arketipler harekete geçirmeye başladığında şimdiki zamanda olmamıza rağmen kendimizi tarihle çevrili buluyoruz (Jung, 2003).

Nesiller arası iletim konusunda önemli isimlerden biri de Murray Bowen'dir. Bowen, kaygının bir nesilden diğerine aktarılması sorununu gündeme getirmektedir. Bu bağlamda, bir aile, birbiriyle ilişkili birimler topluluğudur. Aile sisteminde, bir kişinin zihinsel işlevleri, başka bir üyenin zihinsel işlevlerini belirler; ailede sürekli bir karşılıklı etkileşim ve aktarım vardır. Bowen, kaygının bir nesilden diğerine aktarma problemini kümülatif aileselegos'u (masse du moi familial) kavramıyla ortaya koydu. Yazara göre bu aktarım, ailede bir üçgenleşme varsa farklı kuşakların temsilcilerinin birliği gerçekleşir. Üçgenleştirme, bu durumda olduğu gibi çözülmemiş çatışmanın ve onunla bağlantılı kaygı durumunun kuşaktan kuşağa aktarılması gibi nesiller arasındaki yıkıcı bağlantının bir göstergesidir de. Kaygı durumuna ek olarak, esas olarak bilinçsiz olmak üzere, ailede işleyiş kuralları nesilden nesile aktarılmaktadır. Bu bilinç dışı kurallar kompleksi, bazı aile işleyiş biçimlerinde ortaya çıkan aile mitlerinin taşıdığı temalarda gizlidir (Beyker, 2005). Klasik psikanalizde nesiller arası bastırılmış çatışmanın temaları belirli aile mitleri olarak kabul edilir. Örneğin; "Ailemizde çocukları itaatsizlik için ağır şekilde cezalandırmak gelenekseldir" (Saldırganlık ve şiddet konusu); "Ailemizde birbirimize karşı şefkatli hisler göstermek alışılmış değildir" (sevgi ve bakım eksikliği teması); "Ailemizde, kadınlar genellikle çocuklarını yalnız yetiştirir" (diğerlerinde hayal kırıklığı konusu), vb.

İsviçreli bir doktor ve psikolog, derinlik psikolojisinde temel bir yönelimin kurucusu sayılan Leopold Szondi, "kalıtsal bilinç dışı" kavramını kullanır, onu bir zihinsel kalıtım biçimi olarak tanımlar. Szondi'ye göre, yaşamdaki bir kişi atalarının iddialarını gerçekleştirmek istemektedir. Yazarın belirttiği gibi bunların etkisi yaşamın önemli anlarında kader niteliğinde bir etkiye sahip olduğu açıkça görülür: bir kişi profesyonel seçimini yaptığında veya çalışma alanını belirlediğinde, kendisine bir eş seçtiğinde. Dolayısıyla birey yaşamında kendini gerçekleştiren kararları aldığıda tamamen "özgür" değildir. O kendi suretinde, önceki neslin, soyunun "talimatlarını" gerçekleştirmektedir. Ancak bu fikirlerin

yanında bir insanın kaderi her zaman kodlanmış değildir. Yazara göre, kişi, belirli koşullar altında, empoze edilen eğilimlerin üstesinden gelmesinde kendi iç rezervlerine güvenerek ve kendi kaderini bilinçli olarak inşa etmesine yardımcı olabilecek potansiyele ve kaynaklara sahiptir (Jüttner, 2002).

Ebeveynin bir kimsenin kaderindeki rolüyle ilgili benzer fikirler, transaksiyonel analizin kurucusu olan Eric Bern tarafından geliştirilmiştir. Ailenin ve ayrı ayrılıkta onun üyelerinin çocuğun kişiliği üzerindeki etkisine ilişkin çeşitli seçenekleri tanımlamak için “senaryo” metafor kavramını kullanıyor: “Senaryo, özellikle ebeveynlerin etkisi altında, erken çocukluk döneminde oluşan, yavaş yavaş gelişen bir yaşam planı. Bu psişik dürtü, bir kişiyi kaderine karşı çoğu zaman direnişinden veya özgür seçiminden bağımsız olarak büyük bir güçle ileri doğru itmektedir (Berne, 1997). Bu, gelecekteki tasarlanmış “imgesinin” bir çocuk tarafından bilinçsiz bir şekilde benimsenmesidir. Bern'e göre birçok yaşam senaryosunun kökenleri ebeveyn ailesinde bile değil, daha önceki nesillerde yatmaktadır. Yazar yaşam senaryosunun izini beş kuşak izlemeyi başardığını söylemektedir. Bern, bir kişinin birkaç kuşak önceki atalarını bilmesini, onlara karşı duyduğu hislerin çok önemli olduğunu düşünmekteydi. Çünkü bu hisler ebeveynlere karşı hislerden daha yoğundur. “Ebeveynler hayranlığa veya korkuya neden olurken, önceki kuşaklara boyun eğiş veya dehşet ile muamele edilir” (Berne, 2003).

Nossrat Peseschkian'ın pozitif aile psikoterapisinde en önemli prensiplerinden biri, aile geleneği, kimlik ve insan sorunları arasında ilişki kurma ilkesidir. “Kavramsal bir soy ağacı” oluşturmak, terapide birkaç kuşağı kapsayan anlamlı konuların belirlenmesinde ve hedeflerin belirlenmesinde etkili bir yol olarak görülmektedir (Peseschkian, 1996). Franz Ruppert, travma sonrası stress bozukluğunu (TSSB) neden olma olasılığı yüksek olan durumların listesini tanımlar ve ruhsal travmaların oluşmasından etkisini tasnif eder: varoluşsal travmalar (ölüm tehdidi durumları); kayıp travması (sevilen birinin veya yaşam koşullarının kaybı

durumu); ilişkisel travma (duygusal bağlantıyı kötüye kullanma veya kaybetme); sistemik ilişkilerin travması - ahlaki ve etik olarak haklı olmayan eylemler (Ruppert, 2008).

Patolojik aile kalıtımı kavramını geliştirmek için, aile psikoterapisi alanındaki uzmanlar Eidemiller E. G. ve Yustitskis V. V., patolojik aile mirasını yıkıcı duygusal-davranışçı fenomenlerin oluşumu, fiksasyonu ve nesiller arası aktarımı olarak işlevsiz ailelerin karakteristik özellikleri olarak tanımlar. Nevroz hastalarının ailelerinde üç nesli birbirine bağlayan psikolojik problemin, aile üyelerinin duygusal olarak reddedilmesi ile bağımlı bir konumdadır. Emosyonel inkar, eski kuşaktan torunları tarafından miras kalan bilinç dışı irrasyonel tutumlara dayanarak oluşturulur ve bir çok psikolojik ve psikiyatrik patolojilerin ve bununla ilişkili ruhsallığın yapılanmasında baskın olur. E. G. Eidemiller aile tarihini (sırrını), ailede tekrarlayan bir çatışmanın olduğu bir sorun olan belirli bir duygusal yük olarak tanımlamaktadır. Bu kendine has bir yük oluşturmaktadır. Sır olan ailelerde ve onların soyundan gelenler sanki kendi yaşamlarıyla değil de bir önceki kuşaktan başka birinin görevini, arzusunu veya iddiasını yerine getiriyormuş gibi ikame yaşamların üstlenicisi konumdadırlar. Bu tarz yaşamların aktörleri sanki her zaman kaybolmuş ve ihtiyacı olan şeyi arıyorlar da bir türlü bulamıyorlar hissiyle yaşamaktadırlar. Bu duygularla bir ilişkiye, bir işe başlayıp istemsiz şekilde yarıda bırakabilir veya bir başarı durumunda kendilerini suçlu veya hain gibi hissedebilirler. Bu insanlarda adlandırılmayan ve doyurulamayan tanınma ve kabul görme arzusu bir dinamik olarak kendini ortaya koymaktadır. Çoğunlukla da bu bireyler içlerindeki bu adlandırılmamış, kabul edilmemiş, tanınmamış durumu anlayamıyorlar (Eidemiller, Yustitskis, 2001).

Fransız psikologlardan Schutzenberger A., nesiller arası aktarım sorununa ilişkin farklı görüşleri birleştirerek aile psikoterapisinde yeni bir yöne işaret etmiştir; psikosoybilim. Bu terapi, ana araçlarından biri olan genososyogramı; aile geçmişlerinin karmaşık iç içe

geçmişliği analiz etmeyi, insan yaşamında önceki nesillerin deneyimlerinin bilinçsiz bir tekrarı olarak temsil edilen nesiller arasındaki bağlantıları ortaya çıkarmayı mümkün kılmaktadır. Schutzenberger yıl dönümü sendromuna da kuramsal önem vermektedir (her ne kadar bu olgunun istatistiksel önemini kanıtlayan J. Hilgard tarafından yapılan bir araştırmaya atıfta bulunmasına rağmen). Yazara göre, “bilinç dışının iyi bir hafızası var, o aile bağlarını seviyor ve bir tarih veya yaşı tekrarlayarak yaşam döngüsündeki önemli olayları işaretliyor” (Schutzenberger, 2005). Genososyogramı kullanarak araştırmasını yürütürken Schutzenberger, hemen hemen her ailede sonraki nesillerin kaderini etkileyen olayların olduğu sonucuna varmıştır. Bu nedenle yaşama yönelik tutumumuzu, başarılarımızı ve başarısızlıklarımızı, meslek seçimini, eş seçimi ve hatta evlenmeye karar verdiğimiz yaş, doğumdan önce birkaç kuşak ailemizde meydana gelen olayların etkisiyle önceden belirlenmiştir. Aile deneyiminin aktarılması olarak bu nesiller arası faktör bir insanın “kaderinde” önemli bir rol oynar.

Nesiller arası perspektifle çalışan bir başka Fransız psikanalist olan Vincent de Gaulejac, “soysal çıkmaz” ve “sosyopsişik düğüm” (1985) kavramlarını ortaya atmıştır. Ona göre çocuk ebeveynlerin ait olduğu soy geçmişindeki çelişkileri taşıyan bir küme, bir düğümdür. Çocuklar ebeveynlerin başarısız oldukları ya da çözmek istemedikleri çatışmaların izlerini sürerler. Gaulejac, bu tür çatışmalara sosyopsişik bir düğüm diyor. Sosyopsişik düğümlerin en karakteristik belirtisinin aile tarihinde bir yer bulma zorluğuna bağlı olduğuna inanmaktadır ve bu soyağacı çıkmazı tek cümle şeklinde ifade edilebilir: olduğum kişi olmak istemiyorum. Kişi bir yandan soyağacında “yazılı” olduğu yerde olmak istemediği gibi bir yandan da ondan imtina edememektedir. Çünkü varoluşunu inşa eden kimliğinin temelinde bu durmaktadır.

Soyağacı çıkmazı kavramı, acı çeken bir aileden kaçmak isteyen, nereden geldiklerini bilmeyen ve kendilerini sürekli içinden çıkılmaz tekrarlarına götüren insanların çelişkilerini anlamak için çok önemlidir.

Nesiller arası aktarım perspektifinin sahip olduğu kuramsal çeşitlilik oldukça uzun bir yol kat ettikten sonra hem klinik pratikte teorik zeminde kendi görünür kılacak şekilde ortaya koyabilse de hala kuramsal ve klinik hedeflerine ulaştığı söylenemez (Strigina, 2017).

2.2. Ruhsal Travma Olarak Nesiller Arası Travma

2.2.1. Kolektif Düzeyde Travmatik Etkiler

İnsanlık kendi tarihinde hiçbir zaman bu kadar kısa bir sürede büyük felaketlerin kurbanı olmadı. Artık travma bir toplum, bir bölge ve bir etnik grupla sınırlı kalmaktan çıkıp tüm insanlığı etkileyen ve ilgilendiren sorun olarak karşımızda durmaktadır. Neredeyse son bir yüzyılda milyonlarca insan hayatı, kolektif ve bireysel yaşamları onları tamamen ve dramatik şekilde değiştiren iki dünya savaşına, faşist ve totaliter rejimlere, represyonlara, etnik temizliğe ve soykırımlara, toplumsal ve çevresel felaketlere, devrimlere maruz kaldı. Psikolojik travmalar, politik ve sosyal felaketler, diğer adıyla “man-made disasters” insan ruhsallığını o kadar sarsmaktadır ki bu travmatik deneyimlerin sonucunda oluşan utanç, suçluluk ve kaygılarla karşılaşmak zorunda kalan nesil onu işleyemeyerek, hazmedemeyerek sonraki nesle miras olarak bırakmaktadır.

Toplu travmaların şiddetini ve sonuçlarını belirleyen 4 faktör vardır denebilir:

1. Travmanın şiddeti ve boyutu,
2. Yaşanan süreci adaletsizlik perspektifinden değerlendirme seviyesi,

3. Travmatik kuvvete veya konuya direnememe (veya yetersizlik) - kurbanın pasifliği,
4. Hayatta kalanlar ve onların torunlarınca duygusal tepki vermenin imkansızlığı veya yetersizliği. (Gornostay, 2012)

Bu soruna aktif dikkatin gösterilmesi,soykırım sonrası Kanada ve bir çok diğer ülkelere göç etmiş insanların çocuklarında görülen sorunlar nedeniyle kliniklere yoğun başvuruların olduğu XX. yüzyılın 60'larına denk gelmektedir. (Danieli, 1998)

Kolektif travma, travmanın toplumsal boyutuyla yaşandığı durumlardır; medeniyetler, bölgeler, etnik, ulusal gruplar. Bunlar uzun ve kümülatif süreçlerin yanı sıra, ani ve öngörülemeyen değişiklikler de olabilir.

Nesil arası aktarım, büyük kitlelerin grup psikolojisindeki travmatizasyonun işlenmemiş sonuçlarının mantalite, ulusal nitelikteki karakterde sabitleme mekanizmalarındandır. Bu etki özellikle, travma ona direk maruz kalmış neslin düzeyinde bitmediyse ve sonraki nesil düzeyinde uygun bir çalışma yapılmadan bastırıldıysa ve engellendiyse güçlüdür. Başka bir deyişle, nesiller arası aktarım dikkate alındığında toplu travmanın ciddiyet derecesi, onunla başa çıkmada psikolojik çalışmanın kapsayıcılığıyla orantılı olmalıdır. Travmanın kendisi ne kadar zorlaşırsa, duygusal zarar da o kadar artar ve onunla bağlantılı her şeyin farkındalık düzeyi azalır, daha ciddi ve öngörülemeyen sonuçları olur. Travma uzun süre büyük bir grup için gerçek bir sorun olarak kalabilir ve onun grup bilincindeki bastırılması (baskılama, izole etme, inkar gibi savunma mekanizmalarıyla) mevcut bir sosyal topluluğun grup psikolojisinde büyük deformasyonlarına yol açar.

Kolektif travmanın benimsenmesi farklı biçimlerde ritüellerin oluşmunu ortaya çıkardığı gibi bu ritüeller de acının göstergesine dönüşmektedir. Kültür, toplumsal acının mesajını en belirgin şekilde iletir. Örneğin, bir olayı yeniden yaşatmak için kitlesel törenler kullanabilir veya bir trajediyi işlemenin bir yolu olarak fıkralar yaratabilir. “Bu travmatik

olayların yıl dönümünü anmak için kültürel törenler kullanabilir veya bu olayların sonsuza dek hatırlanacağını sembolize etmek için anıtlar inşa edebilir” (Cukier, 2004).

Her zaman değil ama kültürel yaratılar travmatik hikayenin işlenmiş ve atlatılmış olduğunu gösteriyor denemez. Bazen tam tersine belli toplumsal ritüeller ve törenler travmalar ve onlarla bağlı işlenmemiş duyguların işareti olabilmektedir. Bu ritüeller, efsaneler, inanışlar direkt olduğu gibi yerelin yöresel biçimlerine dönüştürülerek ilk bakışta anlaşılmayacak şekilde aktarılabilir (Oral, 2017). Böylece, gizli veya açık saldırganlık geleneksel kültürel çıktılara yansiyabilir ve bunlarda saldırganın ve/veya mağdurun psikolojisi görülebilir. Buna bağlı olarak ulusal boyuttaki yaralanmalar açık ve gizli şekilde telafi edilmeye çalışılmış olabilir. İşte Türkiye’de travmanın nesiller arası aktarımı üzerine çalışmaları ile bilinen psikanalist Gökhan Oral özellikle travmada bu toplumsal boyuta vurgu yaparak diğer araştırmacılardan farklı olarak göçün neden olduğu travmayı her zaman olumsuz yanları ile görülmemesi gerektiğini vurgulamaktadır. Zira yazar göç ve psikoseksüel gelişim evreleri ile bir bağ kurarak zorunlu şekilde bu sürecin kayıp olmasına karşın onun kültürü ve onun dolayımında insan üzerinde etkisi olarak bireyin ruhsallığını zenginleştirici etkilerine de vurgu yapmaktadır. Çünkü “konu göç ve travma olunca bu eski dünyada hiçbir şeyin yeni olmadığı, yeni keşfedilmediği yeni fark edilmediği”ne vurgu yapan Oral çalışmasında yıkımla beraber Truva’nın Ana İlahesi Kibele’nin coğrafyaları nasıl katederek Roma İmparatorluğunun kuruluşunda etkilediği ve bu süreçte dönüşerek Roma’nın ana panteonlarına katılış sürecini anlatmaktadır (Oral, 2017). Kibele örneğinde olduğu gibi travmanın kültüre katılışı sadece belli öyküler ve inanışlarla değil, hem de onun diğer öğeleri ile de olmaktadır. Yas durumlarında nesilden nesle nakledilen, hem o acı kaybı tekrar hatırlatan hem de bir yandan bir çeşit doğrulama işlevi gören olarak ortaya çıkan bağlantı nesnelerin (Volkan, 1972) yanı sıra hem toplumsal hem bireysel hikayede daha “geçiş anıtı gibi fenomenleri de görünür kılmaktadır. Gökhan Oral’ın kavramsallaştırdığı bu geçiş anıtı

ile bağlantı nesnesi arasındaki temel fark, geçiş-anıtı'nın “doğanın sanatsal ve kültürel kabulüyle kaydırıldığı, travmatik kayba karşı içe atılmış nesnelerin yansıtıldığı bir yaratıcı etkinlikte muazzam anıtsallaşmış bir nesne haline kolayca dönüşmesi beklenebilmesidir” (Oral, 2019).

Toplumsal düzlemde nesiller arası aktarıma büyük önem veren yazarlardan biri, “Les Contrebandiers De La Mémoire” (Hafıza Kaçakçıları) adlı kitabın yazarı Jacques Hassoun'dur. Bu çalışmada yazar bir toplum alışageldiği gelenekselliğinden yeni duruma doğru geçtiğinde bu süreç onun bireylerinde zeminizlik, dengesizlik duygusunu tetiklediğini, bununla baş etmek için de soylarına aidiyat ve kökensele kimliklerine bağılılıklar şeklinde tepkiler göstermekte olduğunu belirtmektedir. İşte bu dönemlerde insanlarda nereden geldikleri, kim oldukları, nereye gittikleri gibi temel sorular sormaktadırlar. Bu, kriz anlarında olduğu gibi çok etnikli toplumlarda ortaya çıkan sorulardır. Bu süreç nesiller arası tecrübenin iletilmesi onu yeni sahiplerine geçişin yeni formda karşılanması ve üstlenilmesini sağlamaktadır. Ama bu geçiş sağlanmadığı durumlarda Hassoun'a göre göçmenlerin çocukları nerede doğduklarından bağımsız olarak kendilerini yabancı hissedeceklerdir (Hassoun, 1994).

Savaş mağdurlarının ailelerinde nesiller arası aktarım, hem kendilerinde hem de onların soyundan gelenler arasında, psikolojik ve psiko-fizyolojik özellikler içeren benzer kompleks özelliklere sahiptir. Duygusal olarak işlenmemiş ve bilinçsiz kalan çocuklukta yaşanan travmatik savaş tecrübesi sonraki nesillerin aile içi ilişkilerini etkilemektedir.

Savaşa maruz kalmak farklı ve çeşitli biçimlerde olsa bile başlı başına travmatik deneyimdir. Savaşın bitmesinden yıllar geçse de onu etkileri insanın karakterinde, psikik yapısında, ruhsallığının farklı katmanlarında belirli izler bırakarak kendi varlığının sürdürmektedir. Bu izlerin etkileri sadece onun taşıyıcısında semptom kümeleri şeklinde

kendini ortaya koymaz aynı zamanda bunları direk ve dolaylı, gizli ve açık şekilde bir sonraki nesile ileterek var olmaya devam etmektedir (Fedotova, 2018). Kellermann'ın bulguladığı üzere Holocaust'tan sağ kurtulanların soyundan gelenler rüyalarında, hayal ve fantezilerinde II Dünya Savaşı'nın dehşetini deneyimlemektedirler. O bunu Freud'un da Yas ve Melankoli isimli çalışmasında kullandığı gölge metaforunu kullanarak açıklamaktadır: travma insanın ruhundaki gölge gibidir, hem taşıyanın hem etrafındakilerin üzerine düşer (Kellermann, 2000).

II Dünya Savaşı'nın hemen akabinde psikoterapistler travmatize olmuş ebeveynlerin veya ebeveyn olacakların çocuklar üzerindeki etkisini daha tam görmemişlerdi. Bu konuda önemli perspektifi Alman psikiyatr Richter H.E. bize sunmaktadır. Nasyonel-sosyalist zulümden kurtulan ebeveynlerin deneyimleri ile çocuklarındaki ruhsal sorunlar arasındaki bağlantı çok açıktı. "Zamanla Holocaust gibi toplumsal felaketlerin bir sonraki nesillerde de kendi yankısını bulduğunu ortaya çıkmaktaydı". Travmatize veliler çocukların kendi korkularına taşımaktaydılar; çocuklar dayanılmaz kederleri için teselli ve kurtarıcıydılar. Çocuklarının ihtiyaçlarını yeterince algılamıyorlardı, çocuk ölen veya öldürülen aile üyesinin yerine geçmekteydi, çocuğun omuzlarına ailenin geçmişine bağlı yaraları iyileştirme görevi yüklenmekteydi. Birikmiş hınç çocuklarına olan duygularına karışmaya başlayınca da bu duyguları karşı koymaya çalışınca total şekilde diğer duyguları da felce uğramaktaydı (Richter, 1970).

Çocuk ebeveyn ilişkisi en temelde sembiyotik karakterde. Bu çocuklar da başından beri ebeveynlerin ruhsal durumları ve onların acılarını dindirmek için sorumluluk üstlenmek zorunda kalıyorlardı. Böyle ortamı terk etme girişimleri bu yapıdaki ve karakterde ailelerin çocukları için aile dengesini alt üst olmasını göze almayı gerektirdiği gibi bunu yapmaları durumunda da ağır suçluluk duyguları eşlik edeceğini anlamına gelmekteydi. Aileyi terk etmek demek, ebeveynleri dile getirmedikleri acılarıyla baş başa bırakmak demektir. Sorun

hem de bu ebeveynlerin hakkında konuşmak istemedikleri travmalarını farklı ve bilinçsiz şekilde çocuklarına iletmeleri idi. Çocuklar da kendi sırasında bu durumu fantezileri ile tamamlamaktaydılar. Bazılarının bilinçsizce bu travmatik olayları sahnelemeye çalıştığı böylelikle ebeveynlerini dile dökmedikleri acıları deneyimleyerek anlamaya çabalayan vakalara karşın bazıları ebeveynlerini zayıflıkla suçlamakta ve bunun tersi olarak kendilerine aksi bir strateji belirleyerek ölümden bile korkmayacak durumlarla bunu onlara ispat etmeye çalışmaktaydılar (Ruppert, 2008).

Psikanalist Vamık Volkan toplumsal olarak yaşantılanan travmayı doğal felaketlerden ayırmakta ve buradaki temel farkın, ilk durumda, kolektif travmada (savaş, katliamlar gibi) doğal felaketlerde olmayan toplumsal olarak paylaşılmış duygulanımlar ve durumlar bulunmaktadır; utanç, küçük düşürülmüşlük, acizlik ve dehümanizasyon. Buna ek olarak da bu durumun yasını işlemek ya çok zor ya da neredeyse imkansızdır (Volkan, 2006).

Ludwig Haesler, Naziler tarafından kovuşturmasına maruz kalmışların nesiller arası aktarılmış travmasını incelediği klinik vakaları için bu yasin işlenemeyecek şekilde olmasından bahsetmekte (Haesler, 1989) ve ilk nesilde hayatta kalma sendromu gözlemlendiği raporlanmaktadır. Bu da duygu durumun, kişiler arası ilişkilerin, aile ve ebeveyn fonksiyonlarındaki radikal dönüşüm anlamına gelmektedir. Bu insanlar için karakteristik olan hayatta kalmış olmanın suçluluğudur (Krystal, 1978).

Klinik gözlemler göstermektedir ki psikotravmatik deneyim yaşamışlarda çok sık şekilde kaygı, depresyon, TSSB belirtilerinin de eşlik ettiği tehlike ve geleceğin belirsizliğin yanı sıra kendi ve dünya hakkında olumsuz tasarımlar bulunmaktadır (Daigneault, 2006).

Savaşa bağlı TSSB durumlarında hastalığın ilerlemesi ve kalıcılığında temel belirleyici iki faktörden bahsedilmektedir. İlki, sosyal çevre olarak devlet, arkadaş, ve aile desteğinden mahrum olmak ve savaş durumunun devam ediyor olmasıdır. İlişkisel faktörler

ise kültür bağlamında etnik özellikler, zor çocukluk dönemi, taciz mağduru veya faili olarak taciz öyküsünün oluşu ve olağan aile ortamının olmayışı gösterilmektedir. Ayrıca gözlemler göstermektedir ki gazilerin savaş deneyimleri yeniden savaş durumunda aktive olabilmektedir. Hatta II Dünya Savaşı gazilerinde 45 yıl sonra gözlemlendiği durumlar bulunmaktadır (Shamrey, 2015).

Atia Daud'un çalışmaları göstermektedir ki eğer aileden ebeveynlerin en azından birinin işkence gibi ekstrem bir travmaya kalmışsa bu çocuklarda ilişkili psikopatolojik semptom sergilenmektedir (Daud, 2015). Ayrıca bu ailelerde çocuğun ve ebeveynin semptomları arasında bir bağ bulunmaktadır. Bunun yanında Rachel Yehuda'nun araştırmaları sadece ebeveyn travmalarını dinleyerek çocuklarda TSSB geliştirme durumları olabileceğini söylemektedir (Yehuda, 1998). Hayatta kalmış TSSB'li bireylerde böyle deneyimi olmayanlara kıyasla dissosiasyon, aleksitimi ve depresyon göstergeleri daha yüksek bulgulanmıştır. Wybrand Op Den Velde travmatize olmuş ebeveynin kendi travmasının çocuklarında sürdürülmesini teşvik edebileceğini belirtir (Op den Velde, 1998). Bazı çocukların muaynesinde ebeveynlerinin psikotravmatik deneyimlerinin canlandığı görülmüştür ve durumların semptom kümelerine flashback ve gece kabuslarını da içermekteydiler. Bu çocuklar savaş tecrübesi yaşamadıkları halde klinik TSSB tablosu sergilemekteydiler. Ayrıca Lübnan savaşı gazisi İsrailli askerlerden Holocaust'u yaşamış ebeveyne sahip olanlarda diğer askerlere göre daha yüksek TSSB düzeyi ve semptomları bulunduğu görülmüştür (Nader, 1998). Benzer durum Vietnam gazisi askerleri arasında II Dünya Savaşı'nda iştirak etmiş ebeveyne sahip olanlarda da emosyonel distres daha yüksek görülmüştür (Rosenheck & Fontana, 1998).

Holocaust'tan sağ kurtulanlar ve onların çocukları üzerine yapılan çalışmalar travmanın etkilerini anlama olanakları sunmaktadır. Özellikle ikinci neslin üzerine yapılan araştırmalar kontrol gruplarıyla karşılaştırmada anlamlı fark bulmasa da travmatik durumla

karşılaştınca TSSB geliştirme oranları yine de yüksek olduğunu göstermektedir (Yehuda, 1998). Bu konuda önde gelen çalışmalarıyla bilinen Kellermann (Kellermann, 2001) Holocaust'tan kurtulan ve sonraki nesillerle ilgili çalışmalarında nesiller arası aktarımı dört modelde hangi araçlar kullanarak, nasıl iletildiği üzerine bir model sunmuştur: 1) psikodinamik model – kişiler arası ilişkiler- yer değiştirmiş affektle; 2) sosyokültürel model – sosyalleşme - edinilen rol modelleri; 3) aile sistemi modeli – iletişim –iç içe geçme; 4) biyolojik model – genetik – kalıtsal yatkınlık (Hocaoğlu, 2014)

Melissa C. Kahane-Nissenbaum Holocaust'u yaşamış ve ondan kurtulabilmişler üzerine yaptığı çalışmada bu insanların kronik depresif durumu ve affektlerin engellenmesi görülmüştür (Kahane-Nissenbaum, 2011a). Ayrıca bunların 46%'sı başarılı kariyer, aile kurmalarına rağmen TSSB semptomları sergilemekteydiler (Kuch, & Cox, 1992).

Yine ama bu sefer Holocaust sonrası ikinci nesil üzerine yapılan çalışmada Arie Nadler bu grup kendi agresyonunu bastırmaya çalıştığını ve sürekli suçluluk duygusu hissetmektedir (Nadler, 1985). Anna Baranowsky'nin belirttiği üzere ikinci nesil “izsiz yaralara” sahipler (Baranowsky, 1998). Üçüncü nesil ise dede ve ninelerinde kurbandan daha çok kahraman görme eğilimindedir (Kahane-Nissenbaum, 2011b). Werner Bohleber'in araştırmasına göre üçüncü nesil nesiller arası aktarılanın son halkasıdır. Aslında yazar üçüncü nesilin ruhsal yapısındaki işleyişin ikinci nesilden radikal şekilde farklılaşmadığını ve fark sadece geçişin daha yumuşak olmasında olduğunu söylemektedir (Boleber, 2010). Benzer görüşleri H. Flamand da paylaşmaktadır (Flamand, 2001). Buna göre travmanın entegrasyonu için en azı iki nesil gerekmektedir. Ama bu noktada bile nesiller arası intikal ettirilen nesne olarak travma ve etkileri tamamen kaybolmamaktadır. Sadece kaynağı bulmak zorlaşmaktadır.

Holocaust'tan sağ kurtulmuşların çocuklarında görülen nesiller arası etkinin görüngüleri II Dünya Savaşı sonrası sahiplenilmiş Japon asıllı Amerikalılar gibi diğer travma popülasyonlarında da görülmektedir (Vinar, 1988). Bu Arjentin'de dikte rejimi sırasında ebeveynleri kaybolan çocuklarda (Kaes, 1993) ve Kanada ve Amerika'nın yerli (kızılderili) nüfusunda da görülmekte (Bombey, 2009). Hatta M. Leuzinger-Bohleber'in gözlemsel çalışmalarına göre antropojenik felaketlerin sebep olduğu travmatik etkiler mağdurların ikinci ve üçüncü neslinde gözlemlenmektedir ve hatta dördüncü nesle sıçrama ihtimali görülmektedir (Boleber, 2010).

Nazi toplama kamplarında doğup ve orada ölen çocukları olan ebeveynlerin sonradan sahip oldukları çocuklar üzerine yapılan araştırmalar bu bireylerin önceki yeri doldurulamaz kayıpların ikamesi olarak yaşadığı ruhsal ızdırapları göstermektedir. Bu çocuklarda her zaman kendi olmakla ebeveynlerin önceki kaybedilen çocuğun ikamesi arasında iki farklı kendiliğin arasında kalmanın ruhsal sorunlarından bahsedilmektedir (Hamitova, 2003).

Travmayla başa çıkma, onu atlatmaya çalışma mekanizmaları toplumlara göre farklılık arz etmektedir. Bazen bu travmatik deneyim eğer travmanın faili konusunda çok kutupluluk yok ve fail olarak nesne tekse bir ulusu inşa eden veya birleştiren etki yaratabilir. Kitlel travmalar belli işleme biçimleri ve sürecini zorunlu kılmaktadır; ağıt-ezgileştirme, yas süreci ve ritüelleştirme gibi. Bu süreç ne kadar az ve yetersiz işlenmişse travmanın patolojik şekilde kalıcılığı daha çok olur ve bu sürecin işlenmesi bir sonraki nesle bırakılır (Cukier, 2004).

2.2.2. Travmanın Bireysel Boyutta Etkileri

Travmanın nesiller arası bir kökeni de ebeveynin kayıp gibi farklı nedenlerle yaşadığı travmanın sonucunda çocukla güvenli bağlanmadaki yaşanan sorunlardır. Böylelikle bakım veren ebeveyniyle ruhsal bir bütünlük içinde olan bebek ebeveyninin bu travmasının içine

çekilmekte ve bununla ilişkili ve genelde ebeveynin ruhsal durumuna benzer veya onun direkt sonucu olarak patolojik ruhsal örgütlenmeye neden olmaktadır. İşte bir önceki neslin kendiğini bulduğu bu ruhsallık nesiller arası kendini tekerrürde ve bir tekerrür olarak ortaya koymaktadır. Bu anlamda ebeveynlerle ilk baştaki bu bağlanma ve ilişki, ruhsallığımızın onlardan devraldıklarıyla ve onlarla ilişkilene biçimi olarak belli çocuk belli bir “bagaj”la hayata başlamaktadır.

Önceki neslin travmatik deneyimi eğer utanç, dehşet, acizlik, suçluluk, keder gibi ağır affektler taşıyorsa sonraki nesilden onu saklama eğilimi, tam anlatılmamışlık veya hikayede eksik şekillerde aktarılmaktadır. Bu hikayelerin belli fragmanları yine sonraki nesillere affektleri ve yarattığı etkilerden arındırılarak yumuşatılarak anlatılmaya çalışılır. Ama bu hikayelerin büyük kısmı tamamen konuşulmamaktadır ve sonraki nesiller bunu kendi fantezileriyle doldurmakta veya hiç dokunmamaktadırlar. Ama bir çok araştırmacının belirttiği üzere bu yetersizliklere rağmen aile dramının belli yönlerini farklı biçimlerde olsa da tekrar etmektedirler. Üst nesilden bu şekilde ulaşılan travmatik deneyimin ruhsal olarak işlenmemiş olması sonraki nesilde iki düzlemde yaşıyormuş gibi deneyimletmektedir; hem önceki neslin hikayesinde hem de bugün içinde bulunduğu zaman diliminde (Boleber, 2010). Kalıtsal faktörleri bir kenara bırakırsak travmanın nesiller arası aile hikayeleri üzerinden aktarılması her zaman bilinçsiz olması gerekmemektedir. Bazen tüm ailenin üzerinde yaşanılmış deneyimin hikayesi bilinçli düzeyde taşınmaktadır.

Türkiye’de yapılan çalışmalarda da aile faktörlerin bireyin ruhsal rahatsızlıkları üzerindeki etkisi gösterilmiştir. Örneğin travma ve dissosiyasyon üzerine çalışmaları ile bilinen Erdinç Öztürk’ün araştırmalarına göre dissosiyatif bozukluk vakalarının 87%’de en az bir tür travma aile içinden kaynaklanmaktadır ve sadece bununla da kalmaz araştırmaya göre aile bunu kuşklar arası şekilde devralarak sonraki kuşağa taşımaktadırlar. Öztürk aynı zamanda bu tür bozuklukların etiyolojisini aile faktörü üzerinden vurgu yaparak patojen

nedenselliği literatüre “patojen aile” kavramıyla katkı yapmaktadır. Buradaki en önemli nokta travmaya neden olan ayrı ayrılıkta ebeveynlerin olması değildir, aynı zamanda ailenin kendisidir de. Özellikle vurgulanan nokta ise travmanın ajanının kişiler değil, ailede kurulan patojen ilişkidir ve bu ilişki kuşaklar arası travmanın biçimine dönüşmektedir. Bu çalışmalarda özellikle 3. ve 4. Nesil açısından travmanın etkilerinin sessizleşip ama etkilerini sürdürdüğü bir çok durumları açıklayan önemli bulgu, bir çok ailede psikopatolojik durum subklinik seyirde devam ediyor oluşudur (Öztürk, 2017). Bu da bu konudaki araştırmaların zorluğunu ve bu durumdaki ruhsal rahatsızlıklarda tedavi için başvurunun görece az oluşunu açıklıyor gibi durmaktadır.

Bununla birlikte psikopatolojinin etiyolojisindeki aile dinamikleri genel olarak dört başlıkta (Solomin, 2007) toplanabilir:

I. *Genel Aile Memnuniyetsizliği*: Patojen aile durumu burada bilinçli ve bilişsiz aile durumu ile olan beklentinin radikal uyumsuzluğuyla ilgili görünmektedir. Bu patojen durumu tetikleyen temel durum frustrasyondur. Bu frustrasyona bağlı ruhsal durumda farklı savunma mekanizmaları gelişmektedir.

II. *Ailesel Endişe*: Ailede ebeveynlerinden birinde veya her ikisinde tam lokalize olmamış ve tam kavranamamış kaygının varlığı. Bu kaygının karakteristik özelliği, aileye dair korkuların, şüphelerin ve tedirginliklerin olmasıdır. Bu şüphe ve tedirginlikler genelde aile üyelerin sağlık durumları, evdeki yoklukları, aile içindeki çatışmalara dairdir. Ailesel endişenin kaynağı genelde aile içindeki önemli figürle kurulan ilişkideki güvensizliği sebebiyle o kişiye veya o kişi ile ilişkide kendine yönelik olumsuz tasarım ve tesmillerle ilişkilidir. Bu durumda baskın olan bir diğer affekt çaresizliktir; ailenin dinamiğinde işleyişe müdahale etme konusundaki çaresizlik.

III. *Ailenin örseleyici ruhsal ve fiziksel ortamı:* Ailede ruhsal gerginlik durumunun varlığı başlıca psikotraumatik etkilerin başında gelmektedir. Bu noktada I. P. Pavlov'un yaptığı çalışmalar dikkate değerdir. Bu bağlamda ailenin etkileri üç başlıkta toplanabilir:

1. İnsanın kaldıramayacağı veya işleyebileceğinden fazla ve sürekli maruz kaldığı psikolojik baskı altında olması.

2. Ailesel bakım bağlamında alınması gereken temel ihtiyaçların ve ifade edilmesi gereken duyguların engellenmesi veya engellerin yaratılması. Bu en başta bireyin aile içindeki konumuyla ve kim olduğuyla ilişkili duyguların bastırılmasıdır. Diğer aile üyeleri arasında çatışma potansiyalinin yüksekliği frustrasyonu artırır hem de bu durum çatışmanın ortaya çıkmasını engellemek, ortaya çıktıktan sonra onunla baş etmek ve bu duruma hazır olmak bağlamında ruhsal ekonomiyi zorlamaktadır. Sonuncusu olarak ise belki de bu durumların doğal sonucu olarak ailenin kapsayıcı işlevinin yokluğu ve buna bağlı yoksunluk durumudur.

3. Aile hem de ruhsal çatışmaların kaynağı olabilir; kişiden çelişen taleplerde bulunarak veya söylemlerdeki tutarsızlığı nedeniyle bireyin ruhsallığında ego fonksiyonları düzleminde tutarsız ve çatışmalı işleyişlere veya organizasyonuna neden olabilmektedir. Bazen de bireyin yaşına uygun ve potansiyelini aşan talep ve misyonlar yükleyerek ruhsal bünyenin kaldıracabileceğinden fazla sorumluluk yüklenmektedirler. Böyle durumlarda ailenin kendisi psikopatojen faktör olarak işlev görmektedir.

IV. *Suçluluk Durumu:* Aile bireylerine karşı duyulan intensif suçluluk duygusu aile dinamiği içindeki ilişkilerin gelişiminde patolojik faktör olarak işlev görebilmektedir. Böyle durumlarda bireyin kendisini açık veya gizli, bilinçli ve bilinçsiz suçluluğu ailede olumsuz gelişen herşeyin sorumlusu olarak konumlandırmakta ve ailenin diğer üyelerinin gerçekte de

hiç olmadığı halde onu suçladığını varsayabilmekte ve gündüz düşleri bu semptomatik çerçeve tarafından ruhsal örgütlenmesine etki etmektedir.

Böylece görüldüğü gibi ailede ebeveynlerin ciddi travmatik öyküsü olduğu durumlarda çocuklarda da ileride ebeveyn fonksiyonlarında kırılmalık, stresör durumlara karşı düşük bağışıklık, kaygı ve depresyon, fobi ve panik durumları, dünyanın güvensiz olduğunu düşünme, aile işlevselliği algılamalarında bozulma, kronik mutsuzluk, duygularını ifade etmede zorlanma, tehlikeye karşı devamlı korku hissi, ayrılma anksiyetesi gibi semptomlar taşıdıkları gözlenmiştir (Barocas, 1973). Buradan çıkışla ailesel kaynaklı patojen faktörleri yukarıdaki dört başlıkta da toplayabilmekteyiz (Solomin, 2007).

Bununla beraber aile kaynaklı patolojilere farklı perspektif farklı tasniflendirme (Eydemiller, 2015) sunmak da mümkündür:

1. *Bireyi Travmaya Karşı Duyarlılaştıran Faktör Olarak Aile*: Bir ve aynı patojen durum kişinin kalıtsal ve kişilik özelliklerine bağlı olarak ona verilen tepki ve travmatik duruma karşı duyarlılığı değişmektedir. Yine de aileye bağlı kimi faktörler bu duyarlılığı ve travmaya karşı potansiyeli belirleyebilmekte veya önemli etki payına sahip olmaktadır. Bu bağlamda çocuğu yetiştirme şekilleri bazen başlı başına travmatik durum yaratsa da bazen de travmatik olaylara karşı koyma eşiğini düşürerek onu bu durumlara karşı duyarlı kılmaktadır. Bu da ileride alkolizm gibi kimi bağımlı davranış kalıplarına itebilmektedir. Ayrıca düzenli ve şiddetli aile içi gerginlikler bireyin karşı koyma potansiyelini altüst ederek onu tamamen savunmasız kılabilir. Bu da kişiden kişiye değişen durumlardaki travmatize olma durumunun farklılığını açıklayan faktörlerden biri olmaktadır. Çünkü karşı koyma, işleme ve savunma geliştirme mekanizmaları güçsüz olunca dış gerçeklikten gelen etkilerin travmatize edici etkisi daha sarsıcı olabilmektedir. Bunun yanında aile patojen durumu algılama ve onu değerlendirme üzerinde önemli etki sahibidir. Bu temelde aile üyelerinin, özellikle

ebeveynlerinin bireyin dünyayı ve hatta kendini görme ve değer biçmesi üzerinde etkisidir. Bir çocuğun diğer çocuklarla kıyaslamada herhangi bir düzlemde gelişimde geri kalıyor olması çocuk ruhsallığı için başlı başına örseleyici etki yarattığı her zaman söylenemez. Ama bu, gelişimsel geri kalmışlık veya engellilik durumunun olması ebeveynin çocuğa yönelik tasarımları, arzuları, tasavvuru ve bunlarla ilişkili olarak çocuğa yüklediği misyon için bir yetersizlik, eksiklik deneyimletiyorsa anne-babanın bu fröstrasyon durumuna tepkisi çocuk ruhsallığında örseleyici olabilmektedir ve üst neslin bu bakışı, bu perspektifi yaşam boyunca kendini değerlendirme ve dünya üzerinde anlamlandırmada kalıcı olabilmektedir.

2. *Travmatik Etkiyi Pekiştiren Faktör Olarak Aile:* Örseleyici durumlara aile tarafından tepkiler farklı olabilmektedir. Bu bazen onu ortadan kaldırmaya, üzerinde çalışmaya yönelik şekilde olabilmektedir. Bazen de tam tersi şekilde onu pekiştiren tepkiler orataya çıkmaktadır. Böyle durumlar travmayı uyarır, ağırlaştırır ve onun üzerine çalışmayı zorlaştırmaktadır. Bu durumda travma kronikleşmekte ve bunun sonucunda ruhsallık diğer örseleyici durumlara karşı daha da savunmasız olmaktadır. Çünkü her gelen yeni örseleyici etki bir önceki tamamlanmamış ve kronikleşmiş durum üzerine binmektedir.

3. *Travmaya Karşı Geliştirilen Mekanizmalarda Ailenin Rolü:* Travmatik durumla karşılaşmak bireyi böyle etkiye karşı bir tepki olarak bir konum, bir mekanizma geliştirmeye itmektedir. Bu durumda insan ruhsallığı örgütlenme ve yapısına göre farklı mekanizmalar arasından birini veya bir kaçını; yansıtma, yadsıma, regresyon gibi seçerek onunla başa çıkmaktadır. Bu bağlamda çocuğu kapsayan veya yetişkini kapsamış (belki de hala kapsamakta olan) ilk çevresi olan aile, geliştirilen savunma mekanizmaları üzerinde küçümsenmeyecek role sahip olmaktadır. Özellikle çocuk yetiştirme şekilleri ve aileyle devam eden ilişkilerin niteliği ölçüsünde geliştirilecek mekanizmalar önemli etki yapmaktadır.

Yukarıda görüldüğü üzere olumlu veya olumsuz yönüyle (örseleyici faktör olarak) aile hele çocukluk dönemi ise bireyin hayatında yadsınamaz rol oynamaktadır. Böylelikle diyebiliriz ki aile travmayla ilişkilenebilir ve insan ruhsallığının patojen etkilerin kaynağı ve dinamiğinde temeldir.

Çocuğun ailesi ve çevresinden aldığı bilgi sözel ve sözel olmayan şekilde ayrılabilir. Tarihsel bilgiler, aile tarihi, dünyaya ve topluma dair mitolojiler ve hikayeler, gelenekler, çatışmalar, değerler, idealler, yargılar, diğer gruplarla temel ilişkilenebilir kalıpları sözel şekilde aktarılmaktadır genelde. Özellikle anlatılan hikayeler ve mitolojiler önemlidir, zira onlar anlam taşıyıcısı, dünyayı görme ve anlamlandırma araçları ve dünyadaki varoluşumuza dair temel çekirdekleri taşımaktadır (Anning, 1997).

Hikaye ve mitolojileri üç başlıkta toparlayabiliriz: toplumsal-kültürel, ailesel ve bireysel. Sözlü aktarım genelde sözlü olmayanla ilişkilidir; onu tamamlamakta veya örtmektedir. Sözlü olmayan aktarım genelde aktarılan hikaye ve mitolojilerde veya travmatik öykülere bağlı anlatımlarda eşlik eden veya etmeyen affektler, susmalar, es geçmeler veya anlama ters duygu durumların bulunuşudur. Dolayısıyla nesiller arası aktarılan mesajın kendisi kendi başına yetmemektedir; onun nasıl iletildiği veya tam tersine nasıl iletilmediği de önemlidir. Yani iletimin niteliği burada diğer önemli faktör olarak karşımızda durmaktadır. Tam da bu niteliğin alanında aile sırları konumlanmaktadır. Bu muammanın, gizemin, yasağın alanındaki aile sırları kimi araştırmacılar tarafından siyah şişe metaforu şeklinde anlatılmaktadır; içindekine bakılmadan nesilden nesile aktarılan sır (Mayn & Tarabrina, 2013)

Freud, ruhsallığı bir aygıt olarak tanımlarken onun işleyişindeki özdeşleşmeleri ve nesneyi introjekte edilmesini libidinal ekonomi üzerinden de açıklamaktadır; ilk nesne ilişkileri bağlamında nesneye yapılan libidinal yatırımlar onun belli özelliklerini veya onun ilişkili

belli özellikleri de ruhsallığına katmış olmak demektir (Freud, 1997). Bu da ailenin hikayelerini, değerlerini, ritüellerini kendine özgü biçimde içselleştirmesi anlamına gelmektedir. Aileye ait aktarılan bu öğeler çocuğun ruhsallığında temel işlev görece belli senaryo etrafında şekillenecek olan fantazmında önemli rol oynayacaktır. Bu da hayatının belli başlı kalıplarını belirleyecektir (Laplanche, Pontalis, 2005). Eğer travmatize olmuş ebeveyn travma öyküsünü, ona bağlı affektleri, anılarını işlemek ve kendiliğinin bir parçası olarak entegre etmek yerine onu bastırır, yadsır ve somatizasyon gibi farklı mekanizmalarla es geçmeye çalışırsa buna bağlı utanç, suçluluk gibi affektler ve bozuk kendilik tasarımları, kişiliğin bölünmesi veya entegre olmamışlığıyla sonuçlanabilir. Çocuk ebeveynin kişiliğinin entegre edilmemiş, işlenmemiş, örselenmiş kısımlarıyla yetersiz ve savunmasız ruhsallığıyla yüzleşmek durumunda kalmaktadır (Op den Velde, 1998). Özellikle bu durum bebeklik döneminden itibaren varsa veya bebeklik dönemine denk gelmişse bu bebeğin kendilik duygusu için yıkıcı veya örseleyici etki yapacaktır (Mohler, 2001). Boylamsal çalışmalar göstermektedir ki çocuklarıyla kötü davranan ebeveynlerin arasında kendileri çocukluğunda benzer muameleye maruz kalanlar da anlamlı derece yüksektir (Bernazzani, 2011). Bu demektir şiddete maruz kalan çocuklar benzer kalıpları kendi çocuklarına karşı göstermektedirler. Bunun yanında erken çocukluk dönemlerinde tacize maruz kalmış annelerde çocuğun davranışlarına karşı tepkilerde hiperaktiflik görülebilmektedir; bebeğin dışavurumlarına uygun olmayan affektif tepkiler ve empati duyumunda uyumsuzluklar (Blumberg, 2001). Bu demektir ki açık fiziksel taciz durumu olmasa bile erken çocukluk döneminde travmatik öyküsü olan ebeveynlerin çocukların duygusal gelişimlerinde ciddi risk durumu bulunmaktadır. Kimi araştırmalar bu kadın grubunun bebeklerinde güvensiz bağlanma paternleri bulgulamıştır (Bernazzani, 2011).

Hatta travmanın anısı onu taşıyan son neslin hafızasında canlılığını kaybettiğinde bile sonraki nesile özdeşleşimlerle etkisini bırakacak şekilde devam etmektedir. Bu konuda

Tisseron'un alışmaları (Tisseron, 2007) göstermektedir ki travmatize olmuş bireylerde tipik olan travmayla ilgili susma durumu bir sonraki nesile ketumluk olarak yansımaktadır.

Denebilir ki özdeşleşme yoluyla içselleştirilmiş aktarım nesnesinin yansımaları daha çok patolojik duygudurumlarında ve davranışsal dışavurumlarda görülecektir. Kimi araştırmacılar bakım verenin affektif körlüğü; ki bu travmaya maruz kalanlar (Krystal, 1978a; Krystal 1988b) ve onların çocukları için tipiktir (Op den Velde, 1998; Mohler, 2001) bakım verdiğinde ruhsal Benlik'le bedensel Benlik'in entegresyon sorununa yol açabildiğini göstermektedir. Bu fenomen psikosomatik anne kavramıyla paralellik göstermektedir (Hirsch, 2017). M. Sperling bu kavramı (Sperling, 1949) ortaya koyarken psikosomatik hastalarıyla çalışırken onların annelerine dair fark ettiği ortak özelliklerden bahseder; sınır algısında sorun, intrüzif ve aleksitimik – ocuğun bedensel işleyişlerine aşırı duyarlı ama ruhsal canlılığına kr anne. Bu perspektiften bakılırsa nesiller arası aktarım nesnesinin yansımaları üçüncü nesilde psikosomatik düzeyde, psikosomatik grngde ortaya çıkabileceği ihtimalini dışarıda tutamayız.

Bireylerde olduğu gibi toplumsal olarak da toplumsal bilinçten uzaklaştırılan, bastırılan bilgiler toplumsal olanın bilinç dışına itildiği için onun geri dönüşü bir o kadar rselyici ve beklenmedik olacaktır. Zaten bu kolektif bilinç dışının parçası olduğu için bu tür yadsıma veya bastırma mekanizmaları sebebiyle bilinçten kaybolan önceki nesillere ait bu bilgiler hiç beklenmedik zaman ve biçimde kendisini ortaya koyacaktır. Bazen bir st nesilin yaşadığı bir olay bir sonraki nesilin benzer şekilde ortaya çıkmaktadır. Buna bilinçsiz aile tekrarları ve yıl dönümü sendromları denmektedir (Schutzenberger, 2001).

Emosyonel düzeyde aktarılmış travma, biçimsel benzerlik şekilde kendisi ortaya koyar; kalıcı depresyon, agresyon patlamaları. Ama anlamsal ve düşünce boyutuyla travma kendisini olduğu göstermez, maskeler. Travmanın anlamsal olarak yorumlanmasının

imkansızlığı meydana gelen olayın bastırılmasıyla ilişkilidir (Ushakin, 2009). Freud'u yeniden yorumlayan Jacques Lacan kendi terminolojisinde gerçek kavramına denk gelen bu travmatik olay sekansını simgesel dediği düzlemde kaydedilmekteki, dile dökülerek anlamlandırılmasındaki başarısızlığı olarak tanımlamaktadır (Lacan, 1998).

Nesiller arası aktarım bütünsel ve aile soyağacına bağlı kalarak öznel bir model olarak düşünülmelidir. Buradaki aktarılanın öznelliği niteliği ve biçimi olarak kendine haslığını işaret etmektedir; akrabalar arasında hatta ikizler arasında bile oluşacak farklılık (Sparipov, Gafurova, Galamova, 2005). Travmanın bireysel ve kolektif arasındaki ilişki psikanalitikçilerin çalışmalarında özellikle savunma mekanizmalar üzerinden açıklanmaktadır; hayati tehlikenin olduğu kritik ve ekstrem durumlarda mekanizmalar kemikleşmekte ve uygunsuz durumlarda da kendini projekte edecek sabit formlar edinmektedir (Balint, 2002). Holocaust'tan kurtulmuş, Nazi kamplarında kalmışların çoğu inkar, regresyon ve yarıma gibi savunma mekanizmalarıyla hayatta kalabilmiş ama bu dehşet ortamlarından kurtulmuş olmalarına karşı bu mekanizmaları bırakamamışlardır. Bu durumun toplumsal boyutuyla benzer şekilde kullanılan mekanizması yarıma – splitting'dir (Aarelyayd-Tart, 2004).

2.2.3. Travmanın Nesiller Arası Aktarımın Kavramsal Çerçevesi.

Nesiller arası aktarımı üzerine çalışan uzmanlara göre sorun genelde ebeveynlerin çocuklukta yaşadıkları travmatik deneyimi emosyonel olarak işleyemedikleri için bilinç dışına itilmeleri sebebiyledir. Kendi çocukları doğduğunda ise bu kendi travmalarının çocuğa miras olarak yükledikleri için çocuk bu ruhsal ağırlığı taşıyamamakta ve çoğunlukla bunu bedensel semptomlar şeklinde ortaya koymaktadır. Selma Fraiberg ebeveynlerin bu bilinç dışı travmalarını çocuk odası hortlakları-ruhları olarak adlandırmaktadır (Fraiberg, 1980).

Çocuk doğduğunda o bir tür ailenin soyağacında bir konum edinmektedir. Bu yer, konum spesifik olarak onun olabileceği gibi aileden başka birinin; ölmüş dedenin, amcanın,

teyzenin, kardeşin gibi bir çok aile fertinin yerine geçmiş olabilmektedir. Bu durumda bu çocuğa doğumuyla birlikte ikame rolü biçilmektedir; o konum sahibinin rollerini, onunla ilgili beklentilerini, onun ilgili misyonlarını, gelecek projeksiyonlarını veya yetersizliklerinin de üstlenicisi getirecektir. Lebovici bu durumu aile mandatu olarak kavramsalaştırmaktadır (Lebovici, Soule, 2007).

Boszormenyi-Nagy ve Stierlin aile sistemleri yöneliminde aile delegasyonu kavramından (Boszormenyi-Nagy, 1980, Stierlin, 1979) bahsedilmektedir. Bu, ebeveynlerin kendi hatalarının düzeltilmesi, acılarının dindirilmesi için çocuklarına biçtikleri bilinç dışı görevlendirmeleri ve rollerdir. Soy sendromu çalışmalarından çıkışla ortaya konan anahtar kavram parentifikasyon'dur. Bu liyakat ve borçların ters anlaşılmasıdır. Bununla ilişkili diğer önemli nokta, yaşam boyunca alınan bakıma karşı aileye sadakat borcu duygusudur. Bu sadakat ve borçla ilişkin olarak alınan konum hem sadakat hem de borcu ödeme olarak bir önceki nesilden aktarılanı bir sonraki nesile aktarmadır. Bu, bazen ters şekilde aradaki nesil farkını görmezden gelerek çok erken yaşta ebeveynlere ebeveynlik yapmak olarak ebeveyn rolünü üstlenmek şeklinde de görülmektedir (Schutzenberger, 2001). A. Schutzenberger göre nesiller arası aktarım nesnel bir şey anlayış değil. Her aile, sadakat ve aile geçmişine bağlılık borcunu kendi özgü şekilde anlamlandırmaktadır. Bu borca karşılık bedel, aileden aldığını ailene miras bırakmak olmaktadır (Schutzenberger, 2005).

Miras olarak bırakılan bu misyonlar her zaman için patolojik sonuçlar yaratıyor denemez. Nitekim insan olmanın, varoluşun anlamı bu içine doğduğumuz değerler ve beklentilerden referansla şekillenmekte ve kendine dünyada bir koordinat belirlemeye hizmet etmektedir. Araştırmacıların vurguladığı nokta bu süreçlerin patolojikleştiği durumlardır ve nesiller arası aktarımın bu biçiminin bireyin hayatında oynadığı role vurgu yapmaktır. Bu bağlamda psişik açıdan sorun, nesiller arası aktarılanı duyulan sadakat ve borç duygusu bir sonraki nesile işlenmeden veya verilen misyonun gerçekleştirilmediği durumda bir sonraki

nesile daha ağır ve baş edilemez yük şeklinde taşınmasıdır. Bu da işleyişte ve ruhsal örgütlenmede patolojik sonuçlar doğurabilmektedir.

Granjon E. ve Mijolla A nesiller arası aktarımın iki farklı şekline vurgu yapmaktadırlar. İlkinde iyi sembolikleştirilmiş ve anlamlandırılmış deneyim olarak gelecek nesil olarak içselleştirilmeye hazır ve gelecek neslin ruhsallığı için sağlam zemin oluşturan aktarımdan bahsedilmekte. Diğeri ise sözel ve sözel olmayan hikayelerin aktarımındaki uyumsuzluk veya eksikliğin yarattığı durumların, özellikle aile sırların çocuklar üzerindeki yıkıcı etkilerine vurgu yapılmaktadır (Granjon, 1989; Mijolla, 2004).

Fransız psikanalist Serge Tisseron aile sırlarının çocuk ruhsallığı üzerine etkilerine geniş bir şekilde yer vermektedir (Tisseron, 2007). Yazar tüm aile sırları çocuğun ruhsallığın üzerinde yıkıcı etkilerini ve bunun ileriki yaşamından dolayı izlerine vurgu yapmaktadır. Bu sırlar ise sadece ebeveynlerin çocuklarına etki etmekle kalmıyor, bir sonraki nesile de patolojik etkisini hissettirmektedir. Tisseron nesiller arası aktarımın simgeselleştirilmesinin üç türünden bahseder; affektif, imgesel-figüratif ve sözel. Hatta ebeveynler sırlarının bilinmeyeceğinin emin olsa da çocuklar bir şekilde onların varlığından haberder olacaktır. Nitekim iletişimin tek boyutu sözel değildir. Çocuk bu konuda bilgiye sadece sözlerle değil, konuşmadaki tonlamalar, jestler, kullanılan ses ve söz arasındaki yarıлма, anlamın taşıdığı uygunsuz affektler ve hatta çocuğun bulunduğu ortamdaki nesneler olabilmektedir. Bu durumu hisseden çocuklar ebeveynlerindeki bu benlik durumunda bölünmeyi fark edince onların bu saklama arzusuna sadık kalarak yakaladıkları ip uçlarının bastırmaya çalışmaktadır. Bu nokta Tisseron aile sırlarına dinamiği olarak travmatik öykünün üç modelitesinden birinin eksik olduğu durumlarda da çocuklarda yaranacak örseleyici durumlar ortaya çıkacağını söylemektedir. Yazar hem de aile sırlarının nesiller arası etkisinin ebeveyn suskunluğu üzerinden de işlediğini vurgulamaktadır. Bir yandan bu sırla ilgili paylaşma arzusu olsa da sonradan çevredekileri yaralayıcı sebebiyle susulmaktadır. İlk başta susmalar

sadece sırra dair olsa da giderek bu suskunluğun etki ve bilişsel haritadaki çevre konulara da genişleyerek suskunluk, belirsiz ve bulanık konuşmalara kadar genişlemektedir. Bu da çocuklarla iletişimde bozukluğa ve dolaylı sonucu olarak çocuğun ruhsallığın yaralanmalarına neden olmaktadır. Böylelikle ilk neslin sırrı sözel temsillerin olmadığı affektlerle çevrili olacak şekilde aktarılmaktadır. Bu durumda da ebeveynin sustuğu ona dair hikayedeki boşluklar sorular doğurmaktadır. İşte bu durum bir sonraki nesillerde kendi ruhsallıklarında anlamlandıramadıkları yabancı parçalar olarak hissedilebilmekte ve bir çok patolojiye sebep olabilmektedir.

Ancharoff M.R. travmanın aktarılması ile aşağıdaki aktarım modelleri (Ancharoff, 1998)önermektedir:

1. Travma konusunda suskunluk hakkında konuşmak kadar örseleyicidir. Gelecekteki sıkıntıların uyanmasını önlemek için, aile üyeleri rahatsızlık ve sonrasında ebeveynin semptomatolojisini tetikleyebileceğine inandıklarından konuşmaktan kaçınmaya çalışırlar.
2. Aşırı açıklık - ebeveynler, travma ile ilgili, travma ile ilgili özel bilgileri, kendilerinin de inandığı tehlikenin hüküm sürdüğü bir dünya algısını çocuklarını bu acımasız hayata “hazırlamak” için açıklarlar.
3. İdentifikasyon - travmatize edilmiş bir ebeveynle yaşayan çocuklar sürekli olarak öngörülemeyen ve korkutucu olabilecek travma sonrası reaksiyonlara maruz kalarak yaşarlar. Bu çocuklar ebeveynin rahatsızlığından sorumlu hissetme ve ebeveynlerinin o kadar üzgün ve kızgın olmayacağını düşünme eğilimindedirler.

Bion U. R. (Bion, 2009) annenin çocuğun yapılandırılmamış, tasarımılandırılmamış, temsillerden yoksun dürtülerini veya çığ, yıkıcı duygulanımlarını alıp onları psişik olarak işleyerek, yapılandırarak çocuğun düşünsel işleyişini inşa etmesi işlevinden bahsetmektedir.

Yazar bu psişik işlevleri ve işleyişleri kavramsallaştırmak için alfa ve beta elementleri ve kapsama (containing) konseptlerini ortaya koymaktadır. Annenin ruhsallığı alfa işlevleri sayesinde çocuktan ona yansıtılanların dönüştürülmesi, tasarımılaştırılmasını sağlayan bir konteyner, bir kapsayan çerçevedir. Bununla anne çocuğun ruhsallığına kendi psişik dünyasından onun düşünsel işleyişini yapılandıracak (veya işleyişte sorun olursa veya annenin ruhsallığında patolojik süreç varsa vereceğinin niteliği, ona bürünecektir) anlam dünyasını ödünç verecektir. Kademeli olarak çocuk bu işlevle özdeşleşerek ruhsal aparatı biçimlenecek ve bundan sonraki süreçte giderek artık kendi başına kendi psişik dünyasının yansımalarını yorumlayabilecek ve anlamlandırabilecektir.

Serge Lebovici ve Michel Soule (Lebovici & Soule, 2007) çocukla ebeveynin etkileşimini üç kategoride sistematikleştirirler:

1. İletimin büyük oranda gerçekleştirdiği davranışsal etkileşim.
2. Duygusal etkileşim. Bu, etkileşimin başlıca ve önemli eksenini oluşturur. Özellikle bebek ve çocuk bakımının ilk yıllarında.
3. İletimin bilinç dışı gerçekleştiği fantazmatik etkileşim. Bunun temelinde ebeveynlerden birinin çocuklarından birine kendi travmatik veya çocukluğundan çatışmalı ilişkilerin anılarını projekte etmesi yatmaktadır.

Donald Winnicott (Winnicott, 2002) çocuğun annenin onunla ilgili beklentileri, tasavvurlarıyla özdeşleşim nedeniyle oluşan sahte benliği tanımlar. Bu, annenin çocuğun öznelliğine dair körlüğüne, duyarsızlığına ve ilgisizliğine karşın kendi beklentilerini ona dayatmak anlamına gelmektedir. Bir ayna olarak anne çocuğun kendisi hakkında temellerini oluşturacak tasavvurlarının kaynağını oluşturmaktadır ve bu, annenin beklentilerindeki karakterle özdeşleşmektir.

Psikanalist Andre Green (Green, 2005) literatüre ‘Ölü Anne kavramı’ nı getirmiştir. Bu, annenin bebeğe bakım sürecinde patolojik bir durumun sonucu olarak veya yaşadığı bir

olay sebebiyle depresif pozisyonda oluşu veya depresyonla uğraşması demektir. Bu, annenin yas ve kayıp sürecine denk gelir şekilde kendisini ortaya koyabilir; kayıp nedeniyle yaşanan yas, örneğin, bir çocuğun kaybı ve hemen arkasından yas süreci atlatılmadan yeni çocuğa sahip olmak. Bu kavramsallaştırmada anne gerçek anlamda ölü değildir, hatta analizelerde açık depresyon belirtileri görülemeyebilir. Anne burada ruhsal olarak ölüdür; çocuğa temel ihtiyaçlarını verirken ruhsallığı yasla meşgul olmaktadır ve çocuğu görmemektedir. Çocuk annesinin bu depresif halinden çıkarmak için tepkiler göstermeye çalışıp karşılığını almayınca ilk nesnenin ruhsal olarak ölümlüğünü içselleştirerek onunla özdeşleşmektedir. Green, Ölü Anne Sendromunun görüldüğü bir çok vakada psikoz durumların ortaya çıkabileceğini de eklemektedir.

Bunun yanında Salvador Dali (Schutzenberger, 2001) örneğinde olduğu gibi bu yas durumlarında ikame çocuk olma hikayeleri görülmektedir. Kendisi bu süreci şöyle açıklamaktadır: ben yaşamdan önce ölümü yaşadım. Abim ben doğmadan üç ay önce ölmüştü ve annem bu kayıpla ruhunun derinliklerine kadar sarsılmıştı. Daha annemin rahminde ailemin acısını hissetmekteydim. Bana dayatılmış olan duyguları derinden yaşamaktaydım. Bu, babamla aynı adı; Salvador'u taşıyan ölen kardeşimin hayaletiydi. Ben bana ait olmayan sevgi boşluğunu doldurmakla yaşamayı öğrendim.

Aynı zamanda bu yas durumlarına neden olan aile öyküsündeki trajik öyküler; ebeveynlerden birinin kaza sonucu ölümü, birinin ölümle sonuçlanacak klinik yatışlarda tekrarlanan öyküler görülmektedir. Tam da o ebeveynin yaşadığı olayın benzeri veya aynı trajik öykü çocukların birinin başına gelmektedir. Bu olay tam da önceki olayın yıl dönümünde gerçekleşebilmektedir; benzer şekilde kaza yapmakta veya kanser gibi ağır hastalık ortaya çıkabilmektedir. Bu bazen aynı aile örüntüsünde gerçekleşmektedir; babasını belli yaşında kaybeden çocuk kendisi baba olduğunda oğlu aynı yaşa geldiğinde benzer durumla karşılaşabilmektedir (Schutzenberger, 2001:23).

Rowland-Klein D. ve Dunlop R. ebeveynlerin Holocaust'la (Rowland-Klein & Dunlop, 1998:358-369) ilişkin duygu ve kaygılarını çocuklarına projeksiyondan ve çocukların bunu introjekte etmesinden bahsetmektedir; sanki bu çocuklar toplama kampının deneyimlerini yaşamış gibi semptomoloji geliştirmişlerdi. Bu mekanizmanın sonucunda çocuk ebeveyninin geçmişini içine almakta ama bu yası anlamlandıramadığı için ruhsallığında ve ruhsallığına entegre olmamış şekilde yaşamaktadır.

Srour R.W. ve Srour A. (Srour & Srour, 2005:289-309) ise TSSB'den muzdarip olan ebeveynlerin çocuklarıyla yaptıkları çalışmada ebeveynlerin yansıtımlı özdeşleşme mekanizmasından bahsetmektedir; TSSB'li babalar çocuklarına olumsuz affektler ve onlarla ilişkin tasarımlar projekte etmektedirler; takip edilme, agresyon, utanç ve suçluluk gibi. Çocuk ebeveynin bu duygulanımlarıyla özdeşleşmekte ve sanki kendisininmiş gibi deneyimlemektedir. Bu bilinç dışı süreç çocuğun gerçek kendiliğini geliştirmek önünde engel olduğu gibi bahsi geçen identifikasyon ebeveynlerindeki benzer patolojilerin ortaya çıkması olasılığını yaratmaktadır (Ancharoff, 1998:257-276; Op den Velde, 1998:147-162). Rosenheck R. ve Fontana A. (Rosenheck & Fontana, 1998:225-242) ise bu özdeşleşme düzeyinin baba-çocuk ilişkisine bağlı olduğunu vurgulamaktadırlar; babasıyla yakın ilişki içinde olan çocukta benzer semptomoloji olma ihtimali yüksektir. Barocas H. ve Barocas C. (Barocas & Barocas, 1973:820-826) ise ilk nesilde travmaya bağlı bastırılmış öfke ve agresyon ikinci nesilde direkt yankılandığını düşünmektedirler. Onlar bu fenomeni, öfkelerini ve agresyonu ifade ve kontrol edemeyeceklerinden korktukları için açığa çıkarmayan ebeveynlerin dolaylı olarak bununla ilişkin çocuklarına sinyaller gönderdikleri şeklinde açıklamaktadırlar. Bu çocuklar bir yandan ebeveynleriyle olan ilişkisini korumak istemektedir ve bir yandan kendilerini gerçekleştirmek istedikleri için ailedeki bu travmatik öykülerle aralarına mesafe koymaya çalışmaktadırlar (Kahane-Nissenbaum, 2011).

Faimberg H. nesiller arası çatışmadan bahsetmektedir; çocuk içsel nesneleri olan anne ve babasıyla özdeşleşerek onların kişisel tarihleri tarafından asimile oluşundan bahsetmektedir. Bu özdeşleşme özne tarafından nesnelerin temel sırlarını da içselleştirilmesini içermektedir. Böylelikle çocuk bununla kısmen de olsa kendisine ait olmayan geçmiş hikayeleri de içine almaktadır (Faimberg, 1993).

Mijolla A. (Mijolla, 2003) her insanın çoğu zaman duyduğu ama her zaman yanlış anlamlar tarafından belirlenmiş kendi hayatının anlam dünyasına dair öğeleri ilgili prehistoryasındaki ölmüş ve yaşayanlardan ödünç aldığını söylemektedir. Yazar aynı zamanda ekler ki çocuğun etrafında her zaman onun için muğlak, tam anlaşılmamış bir bilginin taşıyıcısı olan en azı bir kişi vardır. Bu kişi ve ilettiği bilgiyle özdeşleşmiş çocuk, bunları anlamlandırabilmediği davranışlarda, semptomlarda, rüyalarda ve hatta sanatsal dışavurumlarda görülebilir.

Bazı araştırmacılar (Fonagy, 1997) bireyinçocukluğunda ve yetişkinliğinde bu travmatik çevrede başa çıkma süreci olarak derinlikli-reflektif düşünme işlevinden (reflective function) bahsetmektedirler. P. Fonagy bunu nesiller arası süreklilik ve bağda başlıca mekanizma olarak görmektedir. Reflektif düşünme başkaların davranış biçimlerini ve duygusal hallerini anlamlandırmayı içermektedir. Bu, başkalarını ve kendini görünenin dışında değerlendirmenin dışına çıkarak, duyguları, söze dökülmemiş beklentileri, inançları düşünme ve anlama kapasitesidir. Çocukta gelişmiş olan bu mekanizma hem çocukken hem yetişkinliğinde ötekileriyle ilişkisinde önemli işlevi üstelenmektedir. Sağlıklı ve sağlam şekilde gelişmiş reflektif düşünme bireye dış ve iç gerçeklik arasındaki farklılığı ayırmaya imkan tanıdığı gibi zihinselleştirme ve ben ve ötekiler arasındaki ayrımı yapma potansiyeli ve kullanılabilmesi ile de ilişkilidir. Ama yine de maruz kalınan travma onu işleyebilme potansiyelini aşınca bu mekanizma da tükenmektedir.

Bu şekilde bir ailenin birkaç nesil hikayesi üzerine düşünülüğünde aşağıdaki şema belirmektedir.

1. İletim nesnesinin zihinsel işlevsellik üzerindeki etkisi üçüncü nesilde ortadan kalkmaz, gelecek nesilde de görülür.
2. Bu etki nesillerin değişmesiyle zayıflamaz, gelecek nesilde niteliksel olarak farklı bir düzeye geçer; kimliğin parçasına dönüşmenin yanı sıra affektif patolojiler ve psikosomatik belirtiler şeklinde ortaya koyar.
3. Üçüncü ve sonraki nesillerde iletim nesnesinin yönlerinin psikosomatik düzeyde ortaya çıkması bu nesnenin nüfuzu ve onunla olan diğer zihinsel yapıların bağlantısının zayıflamasından kaynaklanıyor olabilir.

2.4. Nesiller Arası İletimin Mekanizmaları Ve Öğeleri

2.4.1. Nesiller Arası İletimin Mekanizmaları

Nesiller arası iletimin mekanizmalarını anlayabilmek için herşeyden önce ailenin sözsüz aktarım yapısını anlamak lazım. Farklı nesillerde tekrar eden aile senaryolarını iki ana başlığa ayırabiliriz. Burada çocukların ebeveynlerinin deneyim ve duygularını doğrudan yaşıyorlarmış gibi doğrudan aldıklarını vurgulanmaktadır.

1. *Doğrudan aktarılmış travma*: bu, birebir iletişim yoluyla önceki nesillerin bize bıraktığı mirastır; anne-babalarımız, dede-ninelerimiz terbiye sürecinde bize işledikleri aile değerleri sistemidir. İletimin bu biçimi büyük ölçüde sözel iletişim düzeyinde gerçekleşmektedir. Ebeveynlerinin semptomlarını doğrudan alan çocuklar bu türden rahatsız edici davranışlarda bulunmayı ve düşünmeyi doğrudan öğrenirler (Schwartz, Dohrenwend & Levav, 1994:385-402). Yukarıda da belirtildiği gibi psikodinamik perspektifler doğrudan travmanın aktarmı üzerine açıklamalar sunmaktadır; kendi travmasıyla başa çıkamayan

ebeveyn onu çocuğuna projekte etmekte ve çocuk da kurduğu özdeşleşmelerle bu düşünce ve affekt tasarımlarını içselleştirmekte ve kendisininmiş gibi hissetmektedir. Bu da nesiller arasında benzer ruhsal semptomların ortaya çıkmasını sağlamaktadır(Dekel & Goldblatt, 2008).

Ruppert F. (Ruppert, 2008) şöyle demektedir: biz kendi pratiğimizde giderek travmanın iletimi mekanizmalarını daha iyi bulmaktayız. Daha sonra anne çocuk ilişkisinde yaşamaya devam edecek travmanın nasıl etkinleştiğini anlamaktayız. Örneğin, ebeveynlerdeki güvenli model güvenli, kaçınan model güvensiz bağlanmayı tetikleyecektir çocukta (Bateson, 1972 & Boszormenyi-Nagy, 1980).

Burada doğum öncesi sendromu ve doğum öncesi matris kavramını tanıtmak gerekir. Prenatal Sendrom (PS), annenin hamilelik sırasındaki olumsuz duygularının ve hamilelikte fetusun düşüncelerin etkisinden kaynaklanan psikojenik semptomların bir kompleksi olarak tanımlanır (Rozhkova, 1998). Dolayısıyla hamilelik süreci, çocuğun varlığı düşleme düştüğu veya düşemediğı andan itibaren annenin bilinç dışının nesnesi konumundaki bir çok nesne konumlarıyla iniltlenerek soy zincirsel kaderin ağına girmektedir (Atak, 2009).

2. *Dolaylı aktarılmış travma*: Travmaya kalmış ebeveynin aktardığı travmanın kendisi değil, örselenmiş ruhsal durumunun ebeveyn işlevlerindeki yetersizlik ve bozuklukların çocuğun ruhsallığında travmatik yol açmasıdır (Kellermann, 2001). Diğer deyimle çocukta travmatik durum ebeveyndeki travmatik durumun sonuçlar yaratmasıdır (Schwartz, Dohrenwend & Levav, 1994). Bu bağlamda ifade edilecek faktörler şunlardır: ebeveyn işlevi ve işlevselliğı, çocuk-ebeveyn iletişimi, çocuğun içinde büyüdüğu ortam (Dekel & Goldblatt, 2008). Dolayısıyla vurgulanması gereken travmanın kendisinin direkt travmatik durum yaratması değil, onun sonuçlarının yeni travma durumlarına yol açmasıdır (Weiss & Weiss,

2000. Bu da yukarıdaki bölümlerde anlatıldığı üzere travmanın aktarılmasındaki perspektif değişikliğini; travmanın kendisi değil, onun yarattığı yeni travmatik durumları göstermektedir. Bunun yanında yetişkinin geleceğini belirleyen aile kaynaklı faktörler vardır (Saporovskaya, 2014).

Yerleştirme-yükleme: inisiyatif yetişken tarafında olan aktif bir süreçtir. Çocuk bu süreçte ebeveynin (veya onun yerine geçen) ona yüklediği yatırımını kabul ederek tamamen pasif olmasa da yine de çoğu zaman yetişkin bilincinde olmadan çocuğu kendi taşıyamadığı acı ve duyguları için bir rezervuar olarak kullanmaktadır.

Nesiller arası aktarımın iki eksene ayrılabilir: *reproduksiyon ve süreklilik*.

Nesiller arası reproduksiyon önceki neslin mirasının sonrakiler tarafından tekrarını kabul eden süreçtir. Ayrıca bu süreç iki yönü bulunmaktadır. İlki, önceki neslin bu mirası bireysel gelişimin temeli olmaktadır. İkincisi, önceki neslin deneyimleri örnek modeller olarak işlevsel model olmaktadır.

Nesiller arası süreklilik bu önceki nesillerin deneyimindeki belli değerli öğeleri devralarak herşeyi sıfırdan başlamak için işleyen süreçtir. Buradaki anahtar kavram bu deneyimin özümsemesidir. Bu süreç de belli başlıklara göre ayrılmaktadır:

İlk etap, önceki nesillerin deneyiminin algılanması onlarla aktif ilişkileneşidir

İkinci etap, önceki nesillerin deneyiminin anlaşılması, anlamsal içeriğinin açılımlanması ve ona nüfuz etmeyi amaçlar.

Üçüncü etap, önceki nesillerin deneyiminin pekiştirilmesi, torunların deneyiminde yeniden üretimine işaret eder.

Dördüncü etap, önceki nesillerin deneyimini anlamlı şekilde edinmek, onların soyundan gelenlerin deneyimlerin yeni nitelik kazandırarak doğrudan yaşama entegre etmek anlamına gelir.

Her ne kadar psikoterapistler travmatize edilmiş aile çocuklarında çeşitli duygusal stres türlerini gözlemleseler de araştırmacılar bu gözlemleri daha güvenilir ve objektif hale getirmede tutarlı bir başarı elde edememişlerdir. Bazı araştırmalar, travmatize olmuş ebeveynlerin çocuklarının, kontrol grubuyla karşılaştırıldığında, TSSB, duygusal problemler ve farklı psikopatolojiler geliştirmeye yatkın olduklarını göstermişse de (Kellermann, 1999; Yehuda, Schmeidler, Wainberg, Binder & Duvdevani, 1998; Yehuda, Halligan & Grossman, 2001) bazı araştırmalar travma öyküsü olan veya olmayan çocukların bilişsel işlevsellik, travma sonrası stres, benlik saygısı, psiko-fiziksel sağlık, ve aile işlevleri açısından farklı olmadığını göstermektedir (Fridman, Bakermans Sagi & Van I Jzendoorn, 2011; Sagi, Van I. Jzendoorn, ve Bakermans, 2008).

Direkt travmaya maruz kalanların TSSB semptomları göstermesine karşın ikinci nesilde aynı semptomların varlığı araştırılmaktadır. Bu çalışmaların bazıları, ikinci nesildeki kişilerin ebeveynleri gibi travma ile ilgili stres semptomları olduğunu göstermektedir ve ikinci kuşak insanların, özellikle stresli yaşam olaylarıyla karşı karşıya kaldıklarında psikopatolojiyi geliştirme eğilimlerinin daha fazla olduğu ve buna karşı daha savunmasız olduğunu vurgulanmaktadır (Baranowsky, 1998; Baron, Eisman, Scuello, Veyzer & Lieberman, 1996; Davidson & Mellor, 2001; Kahane, 2011; Solomon, Kotler & Mikulincer, 1988; Yehuda, Schmeidler, Giller, Siever & Binder, 1998).

Dolaylı travma aktarımı üzerine yapılan çalışmalar, ikinci kuşaktaki insanların psikolojik semptomları araştırılmaktadır. Travma mağdurlarının çocuklarında depresyon,

anksiyete, somatik semptomlar ve öfkenin travmatik öyküsü olmayanlara göre daha fazla olabileceği vurgulanmaktadır (Felsen, 1998). Bu çalışmaların bazıları travma mağdurlarının çocuklarında daha fazla davranışsal ve duygusal problemler, kaygı semptomları ve kişilik problemleri ve çatışmaları olduğunu göstermektedir (Daud, Skoglund & Rydelius, 2005; De Graaf, 1998; Sigal, Silver, Rakoff & Ellin, 1973; Zilberfein, 1996)

Çoğu çalışma, travmanın olası olumsuz etkilerine odaklanmakla birlikte bazı çalışmalar ebeveynlerinin travmatik deneyimlerinin ikinci kuşaktaki kişilerin psikolojik stabilitesini arttırdığını göstermektedir (Braga, Mello & Fiks, 2012; Kellermann, 2001a; Sagi, I Jzendoorn & Bakermans, 2008).

Sonuç olarak, bu konuyla ilgili araştırmalar çelişkili sonuçlar vermesine rağmen travmatik yaşantının gelecek nesillere aktarılması olasılığı etkili bir şekilde vurgulanmaktadır (Baranowsky, 1998; Kellermann, 2001a; Kellermann, 2001b; Weiss & Weiss, 2000).

Travmanın nesiller arası aktarımı üzerine literatür yazını ağırlık Holocaust'un sonraki nesiller arası etkisi üzerine odaklansa da travmanın etkilerinin göç deneyimlemiş ebeveynlerin çocuklarında da benzer tepkiler olabilmektedir (De Graaf, 1998).

2.2.4.2. Travmanın Görünürlüğü

Psikolojik travmada aile kaynaklı faktörler tüm diğerleri ile kıyasta en başta gelmektedir (Hornostay, 2006). Buradaki önemli nokta hem de aile kaynaklı travmaların diğerlerine kapalı kalmasıdır; ne mağdur ne fail bu hakta konuşmakta hevesli. Genellikle mağdurun suçluluk duygusu ile ilişkilidir. Bu tür kalıplar, işlemsel-transaksiyonel analiz oyunları teorisi açısından iyi açıklanmaktadır. Bu bakış açısına göre, aile saldırganlığı oyunun bir sonucudur ve genellikle mağdurun kendisi tarafından tahrik edilir. Aile oyunları (bazen onları "aile savaşları" olarak adlandırmak daha doğru olur) ciddiyle oynanır ve Eric

Berne'in tanımı gereği son "noktaya" kadar götürülür ve genelde ameliyathanede, mahkeme salonunda ya da morgda sona erebilir (Bern, 1988).

Bireysel ve kolektif bilinç dışına ek olarak ailenin bilinç dışı katmanını da vurgulamak gerekli. Rüyalari ve sembolleri nesiller arası aktarımın bağlamından baktığımızda bireysel ve kolektif bilinç dışındaki travmatik yaraları daha iyi anlayacağız. Bu rüya ve sembollerin kaynağı hem de aile olabilmektedir. İşte rüyalarda görülen kimi imgeler ve sahneler aynı zamanda nesiller arası aktarılma olasılığı da bulunmaktadır (Isayeva & Sutayeva, 2016).

Alkolizm, enstest, fiziksel semptomlar, şiddet ve intiharlar gibi birçok semptomatik patern genellikle nesilden nesile tekrarlanır. Travmanın zorluğu onun farkında olunmadığıdır, daha doğrusu söze dökülmedeki zorludur. Bu bastırılmışlığın, suskunluğun hikayesidir. Eğer travma söze dökülemiyorsa o zaman görselleşerek imgeler halinde kendisini rüyalarda ortaya koymaktadır. Travma hafıza gecikmesi (çağırışım aksaması), somatik reaksiyonlar, sembollerle temsil edilmektedir (Kalshed, 2011).

2.2.4.3. Çocuğun Ailedeki Kimliği Ve Travmatik Deneyimin Aktarılması.

İdentifikasyon öznenin bir nesnenin kimliğini alarak onunla özdeşleşmektir. Klasik psikanalizde özdeşleşme yakın bir kişiyle duygusal bağlantının erken tezahürünü ifade eder; bu tezahür, çocuğun iç dünyadaki tezahürünün karakterini etkileyen, özellikle de nesnenin içsel yapılarının içselleştirilmesine ve içe alınmasına yol açar. Özneler arasında psişik bagajın iletilmesinde aynı zamanda nesiller arası aktarımda temel psikolojik mekanizmaların başında özdeşleşme ve yansıtılmalı özdeşleşme sayılabilir. İdentifikasyon kişiliğin önemli çerçevesini oluşturacak psişik mirasın içe alınmasının tanımlayan bilinç dışı süreçtir. Mevzu bahis sadece sevi nesnesinin davranış paternleriyle, tepkileriyle, semptomlarıyla özdeşleşmek değildir sadece. İdentifikasyon hem de bilinç dışı öğelerle, çatışmalarla, senaryolarla, rollerle, ideallerle, onların beklentileriyledir (Freud, 1997).

İdentifikasyon hem de benliğin ve psişik ögelerin yapılanması, örgütlenmesinde rol aldığı gibi diğer savunma mekanizmaların oluşmasında etkindir (Ciccone, 1999). İdentifikasyonun nesneleri ebeveynler, çekirdek ve geniş ailenin diğer üyeleri, akranlar, gerçek kişiler veya ideal kişiler; ailenin ideal karakterleri olduğu gibi film veya yazılı ve sözel edebiyatın kahramanları olabilir, hatta hayvanlar da. Özne özdeşim nesnesinin karakteristik özelliklerini içselleştirip onun gibi davranıp, onun değerlerinden ve hayata bakış açısından baktığı için benzer veya bazen neredeyse model gibi olmaya çalışmaktadır. Bu da Benliğin biçimini ve içeriğini oluşturan ögeler olmaktadır. Böylelikle ebeveyn, aile üyeleri silsilesinin inşa ettiği Biz, küçük ve büyük grup kimliklerine yönelerek toplumsal kimlikler gibi daha geniş Biz'in çerçevesine ulaşmaktadır.

Bu görüşlerin temelleri ve ana çerçevesi S. Freud'un "Grup Psikolojisi ve Ego Analizi" çalışmasında belirtilmiştir. Freud'a göre özdeşleşme sadece bilinç dışı düzeyde çocuk ve ebeveyn arasında olan süreç olarak değil hem de bireyin ve toplumsal olanın arasındaki etkileşim mekanizmadır da. Çalışmanın sunduğu perspektif bireysel ve toplumsal olan arasındaki benzerlik, psikanalizin insan ruhsallığına dair yaptığı keşiflerin toplumsal olana uygulanabilirliği açısından da önemlidir.

2.3. Türkiye’de Çerkez Diasporasının Kısa Tarihi

2.3.1. Çerkezler

Takribi M.Ö. 6 bin yılından itibaren en eski yerleşim merkezlerinden biri olan Kafkasya bölgesinde, M.Ö. bin yıllarında Çerkez halklarının ataları olarak bilinen Meotlar, Sindler, Zihler ve diğer Kuzey Kafkasya kabilelerinin isimleri ile karşılaşılmaktadır. M.S. 6. ve 8. yüzyıllar arasında bu kabileler Zihler etrafında birleşmiş ve Adıge halkını temelini koymuşlar ve zamanla Abhazya’daki kabile ve boylarla da bütünleşmişlerdir. Bugün, Adıge, Abhaz ve Ubıkh halklarına “Çerkez” denilir. (Tavkul, 2012). Osmanlı döneminden bilinen bu

ad, bugün Türkiye’de de kullanılır ve Kafkasya’dan gelen göçmenlerin büyük çoğunluğunun Çerkez olmasından ötürü, Kafkasya’dan göç ettirilmiş bütün halklara ortak bir isim olarak “Çerkez” adı kullanılıyor. (Aktaş, 2008).

Önceden yalnız Adige halkları için kullanılan Çerkez tanımlaması, 17. yüzyıldan sonra, etnik köken ayrımı gözetmeksizin Karaçay, Balkar, Dağıstanlı, Adigey veya Abhaz olsun Kafkasya’da yaşayan Müslümanları ifade etmek için kullanılmaya başlanmıştır. Yani Çerkez tanımlaması, vatanlarından sürülmüş olan tüm Kuzey Kafkasya toplulukları kapsayan Çerkez kelimesi, dar anlamda kullanıldığında Adigeleri ve Adige gruplarını, şimdiki siyasi coğrafya açısından kullanıldığında ise Karaçay-Çerkez’i kapsamaktadır (Aslan, 2006)

1820’lerde, bölgeye gelen Ruslar tarafından yapılmış çalışmalara göre, Çerkezlerin nüfusu tahmini olarak 500.000 ile 2.000.000 arasında değişiyordu (Papşu, 2013). 1864’deki büyük Çerkez sürgünü sonrası, bu milliyetin torunları Türkiye, Suriye, Ürdün, İsrail, Mısır ve Balkan devletlerinde dağınık olarak yaşamaktadır. Bugün Çerkezlerin dünyadaki nüfusu ise 4 milyonun üzerinde olduğu tahmin edilir (Duman, 2015).

2.3.2. Büyük Çerkez Sürgünü

18. ve 19. yüzyıllarda Ruslar ve Kafkas halkları arasında yaşanan Rus-Kafkas Savaşı sonucunda, Rusya Kafkasya’yı işgal ederek, 1 milyondan fazla Kafkasyalının toprakları terk ederek zorunlu göçe mecbur bırakıldı. (Papşu, 2013). Kafkaslar’dan yapılan göç hareketleri, üç dönem halinde inceleniyor: 1856-1857, 1860-1862 ve 1864-1865. (Saydam, 1997)

Şekil 1. Yıllara Göre Kafkasya'nın İşgali Haritası

Kaynak: <http://www.21mayis.org/>

Çerkezlerin ana vatanlarındaki hayatını imkânsız hale getirmek maksadıyla, talan etme, yakma, yıkma, hayvanlarına ve mallarına el koyma, cana ve mala kast etme şeklinde olan her türlü şiddet yöntemi uygulanmıştır (McCarthy, 1998). Zira, Ruslar Çerkezlere, ya Rusyanın kontrol altında olan Kuban bölgesindeki steplerde yerleşmeleri ya da bir daha geri dönmek şartıyla Osmanlı topraklarına göç etmeleri şeklinde iki seçenek arasında bırakmışlar ve böylece yaşadıkları yerlerde kalmalarına dahi imkân sağlanmamışlardır.

Şekil 2. Bölgelere göre Çerkez sürgünü haritası

Kaynak: <http://www.mahmutmarsan.com/>

Çerkezlerin direnişlerine rağmen olumlu sonuçlara ulaşılmaması üzerinden Türk topraklarına yönelik çok kötü şartlar altında göç hareketleri başlamıştır. Karadeniz limanlarında toplanarak, onları Türk topraklarına götürecek kayıkları uzun bir süre beklemek zorunda kalan Çerkezlerin durumu çok acınacak bir halde olup, çoğu hastalıklardan , sefaletten ve olumsuz mevsim şartlarından telef olmuştur. (Bala, 1977). Diğer taraftan yola çıkmış eski göçmen kayıkların da farklı sebeplerden yararsız hale gelmesi, günlerce denizde kalan göçmenlerin yiyecek, su sıkıntıları ile beraber açlık, susuzluk ve hastalıklar neticesinde büyük tehlikeler ve kayıplar yaşanmıştır (Saydam, 1997). Karadeniz yoluyla gelen göçmenler, Trabzon, Sinop, Samsun, Batum, Rize, İstanbul, Köstence ve Varna limanlarından karaya çıkarak, bu liman kentlerinin yakınlarında kurulan kamplarda uzun bir süre beklemişler, buralardan da Osmanlı topraklarının farklı bölgelerinde yerleştirilmiştir. Göçmen Çerkezlerin sayısı hakkında kesin rakam vermek pek mümkün değildir çünkü göçmenleri taşıdığı gemilerin denizde batması, hastalık ve benzeri sebeplerleden dolayı, iskân

edilecek topraklarına ulaşamadan ölenlerin sayısı bilinmemektedir. Kara yoluyla gelen göçmenler ise kayda alınmamışlardı. Ama tahmini olarak Osmanlı topraklarına göçmen Çerkezlerin sayısının 1 milyon ile 2 milyon arasında olduğu düşünülür.

Şekil 3. Türkiye’de Çerkez Yerleşim Yerleri Haritası

Kaynak: <http://www.21mayis.org>

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın yürütüldüğü örneklem, veri toplama araçları ve uygulama sürecine ilişkin bilgiler aktarılmıştır.

3.1. Katılımcılar

Çalışma için XIX yüzyılın ikinci yarısından itibaren Kuzey Kafkasya bölgesinden günümüzde Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde olan Osmanlı İmparatorluğu'na sürgün edilmiş kendilerine Çerkez diyen topluluğun üyeleri ile iletişime geçilmiştir. Fenomenolojik çalışmalarda araştırmaya katılacak kişilerin belirlenmesi sürecinde bu fenomeni deneyimlemiş ve bunu yansıtabilecek şahıslar veya gruplar tercih edilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu çalışmada da nesiller arası aktarım fenomenini zengin biçimde aktarabileceği düşünülen kişiler amaçlı olarak seçilmiştir. Katılımcılara kartopu örnekleme yöntemiyle ulaşılmıştır. Bunlar üç kadın ve üç erkekten oluşmakta ve yaşları 25-45 arasında değişmektedir. Katılımcıların tamamı bugün Türkiye vatandaşı olmakta ve Türkiye'de ikamet eden kişilerden oluşmaktadır. Çalışmanın amacı doğrultusunda bu kişilerden onamları alınmakla beraber araştırmanın amacıyla ilişkili olmayan diğer özellikleri ve kimlik bilgilerini saklı tutmak amacıyla erkekler E1, E2, E3 ve kadınlar K1, K2, K3 şeklinde kodlanarak değiştirilmiştir.

	Katılımcı	Cinsiyet	Yaş
1	E1	ERKEK	26
2	E2	ERKEK	34
3	E3	ERKEK	30
4	K1	KADIN	35
5	K2	KADIN	25
6	K3	KADIN	45

3.2. Verilerin Toplanması

Bu araştırmada veriler yarı-yapılandırılmış görüşmelerle toplanmıştır. Görüşmeler nitel araştırmalarda amaçlı sohbet olarak nitelendirilmektedir (Smith, Flowers ve Larkin, 2009). Bu görüşme tekniği araştırmacılara ek sorular yardımıyla derinlemesine irdeleme imkanı sunarak katılımcılarla etkileşim içinde onların anlam ve deneyimlerini açığa çıkarma olanağı sunmaktadır (Yıldırım ve şimşek, 2013). Katılımcılara çalışmanın amacı ve çalışmada takip edeceğimiz metotla ilgili bilgi sunulmuştur. Her katılımcıya onayı doğrultusunda ses kaydı alınacağı ve herhangi sebepten dolayı görüşme sırasında onu sonlandırabileceği ve bu bilgilerin hiçbir şekilde araştırma kapsamında kullanılmayacağı bildirilmiştir. Çalışmaya katılan kişiler bilgilendirilmiş olur formunu (EK-1) onaylamış ve rızaları doğrultuda görüşmeler katılımcıların kendilerinin tercih ettikleri alanda yapılmıştır. Bu doğrultuda üç katılımcı ile Çerkez topluluğuna ait dernekte, ikisi ile ev ortamında ve biri ile de kendi iş ofisinde görüşülmüş. Katılımcılara önce demografik bilgileri içeren sorular yöneltilmiştir ve sonra yarı yapılandırılmış formatta süresi yarım saat ile 40 dakika arası değişen, Çerkez Sürgünü sonucunda yaşanmış travmatik hayat hikayelerinin izlerini ve psikolojik sonuçlarını anlamak amacıyla oluşturulan soruların yöneltildeği görüşmeler yapılmıştır (EK-2). Görüşme esnasında ses kaydı alınmıştır.

3.3. Veri Analizi

Tüm görüşmeler yazıldıktan sonra görüşülen katılımcıların kişisel duygu, düşünce ve deneyimlerini analiz etmek için Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz (YFA: Smith ve Osborn, 2004) yöntemi kullanılmıştır. Yorumlayıcı fenomenolojik analiz; Katılımcıların nesnel çıkarımlara ulaşmaya çalışmadan kişisel ve sosyal dünyalarını nasıl anlamlandırdıklarını derinlemesine incelemeyi amaçlamaktadır. YFA, görüşmecinin aktif rol aldığı, bireylerin kişisel ve sosyal dünyalarındaki deneyimleri ve bu deneyimlere yükledikleri anlamlar üzerine çalışan bir yöntemdir. İnsanların konuşmaları, düşünceleri ve duygusal durumları arasında bir

bağlantı olduğu teorisine dayanmaktadır. YFA yöntemi ile elde edilen sonuçlarda objektif ve genel bir yargıya varma amacı yoktur. Bunun yerine, katılımcının öznel deneyimlerine, algısına ve belirli bir olayın perspektifine odaklanır. Ayrıca kişinin verdiği cevapların bir ölçüde kişiliğini yansıttığı düşünülmektedir. Görüşmenin sonuçlarını daha iyi anlamak ve analiz etmek için küçük bir örneklem grubu olması önerilir. YFA'da bireyin tikelliği çerçevesinde katılımcının detaylı değerlendirilmesiyle başlayan ve bu analiz bitirilip analitik strüktür oluştuktan sonra bunun üzerine diğer katılımcının değerlendirilmesine geçmek esastır. Bununla veri değerlendirilmesinin başlangıcında mülakatlara ilişkin notlar alınır. Yenilenen temalar not edilir ve alt-üst temalar birinci katılımcı için kaydedilir. Çalışmaya katılan her kişi için yapılan bu sürecin nihayetinde katılımcılar arası karşılaştırma ve eşleştirme uygulanarak öne çıkan ve tekrar eden ortak temalar tayin edilir (Smith, Flowers ve Larkin, 2009). Analiz prosesinde kodların değerlendirilmesi, işlemeyen kodların atılması veya birtakım kodların gelişerek alt kodlara ayrıştırılmasını gerektiren bir süreçtir (Miles, Huberman, 2015)

3.4. Araştırmanın Konusu

Araştırmanın nesnesi nesiller arası intikal edilen psişik mirastır. Amaca dayalı bu çalışmanın konusu, çocukta ruhsal travma kaynağı olarak ailedir.

II bölümde bu konudaki yapılan çalışmaların literatürüne dayanılarak, ebeveynlerin yaşadığı travmanın sonraki nesillere aktarıldığı hipotezi ileri sürülmüştür.

Hipotezi doğrulamak veya çürütmek için araştırma aşamaları aşağıdaki şekilde belirlenmiştir.:

1. Seçilen problemle ilgili teorik kaynakları analiz edip, ruhsal travmanın bir tanımını verip, çeşitlerini tanımlayıp travmanın ebeveynlere etkileme sürecini ve onun çocuklarına geçişini belirlemektir.

2. Araştırma yöntem ve tekniklerini seçmek.
3. Ampirik araştırma yapmak.
4. Tespit edilen problemlerle ilgili yorumda bulunmak.

3.5. Güvenilirlik

Araştırmanın güvenilirliğini artırmak için çeşitli teknikler uygulanmıştır. Öncelikle araştırma için 4 kişilik grupla pilot görüşme yapılmış ve tez için yapılacak araştırma için belirlenmiş yarı yapılandırılmış soruların yeterliliği sınanmıştır. Bu pilot görüşmesine katılan kişiler ve verileri tezin öznéklem grubunda ve bulgular kısmında kullanılmamıştır. Tezin dayandığı bulgular için yeni katılımcılar bulunmuştur. Veri toplama sırasında detaylı bilgi toplamak için hem kaydedilen ses bantları hem de saha notları alınmıştır. Ses bantlarının yazıya dökülmüş hali katılımcılarla paylaşılmış ve araştırmada kullanılmak üzere onayları yeniden alınmıştır. İlk yorumlamalar, üst temalar ve alt temalar birlikte oluşturulmuş ve tezin danışmanı ile paylaşılmıştır. Oluşan tema kategorilerinin son versiyonları ortaya çıkıncaya kadar mülakat dökümanları tekrar tekrar taranmıştır. Son olarak, deneyimlerini yansıtmayan bir durum olup olmadığını değerlendirmek için katılımcılarla e-posta yoluyla nihai temalar paylaşılmış ve sonuçlar katılımcılar tarafından geçersiz kılınmamıştır.

4. BULGULAR

Analiz sonucunda beş adet üst tema ortaya çıkmıştır: 1) kimlik oluşumu, 2) sürgün ve göç süreci, 3) eski ve yeni vatan, 4) adaptasyon süreci, 5) anı nesneler. Bu bölümde analizler sonucunda ortaya çıkan alt temalar ve onlarla bağlantılı olarak ortaya çıkan üst temalara değinilecektir.

4.1. Kimlik Oluşumu

4.1.1. Çerkez Olmak

E1- Çerkez olmak her şeydir. Mesela beni tanımlayan nedir diye sorsalar, mesleğim falan demezdim. Çerkez olmak her şeyden önce geliyor. Büyük bir medeniyet. Büyük bedelleri var. Yani sanki kim olduğumu unutursam atalarım, tarihime ihanet edermişim gibi geliyor. Bilmiyorum, Çerkez olmak önemlidir benim için. Gurur duyuyorum bununla.

E3- İlk aklıma gelen farklılık. İkincisi, saygı geliyor. Biraz kuralları, kurallarını vesaire onları falan düşünüyorum. Yani aklıma aslında bunlar yani geliyor. Çünkü çok yazılı olmayan kurallar üzerine tamamen dinamik bir şey kurallar. Yani ahlaka dair, iyi insan olmaya dair, iyi bir şeyler yapmaya dair kurallar üzerine gidiyorsun işte. ‘‘Onu yapma ayıplanırsın, bunu yapma ayıplanırsın.’’ Ama ilki farklılık, ikincisi ahlak, saygı vesaire o şeyler geliyor.

K1- Çerkezlerin böyle gelenek görenek aile içindeki ve insanlara karşı olan tavırlarında adet gibi şeyler çok ön planda. Böyle şeyler benim için de önemli, bu şekilde yetiştirildim. Ben Türklerle diyeyim Türkiyelilerle yani bu konuda ayrıldığımızı düşünüyorum. Dediğim gibi bizim çevremizde çok fazla böyle bağırtılı kavgalar falan olmaz. Tuhaf iç içe geçmiş ilişkiler olmaz. Şu sabah programlarında görüyoruz ya işte anlaşılmayan

bir senaryo birinin karısı birinin eşi birini çocuğu tuhaf tuhaf hikâyeler. Bizde çok olmaz hatta ben hiç duymadım açıkçası. Çerkezlerin aile yaşantısı böyle şeylere izin vermiyor. Büyüklerin yanındaki davranışlar falan Türklere göre biraz farklı. O da sadece kendi büyüklerimize karşı değil her büyüğe, ailenizden olan olmayan, bu açıdan Türklerle ayrıldığımızı düşünüyorum. O yüzden dedim davranış olarak kendimi Türkiyeli gibi çok gibi görmüyorum

K2- Çerkez olmak benim için bir ayrıcalık gibi geliyor. Her insan bir yere aidiyet duygusunu hissetmek ister. Ben Hataylıyım. Hatay pek çok kültürü içinde barındıran bir şehir. Hatay insanları büyük şehirlere nazaran daha yobaz ve ikili ilişkilerde biraz daha kapalı olabiliyor. Örneğin bir erkek ve bir kızın yolda yanyana yürümesi yanlış anlaşılabilir. Ancak Çerkez kültüründe geç bir saate kadar kız ve erkek olarak oturabilir, eve erkeklerin bırakılması herhangi bir sorun yaratmaktan ziyade bırakılması beklenir aksi takdirde ayıplanır.

K3- Çerkez olmak benim için çok gurur verici bir şey. Genellikle kültür olarak yani nasıl anlatayım. Çerkez misin diye sorulmuyor aslında da. Çerkez olmak benim için çok büyük bir gurur kaynağı. Ben Kahramanmaraşlıyım ama nerelisin diye sorduklarında Kahramanmaraşlıyım ama Çerkez'im diye mutlaka söylerim..

4.1.2. Çerkez Kimliğinin Kaybolma Tehlikesi

E1- Çünkü hep önemlidir kimliğimiz. Zaten dağınık, bölük pörçük olmuşuz. Ama Çerkez deyince bir anda bu parçalanmışlık kayboluyor. Yani Türkiye'nin neresinden olursanız olun, bir araya geldiğinizde aynı ruhu taşıdığınızı görüyorsunuz. Zaten benzer kültür kodlarını da sizin yakınlaşmanızı kolaylaştırıyor. Bir araya geldiğimizde dernekte veya bir etkinlikte sanki daha farklı hava oluyor. Sanki daha bir anlaşılır bir yerdesiniz.

E2- Ama ilginçtir yani kültürün korunması ile ilgili mesela yani ben merak ediyordum bir dönem özellikle. Böyle hani aile büyüklerine işte babama amcama ya da daha büyüklere

soruyordum: O nasıl olmuş, bu kimdi, şu ne zaman gerçekleşti falan gibi. Mesela çok bilinçte olmadığını gördüm yani o kültürün dilin korunması ile ilgili bir babamın annesinin bir şeyi oluyor şimdi hatırlayamıyorum, bir Emine teyzemiz var. O dili çok iyi biliyor falan hani eskileri görmüş vs. Şey demişti mesela bir seferinde işte oturduğumuz yerde Aleviler vardı komşumuzdu aynı zamanda, Kürtler vardı. Biz onlar gibi olamadık demişti mesela. Onlar işte çocuklarına Kürtçe öğretir, evde kendi aralarında Kürtçe konuşurlar, sokakta Kürtçe konuşurlar. Yani biz onu yapamadık, ona cesaret edemedik. Hani bizim kendi dilimizle konuşmamız hiçbir şeymiş gibi bize yansıtıldı. Biz de öyle düşündük öyle devam ettirdik hayatımızı diyorlardı ama şimdi anlıyorum ki onların yaptığı doğru olanmış diyordu mesela. Çünkü onların çocukları dillerini öğreniyor. İşte o kültürün içinde büyüyorlar

K3- Dışarıda falan diyen çok oluyordu işte dilinizi düzeltmediniz mi falan. Ama şimdiki aklım olsaydı yani kesinlikle çocuklarıma Çerkezceyi öğrettirdim. Cahilim dediğim ben o köyde yaşadım büyüdüm. Bütün kültürü aldım ya bu kadar çabuk kaybolacağı hiç aklıma gelmedi.

4.1.3. Kimliği İnşa Eden Ve İleten Olarak Adlar

E1- Yani benim babam bu aralar çok olmasa da 90'larda Çerkez meselesi ile çok yakından ilgiliydi. O yıllarda zaten Abhazya savaşı vardı. Milliyetçi duygular da çok kabarıktı bizim Çerkez topluluğunda. Hatta ben 1994'te doğmuşum savaşın bitimine doğru. Babam sık sık olursa oğluma Abrek ismini vereceğim dermiş. Hatta o sıralar zaten milli isimler çok popüler olmaya başlamıştı. Babam o zaman milli duygularla çok aktif rol almaya çalışıyordu. Ama koyamamış. Ama evde Abrek derdi. Zaten o dönem herkeste böyle bir hava vardı. Sürekli haberler takip ediliyor, yardım için ne yapılabilir havası çok yoğundu. Hatta bugün bile ailemizde bu konular konuşulur. Ama tabii çocukluğumdaki gibi değil. Ben de genelde tanıştığımda iki ismimi de söylüyorum ama genelde Abrek demelerini istiyorum.

Gerçi yeni tanıştığım kişiler ismimin anlamını merak ettiğinde ben de anlatınca aklımda canlı kalıyor bu anılar. Ben de adımı seviyorum.

E1- Kesimlikle (çocuğuma) Çerkez ismi koyacağım. Abrek koyacağım eğer erkek olursa. Kız olursa bilmiyorum. Daha karar vermedim.

E3- Adım E3, Kafkasya'da bir topluluk ismi. Küçüklükten beri bir refleks olarak bu cevabı veriyorum aslında, yani, ilkokuldan beri. "Adınız..." işte listede şey yaptıkları zaman, hocalar böyle gördüğü zaman bir şey olurdu zaten, numara, isim ne diye... Osman derlerdi, Osret derlerdi, Nusret derlerdi. E3 derdim gururla. Kafkasya'da bir topluluk ismi diye hemen sonra refleksle şey yapardım. Sonra insanları trollemeye başladım (kelime anlaşılmıyor). "E3 ne?" deyince işte "Dünyaya düşen ilk su damlacığı" falan filan diye... Yani isim konusunda hikâye bol aslında. Kim verdi? Amcamın aklına geliyor aslında. O dönemlerde ana vatan dediğimiz yerde şey, Alanya diye geçiyordu hatta ülkenin ismi, Osetya diye geçmiyordu. Ben doğduktan iki sene sonra yanlış hatırlamıyorsam Osetya ismini aldı, ya da yakın zamanda falan.

K2- K2 ismi Guaşenay'dan geliyor. Bildiğim kadarıyla hanımefendi ve tatlı kaynana anlamlarına geliyor. K2 ismi aynı zamanda mitolojide bir Çerkes prensesinin ismi. Kabardeyler ana vatanlarındayken kendi aralarında çekişme halinde yaşamışlardır. Bu nedenle de Büyük Kabardey, Küçük Kabardey olarak ikiye ayrılmışlardır. Bu çekişme halinden Rus Çarı korkunç İvan, 4. İvan yararlanmak istemiştir. Çekişme halinde olan Kabardey prensi Temruk'a İvan destek göndermiş. Bunun karşılığında Temrukise oğlu Soltan'ı Moskova'ya rehin vermiş kızı K2'ı ise 4. İvan ile evlendirmiştir. Diğer ismim Y (Türk İsmi) . Bir tanıdığımız altın bilezik takmış ve karşılığında Y isminin konulmasını istemiş. Bu ismi, ismimin anlaşılmadığı yerlerde kullanıyorum genel olarak ismimi

seviyorum ve başka bir isme de ihtiyaç duymuyorum. Hatta Y diye seslenildiğinde dahi üzerime alınmıyorum.

4.1.4. Kültürün İletimi

E1- Kesimlikle Çerkez ismi koyacağım. Abrek koyacağım eğer erkek olursa. Kız olursa bilmiyorum. Daha karar vermedim. Anne babasız kalan çocuklar, çocuklarsız kalmış ebeveynler. Bilmiyorum. Çok sonradan duyduk bunu. O da kendi ailemden değil çok. Dernekte falan bir araya gelince büyüklerimiz orada bize anlatınca duydum en çok. Bilmiyorum çok anlatılmadı da evde. Hep savaş ve kahramanlık duydum ben.

E2- Sonra boynuz, büyükbaş boynuzu işlemeciliği varmış. Yalova'da o geleneği devam ettiriyorlar. Yani o Dağıstan'dan gelen bir gelenekmiş, bir iki tane küçükken onlardan gördüğümü hatırlıyorum.

E3- Çerkes sürgünü şu an benim için bir araç, yani bir şeyleri inşa ederken, bir şeyi kurgularken, hayatı kurgularken kullandığım bir araç yani aslında. Yani ben neresinde duruyorum, nasıl bir geçmişten geliyorum, onu tabii ki de yadsıyamam yani öyle bir geçmişim var. Var, ya, o topluma ben de dâhilim onu kabul ettim yani bunu da kabul etmek zorundayım.

K1- Her yıl bu şey yapılıyor ya hani sürgün tarihi Mayıs'tı galiba, 21 Mayıs. O tarihte benim de içimde bir hüzn oluyor.

K2- Çerkezler soğuk ve açlık gibi pek çok zorlukla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bu nedenle 1864 olayları bir soykırımdır. Biz Çerkezler bu soykırımı unutmadık unutmayacağız. Umudumuz hiç bir zaman sönmeyecek ve elimizden geldiğince de diğer nesillerimize aktarmaya devam edeceğiz. Bir araştırmacı olarak da tarihi araştırarak, bu konuda çalışmalar da yürüteceğim.

K3- Çoğu çok kötü yıllar bizim için. Aslında her zaman onları dinleyerek dedelerimizden şey yaparak geldiğimiz için kültürümüzü hiçbir zaman bırakmadık biz

bugüne kadar. O yıllarda köyde yaşadım ben. Dedelerimizin dedelerini anlatarak köy ortamında büyüdüm. Çerkez kültürü alarak büyüdüm. O şekilde yani sürdürmeye çalışıyoruz ama güzeldi yani çok güzel yıllardı. Bizim yaşadığımız ortamla güzeldi.

K3- Ama bu sürgün gününde anmak için gidiyoruz. Senede bir gün de olsa o çok kötü bir anımız çok kötü bir günümüz olarak ailecek gidiyoruz çocuklarımızı da götürüyorum ama orada bile hiç ses çıkarmamaya çalışıyorum..

4.2. Sürgün Ve Göç Süreci

4.2.1. Travmatik Serüven Olarak Sürülme

E1- Mesela ölen çocuğu denize atılmasın diye çocuğuna emziriyormuş gibi yapan, ona şarkılar söyleyen genç annenin hikâyesini ilk duyduğumda ne hissettiğimi tam bilmeden ağlamıştım.

E2- Hani büyüdükçe keşfettiğim bir şey benim ailemde dolayısıyla hani o oradaki savaş, oradaki soykırım oradan gönderilmemiz. Yani hikâye şuydu. Orada savaş vardı ve biz buraya geldik, bu bir şey. Orada savaş vardı. Bizim insanlarımızı öldürdüler ve biz de buraya göç etmek zorunda kaldık, bizi buraya gönderdiler başka bir şey. Ben bu hikâyenin orada savaş vardı ve biz buraya “geldik” tarafıyla ilgim daha çok. Daha sonraları işte araştırdıkça yaş büyüdükçe daha sorguladıkça, durum o kadar da “geldik” değilmiş. Biz buna gitmeye karar vermişiz ve onu uygulamışız gibi değil, orada başka bir olay olmuş bizi bayağı öldürmüşler yani. Gelmeseydik biz de ölecekmişiz.

E3- Ben o acıları görmedim. Ben o yılları yaşamadım. İşte benim kuzenim, işte oğlunun oğlu denizde düşüp şey yaptığı için, balık yemiyorum muhabbetini hiç ben yaşamadım, yememe muhabbetini. İşte atlarını yiyorlar atalarımız yemeyelim, balık yemeyelim gibi böyle karikatürize halleri, işte yok çocuğunu işte sürgünde kaybetti ama anlaşılmasın diye çok... Bunlar çok popüler, acayip mitleşmiş şeyler.

K2- Çerkes sürgünü, Soğuk kış aylarında yapılmış ve oradaki insanlar başka yerlere değil ölüme sürülmüştür. Kalan sağlar Soçi'de Osmanlı'dan gelecek gemileri beklemiştir. Pek çok anne bebeğini emzirirken ölü olarak taşımış, kimileri açlıktan ölmüş, kimileri ise Karadeniz'de boğularak ölmüştür. Ruslar ise Çerkeslerin Karadeniz'deki çırpınışlarına seyirci olmuştur. Tam olarak gelecek nesillere de bunları anlatacağım.

K3- Mesela benim en çok aklımda kalan ve etkileyen deniz yoluyla gelenler daha çok aklımda. Gelenlerle birebir konuşmadık. Konuşma fırsatımız olmadı ama onu o an yaşıyor gibi anlatılıyor halen. Benim de o şekilde beynime yerleşmiş ve ben onu hala aklıma geldikçe şimdi bile duyulanıyorum. İnanın kaç kere aklıma geldiği anda bile ağlamadığım çok azdır. Onu yaşamış gibi hissediyorum. Çünkü çok kötü anlardı. Kadınların saçlarıyla yıllar sonra kuşlar yuva yapmış onların yuvası olmuş. İskeletler senelerce deniz kenarında yüzmüşler. O ihtiyaçlarımız, hamile kadınlarımız, çocuklu bir annenin hikâyesi vardı bilmiyorum duyunuz mu onu. O çok etkiler. Gemide gelenler hasta ve yaşlıları zaten denize atıyorlarmış. Annesi çocuğu kucığında ölüyor. Öldüğünü hissettirmemek için onu emzirir gibi kucığında tutuyor günlerce ve tabi fark edince mecburen denize atıyorlar ölü olduğu için. Onun arkasından kadın da atlıyor. Bu yani çok etkileyici ve bu birebir yaşanmış yani o aklıma geldi..

4.2.2. Vatana Benzeyen İskan Arama

E1- Bence benzer hikâye bir çok Çerkezlerde var. Önce Türkiye'ye yerleşiyorlar sonra kaldıkları yeri coğrafyayı çok beğenmiyorlar, yerdeğiştiriyorlar hikâyesi. Bana hep vatandan kopunca vatana benzer yer aramak gibi gelmiştir bu. Sadece coğrafya benzememesinden değil.

E2- Malatya'da oluyor bu orası sanırım ovalık bir yermiş. Tabi Dağıstan daha böyle yüksek rakımı dağlık falan bir yer olduğu için bulaşıcı hastalık ortaya çıkmış ve orada çok sayıda ölümler gerçekleşmiş. Dağıstan'a benzeyen yer aramaya başlamışlar. Bunun üzerine

babamın hangisiydi? Baba tarafı sanırım Tokat'a, anne tarafı Sivas'a gidiyor.Oradan da işte babamın akrabalarından bir kısım başka yerlere gidiyorlar.

K1- Türkiye'ye geldiklerinde bizi önce Sivas'a yerleştiriyorlar. Bizim Karaçaylılara“Tavlu” yani Dağlı da deniyor, dağda yaşayan yani oradaki iklim şartlarını arayanlar anlamında. Orada yapamıyorlar sonra Tokat'ta başka bir yere yerleştiriyorlar. Ben Tokathıym bu arada.

K3- Geldikleri zaman işte orada Ceyhan'dan biz burada yaşayamayız demişler. İklimimiz yani biz böyle yerlere alışmadık. Sinek işte şeyler var. Bir hafta on beş gün falan konaklayıp şeylerle gelmişler. Atları da yokmuş kimisi yayan işte sonra Çerkezlerin en önemli şeyleri at biliyorsunuz. Kançuvey diye bir yer var oraya burası tam bize göre diye oraya yerleşmişler, ilk köy yerleşimi bizim dedelerimizin orası..

4.2.3. Meskunlaşma Sürecinde Yaşanılan Zorluklar

E2- Muhtemelen işte 1800'lerin sonu 1900'ler gibi gelmişler net bir tarih bilmiyorum. İşte geliş süreçleri tabii ki sıkıntılı devlet onlara burada önce bazı yerlere yerleştiriyor. Bizde anlatılan bir Malatya var ilk olarak. Belki daha önce geçici bir yere de yerleşmişlerdir ama böyle kalıcı daimi mesken olarak Malatya tahsis edilmiş. Ev, arsa, tarla verilmiş. Fakat coğrafi şartlardan dolayı orada büyük bir kıyım olmuş, hastalık olmuş çoğu orada hayatlarını kaybetmiş ya da vahim durumlar içerisinde kalmışlar oradan da tekrar muhtelif yerlere, gerek Türkiye'nin farklı illerine.

K1- Sonra bir köyün içine dâhil ediyorlar bizi o köyün de yaylası var. Bizim köylüler çıkıp iniyor köylerine daha çok benzettikleri için oraya yerleşiyorlar. Sonra oraya devlet, belediye bize köye yapıyor ama orası diğer köyün yaylası olduğu için bu köyle bizim aramızda kanlı çatışmalar oluyor. Hani bizim köyden birilerini öldürüyorlar, bizden birileri onları öldürüyor.

K3- Geldiklerinde mesela hiç Türkçe konuşmasını bilmiyorlarmış ve yani çok zorluklar yaşamışlar aşırı derecede..

4.3. Eski Ve Yeni Vatan

4.3.1. Ana Vatanı Ziyaret Etme Ve Taşınma Niyeti

E1- Bugünlerde birçok uzaktan tanıdığım insanlardan geri gidenleri duydum. Biraz zorlanıyorlarmış ama bence iyi cesaret edip gitmişler. Belki ben de giderim bir gün. İsterim de doğrusu .

4.3.2. Ana Vatanla Bağ Kurma Çabası

E2- Ama hani orayı da bilmiyorum aslında hiç. Biraz böyle araştırdım işte ne bileyim Google Net'te duyduğum rivayetlerde işte köyümüzün ismini bulup araştırdım girdim falan orada işte başka şeyler muallak belirsiz durumlar oluştu.

4.3.3. Vatan Olarak Türkiye

K1- Tanıdığım birkaç Çerkez arkadaş var burayı kendi ülkesi olarak görmüyor. Bizim ana vatanımız Kafkasya bir gün geri döneceğiz gibi düşünüyorlar. Şu anda orada sana çok güzel bir iş vaat ediyoruz deseler, gitmem açık söyleyeyim yani. Ben burayı ülkem olarak görüyorum. Ama davranış yaşantı olarak buradaki Türkiyeli gibi düşünmüyorum kendimi. Türk gibi düşünmüyorum.

K2- Ancak baba tarafından dedem Osmanlı savaşı zamanında Osmanlı tarafında savaşmıştır. Çerkezler vatanlarını açan Osmanlı devletine her konuda destek olmuş, kendi vatanlarını savunur gibi savaşmış, Osmanlı'yı da ikinci vatanı olarak görmüştür..

4.4. Adaptasyon Süreci

4.4.1. İdealize Edilmiş Atalar Ve Kültür

E1- Hatta çocukken sık sık kendimi bu savaşa katılıp halkıma yardım eden ölümüne savaşan kahraman olarak düşünürdüm. Güya küçük bir grup kurup orada kahramanlıklar yapıyormuş gibi. Babam sık sık anlatırdı Çerkez savaşçıları. Zaten o yüzden bana Abrek diyordu.

E2- Bir üç beş sene önce bu son şey açıldı ya E-Devlet üzerinden bakınca baba tarafından en eski Dağıstanlılar, Gazi Mehmet diyor mesela muhtemelen savaşmışlar. Anne tarafındaki dede de öyle. Baba tarafındaki dede de öyle. “Gazi” var isminin başında. Herhalde savaşmışlar diye düşünüyorum.

4.4.2. Bölünmüş Aileler Ve Bir Arada Yaşama

E2- Babam ailedeki ilk Dağıstanlılardan olmayan biriyle evlenen kişi. Sonrasında iki amcam da o şekilde evlilik yaptı. Halam da o şekilde evlilik yaptı. Ama işte babamın kuzenleri hep şeydi yani bizim çevreden Dağıstanlılarla evlendiler. Dolayısıyla onların içinde bir kültür olmuştu korundu yani bizden daha iyiler. Annem hiç bizi oradan geri tutmadı hep destekledi sahip de çıktı. Fakat ne de olsa hani kendisinin sahip olduğu bir kültür değil. Dolayısıyla bizim evde öyle aktif bir şey de olmadı, çok böyle yakın temasımız da olmadı işte. Bizim evde dil konuşulmadı ama benim yaşıttım babamın kuzenlerinin çocukları var. Babamın amcasının oğulları, halasının oğulları falan. Onların evinde konuşuyorlar hala, konuşuluyor. Onların çünkü anneleri de Dağıstanlı babaları da Dağıstanlı ama ilginçtir yani kültürün korunması ile ilgili mesela yani ben merak ediyordum bir dönem özellikle.

4.5 Anı Nesneleri.

E1- Bizde değil ama büyük amcamda dedelerimden kalma kama var. Çocukken görmüştüm onu. Oradan gelme diyorlar. Bildiğim kadarıyla bir derneğe bağışlamak

istiyorlardı. Çünkü o kime miras kalacak tartışmaları olmuştu çok eskiden. Ama hala amcamda.

E2- Aile büyüklerinde var. Birkaç eşya gördüm Kama falan gördüğümü hatırlıyorum. Onlara da büyüklerinden kalmış. Onun dışında yani işte babaannemden dedemden kalan babamın tuttuğu şeyler var.

E3- Babamların, babaannemin evinde bir tane semaver vardı. O, o taraftan geldiğini söylüyorlardı. Hala duruyor. Muhtemelen de semaver zaten Rus şey yapımı, Rusların ürettiği çay semaveri. Gelmiş onu getirmişler yani. O durur, hala durur. Hiçbir yere kımlıdamaz, her gün tozu alınır değerli bir şey. Bakılır yani, bir onu hatırlıyorum, biliyorum. Onun dışında hiç öyle aile yadigârı bir şey yok başka. Babaannemin evinde duruyor yani o muhtemelen dedemin ailesinden gelen bir şey galiba yani. Yani babam da çok dikkat eder, amcamlar da çok bakıyorlar zaten böyle. O durur yani çünkü babaannemin evine hırsız girmişti, işte dedem vefat etti, onun yüzüğünü almış. Ona üzüldü ama ‘’Allahtan semaveri almamış.’’ dediymiş yani öyle bir yadigâr.

K1- Evde çok eski bir sandık var küçük ama hani o oradan mı gelmiş yoksa buradan mı alınmış bilmiyorum. Ama dediğim gibi bize bir hikâye bir şey anlattıklarını hatırlamıyorum sadece annemin küçük bir sandığı var.

5. TARTIŞMA

Çalışmamızda Osmanlı İmparatorluğu döneminde günümüz Türkiye Cumhuriyeti topraklarına zorunlu olarak göç etmiş Çerkez topluluğunun yaşanan büyük sürgün ve katliam süreci ve bu süreç sonrasında bu travmanın nasıl nesiller arası aktarıldığına odaklanılmıştır. Mülakatlarda Çerkezlerin bu süreci nasıl gördükleri, nasıl deneyimledikleri ve bunun kimliklerinin oluşmasında ve devam ettirilmesinde aldığı etkin rolün psikolojik boyutlarına dair bilgilere ulaşılmıştır. Görüşmecilerin tamamı Büyük Çerkez Sürgünü'ne maruz kalanlarla soy bağı onların dedesinin dedesi olarak tanımlamalarıdır. Yani katılımcılar özellikle 1864 yılında başlayan Çerkez Katliamı ve Sürgünü'nün direkt maruz kalan kurbanlarının torunlarının torunlarından oluşmaktadır. Çerkezler Türkiye'nin çok farklı bölgelerinde kompakt yaşamı sürdürmekle beraber günümüzde Türkiye'nin çok farklı bölgelerine dağılmış bulunmaktadır. Farklı illerden gelmelerine rağmen birlikteliklerini büyükşehirlerin çoğunda bulunan Çerkez topluluğu ile ilişkili derneklerinde bir araya gelerek sağlamaktadırlar. Nitekim tezin katılımcılarına da İstanbul'da bulunan İstanbul Kafkas Kültür Derneği ve Kafkas Vakfı ile irtibatlarını sürdüren kişiler aracılığıyla ulaşılmıştır.

Sürgün edilme süreci ve sonrası, kompleks bir yapı şeklini alarak sürgün ve göç edenlerin kimlikler için tehdit edici durum yaratmaktadır. Bunun gibi bir tehlike karşısında kimlik etrafında bir araya gelen grup bağlarını güçlendirmekte ve bu kimliği korumak için daha güçlü bir çaba gösterilmesine neden olmaktadır (Volkan, 2009). Özellikle yetişkinlik öncesi gelişimsel evrelerde grup kimliği ile identifiye olmak temel ve grup kimliklerinin oluşmasında ve biçimlenmesinde güçlü etkiye sahip olduğu bilinmektedir (Volkan, 2017). Zira mülakatlar süresince ve sonrasında nihai değerlendirilmelerde Çerkez kimliğinin hem grup hem bireysel kimliğin oluşmasında çok baskın ve damgalayıcı etkisi kendisini ortaya koymuştur. Örneğin, Türkiye'nin neresinden gelirlerse gelsinler kendilerini o bölge ve ilçe ile tanıtmamanın yanında veya onu da önceleyen ifadelerde Çerkez kimliğini vurgulayan söylemler

aşıkâr şekilde görölmektedir. Bu kimi zaman kendilerini Türk kimliğinin altında görmekle beraber baskın ayrıştırıcı bir alt kimlik olarak varlığını göstermekte ve sürdürmektedir. Dolayısıyla Çerkez Olmak tüm diğêr kimlikler arasında ayrıştırıcı ama bu ayrıştırmanın grup içi yoğun birleştirici etkisi ile birlikte görölmektedir.

Travmanın sonraki nesiller üzerindeki en önemli intikal hatlarından biri de travmaya maruz kalan birinci neslin çocuklarının ve torunlarının travmaya direkt maruz kalmış bu ilk neslin üyeleriyle özdeşleşme süreci yatmaktadır. Özellikle son yüzyılın Batı yaşam tarzı üzerinden oluşturulan literatürde bu travmatik etkinin iletim hattı olarak özdeşleşmeyi Batı yaşam tarzı olan çekirdek aile modelindeki anne ve babayla sınırlanırılmıştır (Erikson, 1994). Oysa bu süreç sürgün döneminin Çerkez topluluğunun yaşam ve aile biçimi olarak geniş aile modeline uygulandığında özdeşleşme ilk nesiller açısından daha geniş spekturumda beraber yaşanan ailenin diğêr fertleri olarak dede, nine, amca gibi kişileri de içine alacak şekilde genişlemekte ve onları da direkt etkileşim alanına almaktadır. Bu da demektir ki bu aile fertlerinin ruhsallığındaki patojen süreçler mevzu bahis durumdaki özdeşleşmeyle sonraki nesli daha şiddetli biçimde kuşatmıştır. Böyle durumlar da kimlik oluşumunda gelişim evrelerin başlarındaki çocuklar için damgalayıcı etki yapmaktadır (Akhtar, 2010).

Travmanın varisi ve sonucu olarak kimlik, birleştirici olduğı kadar ayrıştırıcı veya en azından biz ve diğêrleri şeklindeki bir dünya tasavvuruna ve görme biçimine dönüşmektedir. Bu, kültürün bir parçası ve lokamtiği olarak kimliğin korunmasında gelişen stratejilerden biridir (Volkan, 1999). Böylelikle benliğin inşasındaki kimlik sürecinin oluşumunda ve korunmasında öteki olarak diğêrlerinin varlığı kimliği daha da güçlendirmektedir (Volkan, 2009). Bunun yanında özellikle mülakatlarda ve genel olarak mülakata kadarki evrede ziyaret etme ve topluluğun üyeleri mülakat dışı görüşmelerde ortaya çıkan benliğin temsilindeki kimliğin niteliği dikkat çekmektedir. Şöyle ki, biz ve diğêrleri ayırımında ortaya çıkan tasarımların eğilimi bu ayırımın keskin niteliği ortaya çıkarmaktadır. Bu nitelik biz denen

grup kimliğinin yansımaları olarak kültürel davranışlar ve onları belirleyen düşünsel fenomenler kendi grubunu görece veya kimi zaman keskin bir şekilde homojen olduğunu düşüncesi ile sonuçlanmaktadır. Dünyanın bu şekilde bölünmüş olarak tasarlanması travmanın nesiller arası intikalinin etkisi olarak düşünülmelidir. Özünde bir savunma mekanizması olan bu bölünme, benliğin, bu durumda benliğin ajanı olarak kimliğin istenmeyen ve yüzleşilemeyen parçaları ile öteki üzerinden baş etme stratejisi olarak düşünülmelidir. Nitekim travma gibi varoluşun parçası olarak kimliğin tehlikeye girdiği dönemlerde grup üyeleri onu arındırarak daha da öne çıkarmaya ve korumaya çalışmaktadırlar (Volkan, 2009) ve bu, bu tehlikeye direkt maruz kalmayanlarda bile kimliğin paylaşılması durumunda benzer travmatik etkilerin görülebileceği demektir. Zira bir çok katılımcı sürgün hikayelerini duyduklarında ve hala anlattıklarında ruhsal dalgalanmalar yaşamaktadır. Katliamla başlayan ve yine katliam benzeri sonuçlar yaratan sürgünle nesillerdir alışılmış güven alanının ruhsal ve coğrafi yıkımı ile beraber yerleşim sürecindeki travma, dünya ile ilişkinin niteliğini güvensiz zemine oturtmuştur. Bu düşüncelerle baş etmede bu olayları hatırlamak ve unutmamakla beraber yeni yaşamda onlarla arasına mesafe koymak olarak bu düşünceleri, anılar düşünmemek arasındaki yoğun çatışma bulunmakta ve onlardan uzaklaşmaya çalışılmaktadır (Van Dijk, Schoutrop & Spinhoven, 2003). Görüşmelerde sık sık kendini belli eden meselelerden biri de katliam ve sürgün hikayelerinin aile içinde konuşulmayarak unutulmaya çalışılması veya bu hikayelerle tanışma belli öngörülemeyen şekilde ortaya çıkmasıdır. Katılımcıların büyük çoğunluğunun bu hikayeleri çok geç bir dönemde ve genelde kimlik arayışları sürecinde dönemin kendine has politik devinimleri ile tetiklenmiş atmosferde duymuş veya öğrenmiş olmalarıdır. Nitekim katılımcılara bu hikayelerin intikali neredeyse ortak bir şekilde aileden çok sivil toplum inisiyatifi ile olmuş ve genelde ailelerde bu konu konuşulmamıştır. Bu, travmanın nesiller arası aktarılması literatürü ile de paralellik göstermektedir. Yaşanmış travmanın varlığını

yadsıma ile yok saymak savunma mekanizmasıdır ve aile sırları olarak varlığını sürdürmektedir. Zaten sonraki nesiller ruhsallıklarındaki bu konuşulmayan hikayelerin boşluğu olarak aile sırlarını konuşulur kılmak için insanlar böyle araştırmalara yönelmektedir. Bu noktada mülaklarda ortaya çıkan bulgulardan biri de katımcıların hayatlarında kimliklerine ve dolayısıyla ataları ile ilgili yaşanmış travma hikayelerine ilginin yeşermesindeki etken Ana Vatan Kafkasya ile olan bağ sonucu 1990’larda patlak veren çatışmaların ortaya çıkmasıdır. Bu süreçte Kafkasya’da çok fazla savaş ve iç savaş yaşanmıştır. Özellikle Gürcistan-Güney Osetya, Gürcistan-Abhazya, Rus-Çeçen savaşı gibi çatışma durumlarının Türkiye’deki Çerkezler açısından Çerkez kimliğinin yeniden diaspora faaliyetlerinin de etkisiyle ivme kazanarak sessiz kalmış sözlerin yeni nesillerde konuşulur ve görünür olması gerekli zemini bulmuştur. Bu durum araştırma açısından önemli bulunmaktadır. Nitekim denebilir ki travma tekerrür etmektedir (Oral, 2018). Yani hem bireysel hem toplumsal boyutta yaşanmış travma söz konusu olmuşsa bu durum kompleks durum yaratarak yeniden görünür olmak için sırasını bekler şekilde kendisini tekrar etme eğilimindedir. Zira mülakatlarda görüldüğü üzere bu hikayeler kendisini eyleme geçme olarak göstermese de mevcut ve uygun toplumsal atmosferle yeniden canlanmış şekilde görünür olmuştur.

Yukarıdaki paragrafla da ilişkili olarak travmatik hikaye yeni ve aktüel savaş durumları ile grup kimliği üzerinden canlanması diğer psikolojik nedenlerle de ilişkilidir. Zira Çerkez Katliamı ve Sürgünü ile yaşanan çaresizlik, yurtlarından acımasız şekilde çıkarılmaları toplumlarda ve kişilerde narsistik yaralanmalara sebep olmaktadır (Akhtar, 1999). Kimliğin zorunlu parçası olarak bu travmatik öyküler onun farklı baş etme mekanizmalarını da zorunlu kılmaktadır. Özellikle narsistik yaralanmaların izini, narsistik değeri yüksek, kimliğin travmatik öyküsüne yönelik misyon ve tarihsel anlam taşıyan resmi

veya resmi olmayan günlük kullanımdaki Çerkez isimlerinin verilmesinde veya alınmasında ve ataların idealizasyonunda görünür olmaktadır.

İsim kişinin dünya ve öteki ile ilişki içersinde özne olarak konumlandığı yeri ve kimlik arayışındaki ailesinin sırrı veya arzusu ile bağlantılıdır. İsim, soyzincirinin saklı damgasını da taşıyan onu bu zincire katan halkanın kendisidir de. Böylelikle çocuk sadece toplumsal bir konum kazanmaz hem de ailenin simgesel tarihine de kayıt olur. Ebeveynler kendi arzu ve hayallerinden çıkışla ad vererek onları çocuklarına aktarırlar. Ad hem de çocuğun kökensel, daha o yokken ona dair varolan tasarımlarla identitesini sağlayan ve ona onunla özdeşleşme alanı açan şeydir. Bu sebeple çocuklara verilen isimler asla tarafsız olmadığı gibi hem de nesiller arası sürekliliği sağlayan bir aktarım ajanıdır. Böylelikle çocuk adıyla beraber bir ailenin mitinin, sırrının veya arzusunun içine doğar. Bu hem de çocuğun ilkeri yaşamında zorunlu seçim olarak; bunu kabul etmek ve uğruna çabalamayı veya reddedip kendisine başka yol almayı dayatmaktadır. Ama ne olursa olsun ad burada, yine varoluşsal koordinat sisteminde kişinin hesaba katması, yüzleşmesi gereken bir referans noktasını oluşturmaktadır. Dolayısıyla verilmiş adın niteliği yetişkinin hayatında önemli yer ettiğini söylenmesi gerekmektedir. Mülakatlarda isimlerin ortak noktası olarak ortaya çıkan başlıklardan biri de bu isimlerin çok yoğun narsistik değer taşıdığı ve ailenin veya topluluğun paylaşılmış hikayesinde belli örtük bir misyon kodlarını barındırmasıdır. Bu da örselenmiş Çerkez kimliğinin bir telafisi olarak hizmet ettiğine işaret etmektedir. Görüşmelerde bu anlamda sıyrılan isimler daha çok kahramanlık, tarihsel geçmişte adanmışlık öyküleri ile iniltili Çerkez kimliğinin travmasını, yasını, ana vatan ile bağlarını ve umutlarını yansıtan karakterlerdedir. Diğer nokta ise adın aynı zamanda sonraki nesiller için de aynı işlevi üstleniyor olmasıdır. Yani adlar Çerkez kimliğinin akatırılmasında en önemli ve faal ajanlardan biridir.

Diğer bir dikkat çeken nokta, idealize edilen atalar veya bu ataların bizzat kendisi yerine geçerek ruhsal işleyişte babasal işlevi gören kimliğin parçası olarak Çerkez Olmak'tır. Yenilmiş, soykırıma maruz kalmış ve sürgüne zorlanılmış tarihsel gerçeğine karşı ataların idealize edilmesi veya bunun bir parçası olarak ahlaki, davranışsal ve düşünsel bir normatif olarak narsistik bir değer taşıyan Çerkez Olmak arasındaki bağın travmanın etkilerine bir tepki mekanizmasının karakterini taşıdığı söylenebilir. Zira kaybedilen şeye yansıtılan omnipotanslık ve onu idealize etme, bu kayıpla gelen yas sürecinde görülen temel savunma mekanizmalarındandır (Klein, 1940). Bu hem de bir benlik ülküsü olarak ebeveyni (Freud, 1990:398) veya bu işlevi üstlenen ataları yücelitmesi durumudur da. Nitekim ebeveyn kaybı durumunda ölü babanın en ideal baba olması ona kahramanlık hikayeleri atfedilerek eksiklikleri ve noksanlıkları yadsınarak bir savunma geliştirmeyi olanaklı kılmaktadır. Nitekim aşırı normatif ve üstün ahlak göstergesi olarak inşa edilen Çerkez kimliği böyle bir yas sürecinin sonucunda oluşan tepki olarak varlığını sürdürdüğü söylenebilir.

Vamık Volkan bitmeyen ve patolojik yasın göstergesi olarak bağlantı nesnesinden bahseder. Bu nesnenin özelliği, yas sürecindeki kişinin yasını tuttuğu şeye ait bir nesne seçerek onu büyülu hale getirmesidir. Bununla da kişi bu süreçte içselleştirilmesi gereken kaybı tamamen öznel bir şekilde onunla ilişkilendirdiği bir nesne ile dışarıda tutarak yas sürecini sekteye uğratmakta ve tamamlamamaktadır. Böylelikle yasta kayıpla seçici bir şekilde özdeşleşip onu tamamlamak gerekirken patolojik yasta onu bu nesne ile dışarıda tutarak devamlı ve takıntılı uğraş haline getirilir. Bu durumda yasını bağlantı nesnesine taşıyan kişi o nesneyi belli aralıklarla kontrol eder. Bununla da ölümün, yıkımın, kaybın getirdiği gerçeklikle kendince güvenli ve mesafeli alanda başetmeye çalışır. Bu durum mülakatlara da yansımaktadır. Özellikle hikayesi unutulmuş ama hala değerini koruyan sürgünle ilişkili olduğu düşünülen bir çok “emanet” nesneler sonraki nesle aktarılmaktadır. Bununla beraber bunlar daha kamusal ve sivil alanlara taşınarak aile hikayelerinin de

toplumsallaştıracak grup kimliğine katkı yapan bir objelere dönüşmektedir (Volkan, 1999). Bu süreç Çerkez kimliğinin aile hikayelerinin bütünü olarak o yas sürecinin tüm ağırlığını taşıyan bir üst kimlik olarak nasıl inşa edildiğine de örnek olabilmektedir. Nitekim Çerkezler Kafkasya’da belli bölge ve coğrafyada olan halkın ismi olarak anılsa da Türkiye pratiğinde bu tüm Kuzey Kafkasyalıları kapsayan bir kimliğe dönüşmektedir.

Mülakat çıktılarının kimlikle ilişkili ortaya koyduğu diğer nokta, büyük grup olmanın tepkisi olarak beğenmedikleri, takdir etmedikleri duygu, davranış, beklenti ve tutumları yansıttıkları kişilerin (Volkan, 2017) daha çok Türkiye’ye yerleşimden sonraki ötekilerden müteşekkil olmasıdır. Zorlu ve travmatik sürgün süreci sonrasında ilk yerleşim yerlerinde kimi zaman kanlı kavgalara varana kadar süren çatışmaların sebep olduğu ayrıştırıcılığın yanında bugün de gündelik yaşamda Çerkezler biz ve diğerleri arasında bir ayrım gözetmektedir. Türk üst kimliğini belli şerhlerle üstlenmekle beraber mülakatçıların kimlik temsillerinde Çerkezler olumlu depo olarak işlev görürken kimi konuşmacılar için öteki, Çerkez Olmak’ın dışında kalan her türlü olumsuzluğun deposuna dönüşmektedir. Böylelikle kimlik biz ve öteki olarak iki depoya ayrılarak iki zıt değerler yüklenmektedir (Volkan, 2005).

Çalışmanın başlıca kısıtlılığı, yöntem gereği beş katılımcıyla derinlemesine mülakat yapılarak anket çalışmalarıyla ulaşılamayacak öznelliklere erişim imkanını sağlamasına rağmen yine de araştırma sonuçlarının tüm Çerkez topluluğu adına nihai genellemelere imkan vermemesidir. Öncelikle bu çalışma ile ortaya çıkan bilgiler daha geniş ve kapsamlı araştırmalar için düşündürücü zemin sunmaya hizmet edeceği umulmaktadır. Ama yine de katılımcı sayısının azlığı, paylaşılan söylemlerin ve psikolojik mekanizma ve süreçlerin genellenmeyeceği de söylenemez. Bu durum geniş bir araştırma kapsamında ortaya çıkacak bulgular ışığında kendi cevabını bulmayı beklemektedir.

Bu çalışmanın bulguladıkları genel travmanın nesiller arası intikali literatürü ile de paralellik gösterdiği söylenebilir. Ama bu noktada vurgulanması gereken ne mülakat süresince ne sonrasında Çerkez topluluğu ile sürdürülen temaslarda görünür klinik travma tablosu kendisini bariz şekilde açık ettiği söylenemez. Ama bu katliam ve sürgün ağır travmanın etkilerinin yokluğuna değil, sessizleştiğine işaret ettiği düşünülmelidir. Bu araştırmadaki açık klinik tablonun yokluğu tezin teorik çerçevesinin çizildiği literatürle de uyumludur; nesiller arası travmatik etki subklinik durum olarak kendi varlığını sürdürebilmektedir (Öztürk, 2017). Öztürk'ün (2017) aile patolojileri, travma ve dissosiyasyon üçgeninde yıllar süren araştırma ve klinik gözlemlerine dayanan bilgilerde bu durumlar Görünürde Normal Aile Modelleri olarak tanımlanmaktadır (Öztürk, 2017). Buna göre böyle ebeveynler nadiren klinik tanı alabilir ama sorun çocuk yetiştirme tarzlarında ortaya çıkar. Böylelikle söylenebilir ki travmanın etkileri her zaman açık klinik tablo olmadan ve standart klinik ölçeklerle ortaya çıkmayacak şekilde de varlığını nesiller boyunca sürdürebilmektedir.

6. SONUÇ

Modern ailenin yapısında, demografik, kültürel, sosyal ve ekonomik değişimlere rağmen nesiller arası ilişkiler ve bağlar hala en önemli unsurlardır. Belirli bir zaman diliminde yaşayan fertlerin tarihindeki önemli olaylar, ailedeki farklı nesillerin temsilcilerinin doğrudan etkileşimi (ebeveynler ve çocuklar; ebeveynler ve onların ebeveynleri, torunlar ve büyükanne ve büyükbaba) ile aile dramalarını bir biçimde fark etmesi izin verilen her bireyin yaşam deneyimlerine dokunmaktadır. Farklı kuşakların deneyimlerinin bu teması belli bir rezonansa neden olur.

Eğer anne veya baba hayatlarında travmatik deneyimler yaşamışsa bu örselenmiş kısımlarıyla temastan korktukları için kendilerini çocuğa duygusal açıdan tam olarak açamayabilirler. Ebeveynleriyle duygusal olarak yakından bağlantılı olan çocuk da bu travmayı yaşamaya dahil olur ve daha sonra ilişkilerinde, erken içselleştirilmiş kalıpları tekrar eder. Kader programı, ebeveynlerin genlerinden elde edilen ve çoğunlukla ebeveynlerin yaşam tarzından etkilenen erken çocukluk döneminden elde edilen bilgilerle sürekli olarak desteklenen, yavaş yavaş gelişen bilinçsiz bir plandır. “Kader programı”, ebeveynlerden kalımsal olarak aktarılan ve çoğunlukla ebeveynlerin yaşam tarzından etkilenen, erken çocukluk döneminden elde edilen bilgilerle sürekli olarak desteklenen, yavaş yavaş gelişen bilinçsiz bir plandır (Yalom, 2015).

Travmatik deneyimlerin sonraki nesilleri etkilemesi gerçeği, bu etkinin oluşma şeklini de sorguluyor. Son zamanlarda gittikçe daha fazla önem kazanmakta olan travma aktarımıyla ilgili teoriler bir kişinin yaşamına bireysel ve kolektif düzlemler dikkate alınarak araştırılmalıdır.

7.KAYNAKÇA

Aarejlajd-Tart, A. (2004). Teoriya kul'turnoj travmy (opyt Estonii). *Sociologicheskie issledovaniya*. №1, 66.

Abraham, N., Torok M. (1994). The Shell and the Kernal. Chicago: *Chicago University Press*.

Akhtar, S. (1999). The immigrant, the exile, and the experience of nostalgia. *Journal of Applied Psychoanalytic Studies* (1), 123-130.

Akhtar, S. (2010). *Göç ve kimlik: Kargaşa, sağaltım ve dönüşüm*, (Çev: Alkan, M., Uyanık, S., Köşkdere, A. A.). İzmir: Odağ Psikanaliz ve Psikoterapi Eğitim Hizmetleri.

Aktaş, A. (2008). Kültürel Renkleriyle Sakarya, Adapazarı: *Adapazarı Merkez Belediyesi Kültür Yay.*, 537-540.

Ancharoff, M.R. , Munroe, J.F. , & Fisher, L.M. (1998). The legacy of combat trauma: Clinical implications of intergenerational transmission. In Y. Danieli (Ed.), *International handbook of multigenerational legacies of trauma*. New York: *PlenumPress*, 257—276.

Anning, S. (1997). La famille: lieu d'ancrage, temps de passage. *Therapie familiale*. Vol. 18. № 2., 127—139.

Aslan, C. (2006). “Bir Soykırımın Adı 1864 Büyük Çerkez Sürgünü”, *Uluslararası Suçlar ve Tarih*. Asam Yay., S.1, 2-4;

Atak, E. (2009). *Femininity and transmission of maternity in the mother-daughter relationship*. (Yayınlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Bölümü Psikoloji Anabilim Dalı Uygulamalı Psikoloji Bilim Dalı. İstanbul., 38.

Bala, M. (1977). “Çerkezler”. *İslam Ansiklopedisi, C.III*, İstanbul: *Millî Eğitim Yayınları*.

Balint, M'. (2002). Bazisnyj defekt: Terapevticheskie aspekty regressii. Moscow: "Kogito-Centr".

Baranowsky, A.B., Young, M., Johnson-Douglas, S., Williams-Keeler, L. ve McCarrey, M. (1998). PTSD Transmission: A review of secondary traumatization in Holocaust survivor families. *Canadian Psychology*. 1998, 39(4), 247-256.

Barocas, H., Barocas C. (1973). Manifestation of Concentration Camp Effect on the Second Generation. *American Journal of Psychiatry*, 130, 820—826.

Baron, L., Eisman, H., Scuello, M., Veyzer, A. ve Lieberman, M. (1996). Stress resilience, locus of control, and religion in children of Holocaust victims. *The Journal of Psychology* 130(5), 513-525.

Bateson, G. (1972). Steps to an ecology of mind: collected essays in anthropology, psychiatry, evolution and epistemology. Chicago: *University of Chicago Press*.

Bejker, K. (2005). Teoriya semejnyh sistem Myurreya Bouena. Osnovnye ponyatiya, metody i klinicheskaya praktika. – M.: *Kogito-centr*, 53.

Bernazzani, O. (2011). Transmission intergénérationnelle des problèmes psychologiques liés à la victimisation au cours de l'enfance: facteurs de risque et de protection. *Revue québécoise de psychologie*. Vol. 22, № 1., 117—133.

Berne, E. (1996). Igry, v kotorye igrayut lyudi. Lyudi, kotorye igrayut v igry. SPb.: *Universitetskayakniga; Moskva: Ast*, 399.

Bion, U.R. (2009). Jelementy psihoanaliza. Moskva: *Kogito-Centr*, 127.

Blumberg, M.L. (1998). Treatment of the abused child and the child abuser. *American Journal of Psychotherapy.*, 31., 204—215.

Boleber, V. (2010). Vospominanie i istorizaciya: transformaciya individual'noj i kollektivnoj travmy i ee mezhpokolencheskaya peredacha. *Zhurnal prakticheskoy psihologii i psihoanaliza.* №4. 10.05.2020 <http://psyjournal.ru/articles/vospominanie-i-istorizaciya-transformaciya-adresinden-erishildi>.

Bombey, A. (2009). Intergenerational trauma: convergence of multiple process among firstnations peoples in Canada. *Journal of Aboriginal Health.* 10., 6—47

Boszormenyi-Nagy, I. (1980). *Psychotherapies familiales.* Paris: PUF.

Boszormenyi-Nagy, I., Krasner B. (1986). *Between give and take: A clinical guide to contextual therapy.* N.Y.:Brunner/Mazel., 433

Bowen, M. (2005). On Differentiation of Self. Moscow: *Moscow Journal of Psychotherapy.* vol. 2, 147–164.

Braga, L.L., Mello, F. M. ve Fiks, J. P. (2012). Transgenerational transmission of trauma and resilience: A qualitative study with Brazilian offspring of Holocaust survivors. *BMC Psychiatry*, 12(134). doi:10.1186/1471-244X-12- 134

Brisch, K.H. (2012). Bindungsstörungen: vonder BindungstheoriezurTherapie. Klett-Cotta, 1999, 311 (Russ. ed.: BrishK.Kh. Terapiyanarusheniyapriyvazannosti: otteorii k praktike. Moscow: *Kogito-TsentrPubl.*, 316).

Ciccone, A. (1999). *La transmission psychique inconsciente.* Paris: Dunod.

Daigneault, I. et al. (2006). Attributions and coping in sexually abused adolescents referred for group treatment. *Journal of Child Sexual Abuse*. 15., 35—59.

Danieli, Y. (1998). Families of survivors of the Nazi Holocaust: Some short and longterm effects. Research Perspective. Danieli Y. (ed.). *International Handbook of Multigenerational Legacies of Trauma*. New York and London: *Plenum Press*., 43—68

Daud, A., Skoglund, E. ve Rydelius P. A. (2005). Children in families of torture victims: Transgenerational transmission of parents' traumatic experiences to their children. *International Journal of Social Welfare*, 14(1), 23—32.

Davidson, A.C., Mellor, D.J. (2001). The adjustment of children of Australian Vietnam veterans: is there evidence for the transgenerational transmission of the effects of war-related trauma? *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 35(3), 345-351.

De Graaf, T.K. (1998). A family therapeutic approach to transgenerational traumatization. *Family Process*, 37(2), 233-243.

Dekel, R. ve Goldblatt, H. (2008). Is there intergenerational transmission of trauma? The case of combat veteran's children. *American Journal of Orthopsychiatry*, 78(3), 281—289.

Duman, A. (2015). *Diaspora milliyetçiliği ve Türkiye'de Çerkezler*. Yüksek lisans tezi. İstanbul Ticaret Üniversitesi. İstanbul.

Eidemiller, E.G., Yustitskis, V.V. (2001). *Psikhologiya i psikhoterapiya sem'i*. Spb.: *Piter*, 252.

Ejdemiller, E. G., Yustickis V. (2015). "*Izdatel'skij dom "Piter"*", 672.

Erikson, E. H. (1994 [1968]). *Identity: Youth and crisis*. New York: WW Norton & Company.

Faimberg, H.(1993). Le telescopage des generations. A propos de la genealogie de certaines identifications. Transmission de la vie psychique entre generations.Paris: *Edition Dunod*, 59—82.

Fedotova, S.A. (2018). Vojna kak psihicheskaya travma. Elektronnoe Nauchno-Prakticheskoe Periodicheskoe Izdanie. «*Vestniksovremennyhissledovanij*». Vypusk № 5-1 (20). ISSN 2541-8300, 305

Felsen, I. (1998). Transgenerational transmission of effects of the Holocaust: The North American research perspective. In Y. Daniel (Ed.), *International handbook of multigenerational legacies of trauma*. New York: *Plenum.*, 43-68.

Flamand, H. (2001). La transmission intergenerationnelle des traumatismes.*Psychologie Quebec*, 10., 26-28.

Fonagy, P. Target M. (1997). Attachment and reflective function: their role in selforganasation. *Development and Psychopathology*, 9., 679—700.

Fraiberg, S., Adelson, W. E., Shapiro, V.(1980). "Ghosts in the Nursery: A Psychoanalytic Approach to the Problems of Impaired Infant-Mother Relationships", *Clinical Studies in Infant Mental Health.*, 210.

Freud, S. (1990 [1921]). *Kitle psikolojisi ve psikanaliz üzerine*. (K. Şipal, Çev.) İstanbul: Cem.

Freud, Z. (1997). O narcissizme. Ocherki po psihologii seksual'nosti. Minsk: *Poppuri.*, 480.

Freud, Z. (1991). Totem i tabu. “Ya” i “Ono”: Trudy raznykh let. Tbilisi: Merani. Kniga 1., 63.

Fridman, A., Bakermans K.M.J., Sagi, S.A. ve Van I.Jzendoorn, M.H. (2011). Coping in old age with extreme childhood trauma: Aging Holocaust survivors and their offspring facing new challenges. *Aging and Mental Health*, 15(2), 232- 242.

Gornostaj, P. P. (2012). Kolektivna travma ta grupova identichnist'. Psihologichni perspektivi. Special'nij vipusk: Aktual'ni problemi psihologii malih, serednih ta velikih grup. – T. 2. *Problema cilisnosti suspil'stva, grupi ta osobistosti.*, 89–95.

Gornostaj, P.P. (2006). Poslaniya roda. Psihodramaticheskaya rabota s semejnoy istoriej. *Naukovi studi iz soshchal'no ta polggichno psihologi.* № 14(17)., 140

Granjon, E. (1989). Transmission psychique et transferts en therapie familiale psychanalytique. *Gruppo*, 5., 47-58.

Grin, A. (2005). Mertvaya mat'. Francuzskaya psihoanaliticheskaya shkola. SPb.: Piter., 333—362.

Haesler, L. (1989). Un enfant de la “troisieme generation” des persecutions nazies. *Journal de la psychanalyse de l'enfant.* 9., 133—147.

Hamitova, I. Y. (2003). Mezhpokolennyesvyazi. Vliyaniesemejnojistorii na lichnuyuistoriyurebenka. *Zhurnalprakticheskopsihologii i psihoanaliza.* № 4. 23/05/2020 tarihinde http://pedlib.ru/Books/1/0395/1_0395-24.shtml adresindenerişildi.

Hassoun, J. (1996) Les contrebandiers de la mémoire. Paris: Syros.

Heard, E, Martienssen R.A. (2014). Transgenerational epigenetic inheritance: Myths and mechanisms. 157(1), 95-109.

Hirsch, M. (2017). Telo kak ob"ekt psihoanaliza. *Zhurnal prakticheskoy psihologii i psihoanaliza*. №1. 15.03.2019 tarihinde <http://psyjournal.ru/articles/telo-kak-obekt-psihoanaliza> adresinden erişildi.

Isaeva, E.G., Sutaeva, A.R. (2016). Konsul'tirovanie travmirovannoj lichnosti. *Nauchno-prakticheskij zhurnal «Vestnik Universiteta Rossijskoj akademii obrazovaniya»* №4., 84.

Jung, C.G. (1991). Arkhetip i simvol. Moscow: *Renessans*., 304 .

Jung, C.G. (1995). Brak kak psikhologicheskoe otnoshenie. Konflikty detskoi dushi. Moscow., 185–209.

Jung, K. (2003). Simvolicheskaya zhizn'. M.: *Kogito-Centr*.

Jüttner, F. (2002). Sud'boanaliz v vyvodakh / per. s nem. A.V.Tikhomirova. Yekaterinburg: *Izd-vo Ural. Un-ta.*, 34.

Kaes, R. (1993). Transmission de la vie psychique entre generations. Paris: *Edition Dunod*., 175.

Kahane, N.M. C. (2011). Exploring intergenerational transmission of trauma in third generation Holocaust survivors. Doctorate in Social Work (DSW) Dissertation. *University of Pennsylvania*.

04.02.2020

tarihinde http://repository.upenn.edu/edissertations_sp2/16 adresinden erişildi.

Kalshed, D. (2011). Vnutrennij mir travmy: Arhetipicheskie zashchity lichnostnogo duha. M.: Akademicheskij Proekt., 368.

Kellermann, N. P. F. (2000). Transmission of Holocaust Trauma. - National Israeli Center for Psychosocial Support of Survivors of the Holocaust and the Second Generation. 15.09.2019 tarihinde <http://peterfelix.tripod.com/home/trans.htm> adresinden erişilmiştir.

Kellermann, N. P. F. (2001a). Psychopathology in children of Holocaust survivors: A review of the research literature. *Israel Journal of Psychiatry and Related Sciences*, 38(1), 36-46.

Kellermann, N. P. F. (2001b). Transmission of Holocaust trauma – An integrative view. *Israel Journal of Psychiatry*, 64(3), 256-267.

Klein, M. (1940). Mourning and its relation to manic-depressive states. *International Journal of Psycho-Analysis*, 21, 125-153.

Klein, M., Mitchell J. (1987). Nekotorye teoreticheskie vyvody, kasayushchiesya emotsional'no iz hizni rebenka. Psikhoanalizvrazvitii: sbornik perevodov. Ekaterinburg, *Delovaya Kniga Publ.*, 387.

Kotler, M., Z., Mikulincer, M. (1988). Combat-related posttraumatic stress disorder among second- generation Holocaust survivors: Preliminary findings. *American Journal of Psychiatry*, 145(7), 865-868.

Krystal, H. (1978). Trauma and Affects. *Psychanalytique Study Child*, 33. 81-116.

Krystal, H. (1988). Integration and self-healing. Affect, trauma, alexithymia. Hillsdale: *Analytic Press*.

Kuch, K., Cox B.J. (1992). Symptoms of PTSD in 124 survivors of the holocaust. *American Journal of Psychiatry.*, 149, 337—340.

Kukier, R. (2004). Psihodrama Chelovechestva. Dejstvitel'no li eto utopiya? *Psihodrama i sovremennaya psihoterapiya.* № 4., 29—42.

Lacan, J. (2001). "Note sur l'enfant". Autres écrits, Paris: *Seuil.*, 373.

Lakan, Z. H. (1998). Raboty Frejda po tekhnike psihoanaliza. Seminary. Kn. 1 Perv. M. Titovoj. M.: *Gnozis.*, 253—254.

Laplansh, Z. H., Pontalis Z. H. (2005). Pervofantazm. Pervonachalo fantazma. Francuzskaya psihoanaliticheskaya shkola. pod red. A. ZHibo, A. Rossohina. SPb.: *Piter.*, 244—274.

Lebovici, S., Soule M. (2007). La connaissance de l'enfant par la psychanalyse. Paris: *PUF.*

Majn, N.V., Tarabrina N.V. (2013). Fenomen Mezhpokolencheskojperedachi Psihicheskoy Travmy. Moskva. *Zhurnal Konsul'tativnaya psihologiya i psihoterapiya.* № 3: 2311-9446.

McCarthy, J.(1998). Ölüm ve Sürgün İstanbul: *İnkılâp Yay.*, 542.

Mijolla, A. (2003). Les visiteurs du moi. Paris: *Les belles lettres.*

Mijolla, A. (2004). Prehistoires de famille. Paris: *PUF.*

Miles, B. M. & Huberman, M. A. (2015). *Nitel veri analizi* (S. Akbaba Altun ve A. Ersoy Çev. Ed.). Ankara: Pegema Akademi.

Mohler, E. et al. (2001). The early appearance and intergenerational transmission of maternal traumatic experiences in the context of mother-infant interaction. *Journal of Child Psychotherapy*, 27(3), 257-271.

Nader, K.O. Violence. (1998). Effects of parents' previous trauma on currently traumatized children. New York: *Plenum Press.*, 571-583.

Nadler, A. et al. (1985). Transgenerational effects of the Holocaust: Externalization of aggression in second generation of Holocaust survivors. *Journal of Counseling and Clinical Psychology*. 53(3)., 365—369.

Naor, Y.A. (2005). Teatr Holokosta. *Psihodrama i sovremennaya psihoterapiya*. № 4., 15-30.

Op den Velde, W. (1998). Children of Dutch war sailors and civilian resistance veterans. Danieli, Y. (Ed.), *International handbook of multigenerational legacies of trauma*. New York: *Plenum Press.*, 147—162.

Oral, G. (2017). Ana İlahe'nin Göçü; Savaş ve Sürgünün Sonuçlarını Hadım Edilme Kompleksinin Simgesel Anlamı İle Değerlendirmeye Çalışmak, “Psikanalitik Bakışlar 11: "Gitmek mi Kalmak mı?: *Psikanaliz ve Göç*” Sempozyumu.

Oral, G. (2017). Kitabe-i Sengi Mezar: Şiddet ve Zorunlu Göçün Nesiller Arası İntikalini Efsaneler-Söylemler ve Yazılı Edebiyattaki İzlerinden Psikanalizin Düşüncesi ile Takip Etmek, *İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları*.

Oral, G. (2018). Travmanın Nesiller Arası İntikai, Yayınlanmamış Ders Notları

Oral, G. (2019). Gülhane Parkı'nda Bir Ceviz Ağacı: Göç ve Ayrılığa Dair, (A)ğaç İmgesi”, *İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları*.

Öztürk, E. (2017). "Travma ve Dissosiyasyon Dissosiyatif Kimlik Bozukluğunun Psikoterapisi ve Aile Dinamikleri". İstanbul: *Nobel Tıp Kitabevi.*, 77-93.

Papşu, M. (2013). "Boyun Eğmeyen İnsanların Ülkesi: Kafkasya". *Atlas Tarih*, S. 24., 13.

Peseschkian, N. (1996). Pozitivnaya semeinaya psikhoterapiya: sem'ya kak terapevt. Moscow., 82.

Psihiatriya vojn i katastrof . (2015): Ucheb. posobie. Red. V. K. Shamrej. SPb : *Spec Lit*, 431 .

Rosenheck, R. ve Nathan, P. (1985). Secondary traumatization in the children of Vietnam veterans with post-traumatic stress disorder. *Hospital and Community Psychiatry*, 36, 538–539.

Rosenheck, R., Fontana, A. (1998). Warrior fathers and warrior sons: Intergenerational aspects of trauma. Y. Danieli (Ed.), *International handbook of multigenerational legacies of trauma*. New York: *Plenum Press.*, 225-242.

Rowland-Klein, D., Dunlop, R. (1998). The transmission of trauma across generations: identification with parental trauma in children of Holocaust survivors. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 32(3), 358—369.

Rozhkova, O. P., (1998). Metody kosmopsihologii v diagnostike i terapii prenatal'nogo sindroma. Novoe v ekologii i bezopasnosti zhiznedeyatel'nosti: Doklady i tez. dokl. tret'ej Vserossijskoj nauchno-prakticheskoy konferencii s mezhdunarodnym uchastiem/ Pod. red. d-ra tekhn. nauk, prof. N. I. Ivanova.- T. 3.- SPb.

Ruppert, F. (2008). Trauma, Bonding & Family Constellations: Understanding and Healing Injuries of the Soul. *Green Balloon Publishing.*, 335.

Sagi, S.A., Van I. Jzendoorn, M.H., Bakermans, K.M.J. (2008). Does intergenerational transmission of trauma skip a generation? No meta-analytic evidence for tertiary traumatization with third generation of Holocaust survivors. *Attachment and Human Development*, 10(2), 105-121.

Saporovskaya, M. (2014). Psihologiya mezhpokolennyh otnoshenij v sem'e. Moscow.: Nacional'nyj knizhnyj centr., 432.

Saydam, A. (1997). Kırım ve Kafkas Göçleri (1856-1876) Ankara: TTK Yay.

Schmeidler, R., J., Giller, E.L., Siever, L.J. ve Binder B.K. (1998). Relationship between posttraumatic stress disorder characteristics of Holocaust survivors and their adult offspring. *The American Journal of Psychiatry*, 155(6), 841-843.

Schutzenberger, A.A. (2001). The Ancestor Syndrome: Transgenerational Psychotherapy and the Hidden Links in the Family Tree. Moscow: Psychology Press. *Psychotherapy Institute Publ.*, 252.

Schutzenberger, A.A. (2005). Sindrom predkov: Transgeneratsionnye svyazi, semeinye tainy, sindrom godovshchiny, peredacha travm i prakticheskoe ispol'zovanie genosotsiogrammy. Moscow: Izd-vo Instituta psikhoterapii.

Schwartz, S., Dohrenwend, B.P. ve Levav, I. (1994). Nongenetic familial transmission of psychiatric disorders? Evidence from children of Holocaust survivors. *Journal of Health and Social Behaviour*, 35(4), 385-402.

Schwartz, S., Dohrenwend, B.P. ve Levav, I. (1994). Nongenetic familial transmission of psychiatric disorders? Evidence from children of Holocaust survivors. *Journal of Health and Social Behaviour*.

Shmergel'skij, A.G., A.R. Sharipov, Z.F. Gafurova, T.R. Galyamova. (2005). Ispol'zovanie transgeneracionnogo podhoda v klinike s oftal'mologicheskimi bol'nymi. *Zhurnal "Regenerativnaya hirurgiya"*. Soderzhanie № 3, g.UDK 617.7-08:573:575

Sigal, J.J., Silver, D., Rakoff, V., Ellin B. (1973). Some second-generation effects of survival of the Nazi persecution. *American Journal of Orthopsychiatry*, 43(3), 320-327

Smith, J. A., & Osborn, M. (2004). Interpretative phenomenological analysis. Doing social psychology research, 229-254.

Smith, J. A., Osborn, M. (2003). Interpretive phenomenological analysis. In J. A. Smith, *Qualitative Psychology: A Practical Guide to Methods*. London: Sage.

Smith, J. A., Flowers, P., & Larkin, M. (2009). *Interpretative phenomenological analysis: Theory, method and research*. Sage.

Solomin, V.P. (2007). Psihologicheskaya bezopasnost'. V. P. Solomin, L. A. Mihajlov, O. V. Shatrovoj, T. V. Melikova. M.:Drofa, 284-287.

Sperling, M. (1949). The role of the mother in psychosomatic disorders in children. *Psychosom. Med.* 11, 377-385.

Srouf, R.W. (2005). Srouf A. Communal and familial war-related stress factors: The case of the Palestinian child. *Journal of Loss and Trauma.*, 289—309

Stierlin, H. (1979). Le premier entretien familial. Theorie, pratique, exemples. Paris: Editions universitaires J.P. Delarge.

Strigina, A. P. (2017). Teoreticheskij analiz izucheniya voprosov samezh pokolennoj (transgeneracionnoj) peredachi semejnyh ustanovok. Materialy XIII Vserossijskoj (smezhdunarodnymuchastiem) molodezhnoj nauchno-

prakticheskoy konferencii, posveshchennoj 50-letiyu BGPU im. M. Akmully «chelovek-obshchestvo- kul'turasocializaciya» udk 37.01. Ufa., 285.

Tavkul, U. (2012). Kafkasların Kalbine Yolculuk Karaçay-Malkar. Ankara., 22.

Tisseron, S. (2007). Secrets de famille. Mode d'emploi. Paris: *Marabout*.

Ushakin, S. (2009). Travma. Punkty: Sbornik statej. M.: *Novoeliteraturnoe obozrenie*., 903.

Van Dijk, J. A., Schoutrop, M. J., & Spinhoven, P. (2003). Testimony therapy: Treatment method for traumatized victims of organized violence. *American journal of psychotherapy*, 57(3), 361-373.

Vinar, M. (1988). Exil et torture. Paris: *Denoel*., 2

Vinnikott, D. (2002). Igra i real'nost'. Moscow.: *Institut obshchegumanitarnyh issledovani.*, 288.

Volkan, V. D. (1972). The linking object of pathological mourners. *Archives of General Psychiatry*, 27, 215-221

Volkan, V. D. (1999). Bir bağlantı fenomeni olarak nostalji. *Journal of Applied Psychoanalytic Studies*, Volume 1, Number 2, 169-179.

Volkan, V. D. (2005). Körü Körüne İnanç. Kriz ve Terör Dönemlerinde Geniş Gruplar ve Liderleri. Istanbul: *Yaylacık Matbaacılık*.

Volkan, V. D. (2009). Large-group identity, international relations and psychoanalysis. *International Forum of Psychoanalysis*, 18, 206-213.

Volkan, V. D. (2017). *Göçmenler ve mülteciler: Travma, sürekli yas, önyargı ve sınır psikolojisi*. Ankara: Pusula Yayınevi.

Volkan, V. D., (1999). Psychoanalysis and Diplomacy: Part I. Individual and Large Group Identity. *Journal of Applied Psychoanalytic Studies*, 1(1), 29-55.

Vurucu, A. G. (2016). “Kafkas Kökenli Halklarda Kimlik ve Değişim (Muş İli Örneği)”, Konya: *Tarih Kültür Toplum.*, 47-48.

Wang, Y., Liu, H., Sun, Z.(2017). Lamarck rises from his grave: Parental environment-induced epigenetic inheritance in model organisms and humans. *Biological Reviews*.

Weiss, M., Weiss, S. (2000). Second generation to Holocaust survivors: Enhanced differentiation of trauma transmission. *American Journal of Psychotherapy*, 54(3), 372-385.

Yalom, I. (2015). Existential psychotherapy. Moscow: *Class*.

Yehuda, R. et al. (1998). Phenomenology and psychobiology of the intergenerational response to trauma. Y. Danieli (Ed.), International handbook of multigenerational legacies of trauma. New York: *Plenum Press.*, 639—655

Yehuda, R., Halligan, S.L. ve Grossman, R. (2001). Childhood trauma and risk for PTSD: Relationship to intergenerational effects of trauma, parental PTSD, and cortisol excretion. *Developmental Psychopathology*, 13(3), 733–753.

Yehuda, R., Schmeidler, J., Wainberg, M., Binder, B.K. ve Duvdevani, T. (1998). Vulnerability to posttraumatic stress disorder in adult offspring of Holocaust survivors. *The American Journal of Psychiatry*

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (9. Baskı). Ankara: seçkin.

Zilberfein, F. (1996). Children of Holocaust survivors: Separation obstacles, attachments and anxiety. *Social Work in Health Care*, 23(3), 35-55.

Hocaoğlu, A. (2014). Son dönem bulgaristan göçünü yaşayan yetişkinlerde travmanın etkilerinin kuşaklararası aktarımı: duygu düzenleme güçlüğü, aile işlevselliği ve temel varsayımların rolü. Yüksek Lisans Tezi. *Ankara üniversitesi*. Ankara.

8.EKLER

Ek-1: Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu

T.C. İstanbul Üniversitesi

BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ ONAM FORMU

Sizi ve İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi Zaur Bayoglu tarafından yürütülen “Travmanın Nesiller Arası İntikali: Çerkez Göçmenleri Örneğinde” başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu araştırmanın amacı Çerkez Göçmenlerin sürgün edilme ve göç süreçlerinin kimliklerine olan etkisi araştırmaktır. Araştırmada sizden tahminen 30 dk. ayırmanız istenmektedir. Araştırmaya sizin dışınızda 5 kişi katılacaktır. Sizden genel bilgi formunu doldurmanız ve araştırmacının size yönelteceği bir kısmı önceden belirlenmiş sorulara cevap vermeniz beklenmektedir. Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, bütün soruları eksiksiz, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan, size en uygun gelen cevapları içtenlikle verecek şekilde cevaplamanızdır. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına da sahiptir. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz **gizli tutulacaktır**; ancak verileriniz yayın amacı ile kullanılabilir. İletişim bilgileriniz ise sadece izninize bağlı olarak ve farklı araştırmacıların sizinle iletişime geçebilmesi için “ortak katılımcı havuzuna” aktarılabilir. Eğer araştırmanın amacı ile ilgili verilen bu bilgiler dışında şimdi veya sonra daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız araştırmacıya şimdi sorabilir veya@hotmail.com e-posta adresinden

ulaşabilirsiniz. Araştırma tamamlandığında genel/size özel sonuçların sizinle paylaşılmasını istiyorsanız lütfen araştırmacıya iletiniz.

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları anladım. Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı/araştırmacılar tarafından yapıldı. Bana, çalışmanın muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarak da anlatıldı. Kişisel bilgilerimin özenle korunacağı konusunda yeterli güven verildi. Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve telkin olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının :

Adı-

Soyadı:.....

İmzası: İletişim Bilgileri: e-posta:

Telefon:

İletişim bilgilerimin diğer araştırmacıların benimle iletişime geçebilmesi için “ortak araştırma havuzuna” aktarılmasını;

☐ kabul ediyorum ☐ kabul etmiyorum (lütfen uygun seçeneği işaretleyiniz)

Velayet veya Vesayet Altında Bulunanlar İçin:

Veli veya Vasisinin

Adı-

Soyadı:.....

İmzası:

Araştırmacının

Adı-

Soyadı:.....

İmzası:

Şahidin:

Adı-

Soyadı:.....

İmzası:

Ek-2. GÖRÜŞME FORMU

Bu yarıyapılandırılmış mülakat formu “**TRAVMANIN NESİLLER ARASI İNTİKALI: ÇERKEZ GÖÇMENLERİ ÖRNEĞİNDE**” adlı Yüksek Lisans Tez kapsamında yapılmaktadır. Vereceğiniz yanıtlar sadece tez kapsamında değerlendirilecek olup, göstereceğini ilgi ve vereceğiniz cevaplar için şimdiden teşekkür ederiz.

	GENEL BİLGİ
1.	Adınız (soyad çalışma açısından birincil amaç açısından anlam taşımadığı için mülakata katılanların kendi takdirine bırakılacaktır. Adın anlamsal boyutu vurgulanmakla beraber katılımcıların gizliliğini korumak için katılımcılar kodlanıp çalışma boyunca kodlarla gösterilecektir).
2.	Yaşınız
3.	Eğitim Durumunuz
4.	Medeni Durumunuz

	DÜŞÜNCE VE TUTUMLARINIZ
1.	Çerkez olmak sizin için ne ifade etmektedir?
2.	1864 yılında yaşanan olayları nasıl tanımlıyorsunuz?
3.	Tanımlandığınız 1864 yılındaki olaylarla ilgili ailenizden veya aile çevrenizde duyduğunuz hikayeleriniz nelerdir?
4.	İsminizin anlamı nedir? Bu ismi kim verdi? Bu isim dışında aile içinde kullanılan başka isminiz var mıdır? Bu isimlerin bir hatırası var mıdır? Kendinize başka isim verilmesini istediniz mi? Neden?
5.	Çocuğunuz varsa veya sahip olmak isterseniz ona hangi ismi koymak isterdiniz? Neden?

6.	Sürgün edildiğiniz yerle veya sürgün süreciyle ilgili ailenizde hatırası herhangi eşya var mıdır? varsa hikayesi nedir?
7	Aileniz ve siz tarafından Çerkez sürgünün sorumlusu kimdir?

